

TRANSILVANIA

Anul 56.

Iulie—August 1925.

Nr. 7—8.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dela vizita „Astrei“ la Chişinău: I. P. S Sa
Arhiep. GURIE.

Două serbări memorabile:

jubileul liceului din Braşov şi vizita „Astrei” în Basarabia.

Dela apariţia numărului ultim până acum ni s'a dat prilejul să sărbătorim două momente importante culturale.

Liceul românesc „Andrei Şaguna” din Braşov a împlinit 75 de ani de existenţă. Mult bine, multă lumină a răspândit acest far cultural. Cine urmăreşte evoluţia spiritului românesc în Ardeal nu poate trece fără de a remarca marea însemnătate a acestui institut cultural.

Asociaţiunea şi-a îndeplinit o datorie de onoare convocând o şedinţă festivă a secţiilor la Braşov, din prilejul jubileului. Articolele cele 3 din corpul revistei vor da desluşirile trebuincioase cetitorului dornic de a şti ce s'a accentuat la şed. festivă.

Al doilea moment important a fost vizita întreprinsă de trimişii „Astrei” noastre în Basarabia. Chemarea I. P. S. Arhiepiscop. Gurie dela adunarea noastră generală din Munţii Apuseni, a aflat răsunet şi astfel am putut sărbători o apropiere sufletească mult promiţătoare.

Ne exprimăm şi pe această cale viia noastră satisfacţie pentru felul cum a decurs această memorabilă vizită în mijlocul basarabenilor şi nu găsim mai potrivit alt text să alăturăm acestor rânduri introductive la raportul din Chişinău, decât frumosul răspuns al M. Sale Regelui Ferdinand, răspuns dat preşedintelui „Astrei”, dlui V. Goldiş, la Chişinău, la telegrama omagială:

„Mulţumesc din toată inima pentru salutările ce-Mi trimiteţi împreună cu Arhiepiscopul Gurie din partea întrunirii culturale din Chişinău. Contactul strâns ce naşte înfrăţirea din Basarabia pe terenul cultural, de sigur este cel mai bun mijloc de unire sufletească în ideia naţională. Sunt convins că toţi veşi pune toată râvna în această direcţiune.

FERDINAND R.

M. Sa Regele ne indică, cu părintească grijă, calea ducătoare la scop: Să ne dăm mâinile pe terenul cultural, ca să ne apropiem, sufleteşte, toţi cei buni, din toate provinciile! Nu se poate sfat mai potrivit.

La un popas.

Jubileul de 25 de ani al Secțiilor literare și științifice ale „Astrei“.*)

Doamnelor și Domnilor!

Organizatorii înălțătoarelor serbări jubilară, la cari ne-am grăbit din toate unghiurile României întregite, elevii și prietenii bătrânului liceu, au avut ideea fericită de a intercala în program și o ședință festivă a secțiilor literare și științifice ale Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român.

Prin participarea sa la aceste serbări, vechea societate culturală a Ardealului nu vrea să aducă numai un omagiu la adresa liceului jubilar, ci ea ține să marcheze și un anumit moment, de o egală însemnătate atât pentru ea, cât și pentru liceul nostru și chiar și pentru acest oraș, de unde a pornit, la anul 1561, prin Evanghelistarul diaconului Coresi, primul impuls pentru cultul limbii și literaturii române.

Între Asociațiunea noastră și între liceul din Brașov este o asemănare aproape tot așa de mare ca între doi frați buni și lucrul se explică prin împrejurarea că amândouă aceste așezăminte s'au născut din aceeași părinți și au mers, decenii de-arândul, pe aceeași cale. În adevăr, dacă liceul se laudă că a avut printre întemeietorii săi pe mitropolitul Șaguna, pe protopopul I. Popazu, pe directorul Gavr. Munteanu și pe gazetarul G. Barișiu, și Asociațiunea noastră se mândrește de a-l fi avut pe acești iluștri bărbați la leagănul său și apoi printre cei mai devotați îngrijitori ai ei. Și dacă secțiunile noastre au ținut ca să li se dea prilejul de a-și manifesta astăzi sentimentele lor de grațitudine față de întemeietorii liceului, au făcut-o pentru a-și putea exprima față de aceștia sentimentele lor de deosebită recunoștință și admirație și ca întemeietorii ai Astrei și ai

*) Disertațiune citită la 20 Iunie 1925, în ședința festivă a secțiilor, ținută la Brașov cu prilejul serbărilor jubilară de 75 de ani ale liceului „Andrei Șaguna“.

secțiilor ei și pentru a putea fixa, în acelaș timp, și raportul dintre aceste două instituțiuni atât de importante în evoluția culturii noastre din ultimele trei sferturi de veac.

La aceste motive s'ar mai putea adăoga și acela, special, că secțiile noastre s'au înființat și ele aici, în Brașov, la inițiativa primului director al liceului, Gavr. Munteanu, în adunarea generală dela 1862, și că dela organizarea lor pe bazele de astăzi, se împlinesc tocmai în vara aceasta 25 de ani.

I.

Asociațiunea noastră, după cum e îndeobște cunoscut, este primă și cea mai veche societate culturală românească din toate provinciile locuite de neamul nostru. Ea s'a înființat într'o vreme, când viața națională românească nu era încă nici pe departe organizată în raport cu multele nevoi ale neamului nostru, care abia scăpase, aici, din iobăgie, iar dincolo, cu toată unirea celor două Principate, atârna încă în măsură supărătoare de Puterile europene și de suzeranitatea turcească. La 6 Decembrie 1860, când s'au făcut la Sibiu primii pași pentru înființarea Asociațiunii, la București nu exista nici Universitatea, deschisă abia la 1864, nici Academia, organizată ca atare abia la 1879, după ce la 1866 fusese proiectată ca o simplă „Societate literară“, iar la Iași abia în acele zile se înființa, cu profesori în majoritate ardeleni, Universitatea. În acea epocă de fermentare a unei noi vieți naționale, pământul care era socotit ca adevăratul cuib al energiilor naționale creatoare, era Ardealul, — Ardealul, care în cei 40 de ani premergători dăduse vechilor Principate marea și glorioasă pleiadă de dascăli desțelentiți ai ogorului părăsit de veacuri, începând cu *Gh. Lazăr* și continuând cu *Fl. Aaron*, *Eft. Murgu*, *D. Bojinca*, *P. M. Câmpianu*, *I. Maiorescu*, *Nifon Bălășescu*, *Dionisie Romano*, *S. Bărnăușu*, *Șt. Micu*, *Tr. Laurian*, *Al. Papiu-Illarian*, *Iosif Hodoș* și atâția alții mai mici decât aceștia, dar nu mai puțin entuziaști și folosiți marelui cauze a culturii.

Deși sărăcit pe urma unui proces de emigrare atât de puternic a elementelor culturale conducătoare, Ardealul mai avea, totuș, energia pentru a putea înțelege și servi interesele culturale înalte ale întregului românism. Urmărind istoria Asociațiunii noastre, este mișcător să vezi, că, cu toate greutățile vremii, conducătorii românilor ardeleni au fost în adevăr în stare să conceapă și să realizeze apoi în cadre durabile, idei naționale de o covârșitoare înăl-

time. Astfel Asociațiunea noastră, oricât ar fi putut părea de regionalistă prin atributul de „transilvană“, care i se impusese, vota, de fapt, să fie a tuturor românilor, atât prin problemele pe cari și le luase asupra sa, cât și prin oamenii, pe cari și-i grupase în jurul său. Așa, încă din primul an ea își propusese să rezolve câteva dintre marile și urgentele chestiuni ale culturii generale românești de pe atunci și anume chestiunea alfabetului latinesc, care trebuia să înlocuiască în sfârșit pe cel slavon, dovedind pe deoparte, înaintea naștionilor Europei, latinitatea noastră, iar pe de alta deschizând noi posibilități de afirmare culturală, — apoi chestiunea stabilirii ortografei și a limbii literare, prin elaborarea unui mare Dicționar al limbii române. „Societatea noastră — zicea la adunarea din 1862, ținută aici în Brașov, *T. Cipariu* — nu numai poate cuteza să se apuce de atare lucru, ci are chiar și datoria. Din parte-mi — continua merituosul filolog dela Blaj — nu votu sustrage concursul după puterile mele și sunt convins, că toți frașii noștri, *ori de care parte a munșilor vor să fie*, cu bucurie vor alerga la formarea unui edificiu glorios naștional.“*)

Iar *Gavriil Munteanu* constata, cu acelaș prilej, că este vorba de stabilirea limbii, „pe care o vorbesc mai bine de 10 milioane de români la Ostul Europei“**) și propunea ca Asociațiunea să înființeze imediat un număr de trei secțiuni științifice, cum au toate Academile și anume una filologică, una istorică și una fizică-naturală, impunându-i celei dintâi „să se apuce cât mai fără întârziere a concepe un Dicționar român, după analogia dicționarelor scrise și tipărite de Academile docte ale altor naștioni“.

În această propunere a celui dintâi director al liceului nostru găsim, virtual, înființate secțiunile noastre, ca un organ indispensabil pentru ducerea la îndeplinire a marilor probleme culturale. Este adevărat că aceste secțiuni n'au luat ființă vite imediat, dar tot atât de adevărat e că cu doi ani mai târziu, la adunarea generală dela Hașeg, tot un brașovean, protopopul *I. Popazu*, acum arhimandrit, „trăgând atențiunea asupra scopului Asociațiunii, observa cu părere de rău că activitatea acestșia până acuma a fost îndreptată mai mult asupra părșii finanțare, iară pentru literatura română și cultura poporului român s'a făcut prea puțin; deci propune ca în privința secțiunilor științifice protectate

*) Cf. II. Adunarea generală a Asociațiunii transilvane, ținută în Brașov la 28—30 Iulie 1862. — Sibiu 1862, pg. 125.

**) Ibidem, pag. 71.

în adunarea dela Braşov, secţiunea filologică să se constituie în Blaj sub prezidiul dlui vicepreşedinte Cipariu, cea istorică în Braşov, sub prezidiul dlui director Munteanu, iar secţiunea pentru ştiinţele naturale în Sibiu sub prezidiul Exc. Sale dlui episcop Andreiu baron de Şaguna, cu acel adaus ca să se provoace bărbaţi versaşi în menţionatele specialităţi a concura cu trimiterea de elaborate privitoare la sfera respectivelor secţiuni, iar preşedinţii secţiunilor să raporteze adunanţei generale despre activitatea secţiunilor. **)

Această propunere adunarea o primi „cu cea mai vie plăcere şi o ridică la valoare de concluz“.

Cât de general-românească şinea să fie Asociaţiunea, aceasta se vede şi din faptul că, încă în prima ei adunare generală proclamă ca membri de onoare a ei, în afară de ardelenii trecuţi în România, şi pe Prinţul *Bibescu*, pe *P. Poenariu*, pe *Sc. Rosetti*, pe *fraţii Scriban* şi pe *C. Hurmuzachi*, în a doua adunare pe *G. Sion*, *Al. Odobescu*, *Nic. Ionescu* şi *M. Hogălniceanu*, iar în a patra pe *Titu L. Maiorescu*.

Dacă secţiunile ştiinţifice n'au luat fiinţă reală nici după hotărîrea dela Haşeg, cauza nu trebuie căutată în lipsa de interes a conducătorilor lor, ci în împrejurarea cu totul deosebită, că evenimentele politice deveniau în Transilvania din zi în zi tot mai defavorabile, absorbind aproape cu totul şi timpul şi energia conducătorilor Asociaţiunii. Absolutismul austriac, din multe puncte de vedere favorabil românilor ardeleni, era din zi în zi înăduşit de tendinţele şoviniste ungureşti, cari la 1867, prin Transacţiune, au ieşit biruitoare. La această cauză defavorabilă, se adaugă o alta, favorabilă: Principatele române unite sub sceptrul Domnitorului Al. I. Cuza se consolidau din zi în zi şi capitala lor comună, Bucureştii, devenia în mod tot mai pregnant centrul firese al întregului românism, spre care, încetul cu încetul aveau să graviteze şi elementele conştiinţe din celelalte provincii. În ziua de 11/23 Februarie 1866, ministrul de culte român *C. A. Rosetti*, înaintă consiliului de miniştri un proiect de înfiinţare a unei „Societăţi literare“, constătătoare din membri din toate provinciile, având în program câteva din problemele pe cari le agitase până aci Asociaţia ardeleană. Regulamentul proiectatei societăţi relevă în special faptul că „Gramatica şi

*) A IV-a adunare generală, ținută la Haşeg în 20 și 21 Iulie 1864, pg. 15—16.

Dicționarul nu pot să fie ale cutărui dialect român, ci gramatica și dicționarul limbei române“ și că „Guvernamele sub scutul căroră Dumnezeu a așezat o parte a populațiunii române, nu pot decât să aplaudeze formațiunea acestor societăți cu totul literare, gramaticale și lexicografice. Austria, sub scutul căreia s'a început cultura limbei române, suntem siguri — zicea *C. A. Rosetti*, secondat de directorul general al Ministerului de culte, *V. A. Ureche*, — că va privi cu mulțămire împărtășirea la lucrările acestei societăți, a învățaților români din Ardeal și Bucovina“. Așadar noua societate bucureșteană avea să fie mai puțin decât înaintașa ei dela Sibiu; din multe probleme ale acesteia ea îmbrățișa exclusiv două și anume „lucrarea gramaticii și a glosarului limbei române“, după cum a ținut să o precizeze aceasta în ședința de constituire a ei, ținută la 1 Aug. 1867, însuș ministrul președinte al țării, *Ștefan Golescu*, care a prezidat acea ședință în numele guvernului țării. Și, este interesant, că membrii ai noii societăți au fost numiți, încă la 22 April 1866, tocmai stâlpii principali ai Asociațiunii, anume *G. Munteanu*, *T. Cipariu* și *G. Barișiu*, din Ardeal, precum și *Iosif Hodoș*, *Alex. Roman*, *A. Mocioni* și *Vinc. Babeș* din Maramurăș și Banat, în vreme ce membri din România au fost numiți, tot în număr de 7, abia cu un an și ceva mai târziu, (la 2 Iunie 1867).

II.

Prin înființarea „Societății literare“ cele mai importante probleme ale culturii naționale din acel timp au trecut din sfera de activitate a Asociațiunii sibiene la București, unde aceiași oameni, cari le-au așezat cu toată tăria aici la noi, aveau să caute a le rezolvi. Astfel *T. Cipariu*, care făcuse într'un chip magistral elogiu limbei românești la adunarea din 1861 a „Astrei“ în Sibiu, putu să spuie în capitala României, cu prilejul deschiderii Societății literare, la 1 Aug. 1867, când cerul Ardealului începuse din nou să se întunece pentru foarte lungă vreme, clasicele cuvinte: „Până aci limba și naționalitatea ne-a fost încălcată... Pentru eliberarea limbei naționale va îngriji mai ales chiar această societate literară. Ea va îngriji ca limba română să scape de jugul despotismului, sub care a gemut de secolii. Ea va îngriji pentru conservarea unității limbei românești în toate provinciile locuite de români. Ea îi va reda forma curat națională română, spre a figura cu toată demnitatea între și lângă surorile ei de origină latină.“

Dar nu numai problemele principale de cultură ale Asociației trecură la societatea literară, ci și principiile ei de organizare. În primele ei ședințe Societatea literară se prefăcu în „Societate academică”, întemeindu-și și ea cele trei secțiuni: literară-filologică, istorică și de științe naturale, intrând membrii ardeleni tocmai în secțiunile ai căror membri fuseseră și în Ardeal.

În astfel de împrejurări era firesc ca secțiunile „Astrei” să moară, înainte chiar de a se fi născut cumsecade și să nu-și mai poată recăpăta viața încă vreme îndelungată, nici pe lângă toate eforturile depuse (ca d. e. votarea Regulamentului secțiilor în adunarea gen. dela Turda, din 1880, ș. a.). Cei mai de seamă oameni de știință din Ardeal și-au dat de aci înainte ce-au avut mai bun nu Asociației, ci Academiei. Așa au făcut, în afară de cei amintiți, regretații *Al. Marienescu*, *I. M. Moldovan*, *A. Papiu-Illarian*, *Al. Roman*, *I. Pușcariu*, *N. Teclu*, *Dr. P. Vasiciu*, *Iosif Vulcan*, ș. a. Dacă prin această Asociația a pierdut, avem în schimb mângâierea că prin ei Academia a câștigat și prin ea s'a îmbogățit patrimoniul întregului neam românesc.

Și dacă secțiile noastre n'au ajuns să publice nici marea Gramatică, visată de Munteanu și de Cipariu, nici Dicționarul limbii române, a cărui necesitate au constatat-o de atâtea ori, nu este mai puțin adevărat că aceste două probleme mari n'au putut fi realizate nici de Academia Română iar când una din ele, după trei încercări neizbutite (Dicționarul lui *Laurian* și *Massimu*, *Magnum Etymologicum* a lui *B. P. Hașdeu* și Dicționarul lui *Al. Philipide*), a început să intre în faza realizării, aceasta a avut loc tot prin membri de ai secțiilor noastre. În adevăr, Dicționarul limbii române, publicat de Academia Română, se lucrează sub conducerea dlui *Sextil Pușcariu*, membru al secției noastre literare, dela 1900 încoace, și cu colaborarea altor membri ai acestei secțiuni (*Dr. C. Lacea*, *N. Drăganu*, *Th. Capidan* și *G. Giuglea*).

Nu mai puțin este un titlu de glorie pentru Asociațiunea noastră publicarea primei și, până acum, unicei *Enciclopedii române*, elaborate sub conducerea secretarului de odinioară al secțiilor noastre, *Dr. C. Diaconovici*.

III.

Asociațiunea, care voise să devie o Academie, dar la momentul oportun a cedat această onoare Bucureștilor, ar fi urmat în împrejurările date sau să dispară, așa

cum a dispărut d. p. „Asociația craioveană“ a lui Gh. și P. Chișu și a lui Al. Aman, după doi ani de activitate (1874—5), sau să fie condamnată la o stagnare, ca cea pe care au înregistrat-o, într'o măsură mai mare sau mai mică, cele două Asociații similare, înființate în anii 1861—1862, adică cea aradană și cea maramurașană și chiar și cea bucovineană, dintre cari nici una n'a izbutit să desvolte o activitate continuă, în conformitate cu scopurile pe cari și le-a fixat. Dar Asociația noastră nu căzu în nici una din aceste două posibilități. Împiedecată prin ivirea Societății academice, în urmărirea scopurilor ei propriu-zis științifice, ea își găsi alte terene de activitate, tot atât de necesare și de binecuvântate. În loc de o activitate științifică intensivă, ea își fixă un program de activitate culturală, extensivă, înființându-și despărțăminte în întreagă Transilvania — lucru, pe care nici o altă societate culturală similară nu l-a mai făcut. Astfel ea deveni o promovatoare a solidarității naționale și o răspânditoare a culturii în masele largi ale poporului — operă, pe care nici o Academie nu ar fi fost în stare s'o facă. Și dacă ea a renunțat de a deveni o Academie de științe, a căutat în schimb totdeauna să se menție la un nivel cultural și științific remarcabil, năzuind să aibă neapărat în serviciul său acele organe speciale, pe cari le găsim numai la Academii și cari erau secțiile științifice-literare, menite a îndeplini aci un rol intermediar de o însemnătate indiscutabilă.

IV.

Tenacitatea cu care Asociația a urmărit problema creării efective a acestor organe, decenii de-a rândul, este în adevăr vrednică de laudă: dela 1862, de când aici, la Brașov, le-a propus pentru întâia oară G. Munteanu și, până la 1900, când ele au putut lua ființă definitivă, ideea secțiilor a fost discutată aproape la toate adunările generale ale Astrei, așa că conștiința necesității lor a intrat în sufletul intelectualilor noștri din Ardeal cu o putere nebiruită.

După aproape 40 de ani de pregătire, mulțumită pe deoparte spiritului organizator al fostului secretar al Asociației, regretatul Dr. C. Diaconovici, pe de alta sollicitudinii intelectualilor noștri din centrele școlare ale Ardealului, și anume din Brașov, Sibiu și Blaj, prin hotărârea adunării generale, ținută în anul 1900 la Băile Herculane, secțiile științifice iau trup, inaugurând prin aceasta o nouă epocă în istoria societății noastre.

Dacă acest mare lucru putu fi pus acum, în sfârșit, în practică, trebuie să recunoaștem că o bună parte a meritului fu și a câtorva membri din Brașov, și în special a neuitaților *Virgil Onișiu* și *Andrei Bârseanu*, cari, ca continuatori ai înaintașului lor G. Munteanu, au desfășurat, în cadrul secției literare o activitate dintre cele mai devotate. Acești doi bărbați au pus din nou în circulație ideile, cari au fost la baza Asociațiunii noastre dela chiar începutul ei și anume ideea purității limbii române și a cultivării ei, ca a principalului element de cultură națională. Ani de-a rândul Onișiu a susținut în coloanele revistei „Transilvania“ rubrica intitulată: *Să ne curățim limba*, contribuind prin ea la reînvierea în masele largi ale intelectualilor ardeleni, a interesului pentru limba și literatura națională.

Noul regulament al secțiilor, votat la 1900, prevedea, în ce privește numărul, 5 secțiuni și anume pe lângă cele trei vechi: literară, istorică și științifică, și una școlară și una economică, iar în ce privește determinarea rolului lor, acesta era fixat acum în forme nouă. Secțiile, deși zise științifice-literare, nu mai urmăreau scopuri propriu-zis științifice, căci acestea intraseră în atribuțiile celor 2 Universități și în ale Academiei române, — ele aveau acum rolul mult mai modest, dar în acelaș timp și mult mai precis și mai folositor: „să controleze mersul dezvoltării culturale a poporului român, piedecile acestei dezvoltări și mijloacele pentru delăturarea lor, să urmărească și sprijinească mișcarea literară română, să conlucreze la popularizarea științelor, la crearea de colecțiuni științifice, la expozițiuni și alte instituțiuni culturale și, peste tot, să dea comitetului central concursul și sfatul lor în toate chestiunile științifice și literare.“*) Secțiilor li s'a designat astfel, prin înțelegerea clară a unui spirit organizator deosebit de bine înzestrat „un teren de muncă vast și de importanță capitală, care cuprindea în partea cea mai mare chestiuni și afaceri, cari fără pregătiri și cunoștințe speciale nu pot fi rezolvate în condițiuni mulțumitoare și cu atât mai puțin puteau fi deslegate în mod competent de o corporațiune ad-hoc, cum sunt adunările generale, recrutate fără alegere, fără considerare la starea socială, la cunoștințe, la etate și sex, din toate păturile poporului și cari au să desbată în grabă mare și în timp de abia câteva ore, o

*) Cf. Secțiile literare-științifice. Înființarea, dezvoltarea și activitatea lor. In „Transilvania“ 1911, pag. 351, ș. a.

lungă serie de chestiuni cu totul diferite, și tot atât de puțin puteau fi lăsate unui organ administrativ, cum e comitetul central, preocupat de susținerea funcționării regulate a întreg organismului Asociațiunii, de chestiunile de avere și alte asemenea agende administrative și organizatorice“.

Ca om real ce era, *Diaconovici* nu aștepta dela secțiile științifice rezultate imediate și urgente. Cu drept cuvânt zicea el la 1905: „Agendele mari, multe și grave ale secțiilor se înțelege că nu pot fi rezolvite în timp de câțiva ani și astfel numai după un deceniu sau două vor putea corespunde mențiunii lor și vor putea presta Asociațiunii și prin aceasta intereselor culturale ale poporului nostru, serviciile mari și importante ce se așteaptă dela activitatea lor“.

Dacă vom vrea să facem azi, după 25 de ani dela înființarea reală a secțiilor, un bilanț critic al activității lor, va trebui să recunoaștem că, dacă n'au reușit încă să realizeze în măsură mulțumitoare așteptările legate de ele, în schimb ele au mers din an în an înainte, consolidându-se și pregătindu-se tot mai bine pentru a putea satisface în cel mai apropiat viitor, nu numai așteptărilor de până acum, ci unora mult mai mari. Dacă în primul deceniu ele au dăbuit încă în nesiguranță, fără să-și găsească terenul de activitate cel mai propriu și mai ales fără să-și găsească destul colaboratori și destule mijloace de activitate, totuș, nu trebuie să uităm că grație, în mare parte lor, Asociația a putut să pornească și să fie în mod aproape permanent la ordinea zilei chestiunea unității culturale a tuturor Românilor și în special chestiunea limbii noastre literare, atât de amenințate de influența limbii germane și mai ales a celei maghiare. În special, secția literară, care și-a avut până bine de curând sediul ei aici, în Brașov, a desfășurat o deosebită energie pe acest teren. Silințele lui Onițiu și Bârseanu au fost continuate de regretatul *Alexandru Bogdan*, secretarul secției, care era pasionat, printre altele, pentru marea problemă a ortografiei și de cătră prietenii acestuia și ai noștri, *Dr. Iosif Blaga* și *Axente Banciu*, — cel din urmă, luptător neobosit pentru curățirea limbii și pentru reforma ortografiei.

Tot secțiilor se mai datorează alte trei fapte :

1. Înființarea Bibliotecii populare a Asociațiunii, care a tipărit și răspândit aproximativ 1½ milion exemplare de broșuri bune pentru cetitorii dela țară. 2. Organizarea de

conferințe pentru intelectualii dela orașe și 3. Redactarea în condiții mai corespunzătoare a revistei „Transilvania“, care apare de 56 de ani și este astăzi, după „Convorbirile literare“, a doua revistă mai veche din România întregită.

În împrejurările date, secțiile nu puteau face mai mult. Să ne gândim numai la împrejurarea că intelectualii ardeleni nu se găseau adunați într'un singur centru, încât să se poată întâlni ușor la muncă și că Asociațiunea n'avea mijloace materiale pentru a face posibilă adunarea lor mai deasă, în ședințe. Membrii unei secțiuni erau împrăștiați; unul la Sibiu, altul la Blaj, altul la Brașov, ș. a. m. d., încât numai cu mare greu se puteau întâlni odată pe an și și atunci abia pe timp de două zile, cari erau absolut insuficiente pentru o activitate științifică. Cu toate aceste greutateți, secțiile s'au susținut și în acelaș timp s'au și consolidat, dând Comitetului central un concurs destul de simțit în lucrările lui.

Al doilea deceniu din viața secțiilor se caracterizează prin două momente nouă și mari. Mai întâi, ele rup barierele de până aci, cari limitau fiecare secțiune la 5 membri activi și 5 corespondenți și lasă nelimitat numărul acestora din urmă, pentru a putea grupa astfel cât mai mulți intelectuali ardeleni în jurul Asociației, după specialități. În rândul al doilea, numărul secțiilor se sporește dela 5 la 8, adăugându-se la cele de până aci ca secții nouă: cea medicală, cea de științe sociale și cea tehnică-industrială, fiecare având să concentreze în cadrele ei pe toți intelectuali de specialitatea respectivă.

Această nouă organizare, începută la 1912, deschidea secțiilor și prin ele Asociațiunei, perspective din cele mai frumoase, cece s'a văzut la 1913, când în cadrul secției școlare s'au adunat pentru întâia oară profesorii dela școlile celor două confesiuni, cari de 50 de ani căutau zădărnice un teren comun de activitate, fără să-l fi putut găsi în alte cadre.

În această operă a pus mult suflet fostul dascăl dela Brașov, Andreiu Bârseanu, care luase la 1911 în mâinile sale conducerea Asociației, ca președinte, și care și-a dat toată silința ca să facă din secțiuni un organ efectiv și hotărâtor în viața culturală și socială a Transilvaniei.

Războiul mondial, care a izbucnit la 1914, a zădărnicit însă realizarea măsurilor în curs de executare.

V.

După războiul, care a schimbat radical situația culturală și politică a întregului nostru neam, Asociația, dimpreună cu secțiile ei, a avut să treacă printr'o fază critică destul de acută. Se ivise, anume, din unele părți părerea că Asociația nu mai are rost în cadrele noii vieți naționale libere și că ea trebuie să se contopească în alte societăți din cuprinsul țării întregite. Tendința de menținere a ei, în cadrele istorice, era stigmatizată ca regionalistă și, în consecință, ca un fel de amenințare la adresa integrității noului stat român.

Grație acestei păreri, pe de o parte, pe de alta grație faptului că noile necesități de stat au absorbit aproape toată energia elementelor culturale din Ardeal, ca și din restul țării, pe alte terene, secțiile științifice-literare ale Astrei păreau a fi condamnate să dispară dela sine.

Ani dearândul, începând cu 1920 și până la 1924, adunările generale ale lor s'au ținut cu participarea foarte puținor membri și s'au terminat într'o atmosferă de adevărată deprimare.

Totuși, acești cinci ani n'au dus la desființarea secțiunilor, ei, dimpotrivă, ei i-au pregătit, în taină, o nouă viață. Aceia cari au căutat să-și dea seama în mod serios de rostul secțiilor, au înțeles că ele, departe de a fi devenit inutile, dimpotrivă, se dovedesc a fi de aici încolo mai necesare de cât ori și când până aci. Este nevoie numai de punerea lor de acord cu noile realități sociale și naționale și de o radicală reorganizare a lor în acest sens. În primăvara anului curent, în sfârșit, după o îndelungată chibzuire, vechiul Regulament a fost modificat în conformitate cu noua situație. Această modificare a făcut cu puțință mai întâi ca secțiunile, al căror număr a fost sporit la zece — adăugându-li-se o secțiune artistică și una etnografică-geografică — să-și stabilească sediul lor în noua capitală a Ardealului, care este în acelaș timp și cel mai mare centru cultural al lui, adică la Cluj. Prin aceasta s'a dat posibilitatea ca secțiunile să aibă un număr mare de membri la un loc și aceștia să poată lua contactul cu toate instituțiile de știință — Universitate, Academie de agricultură și de comerț, Teatru Național, Operă, ș. a. — și să stea totodată într'o legătură permanentă și efectivă între olaltă.

Nu mai puțin de 40 profesori dela școlile superioare din Cluj au intrat astfel, deodată, în cele zece secțiuni, ca membri activi și, pe lângă ei, alți 70 de intelectuali clujeni

de diferite specialități, ca membri corespondenți. La aceștia se adaugă alți 60 de membri activi și 130 membri corespondenți din diferitele orașe ale Transilvaniei, cari împreună, formează un corp uriaș, dela care suntem în drept să așteptăm inaugurarea unei noi epoci în istoria Aștrei și peste tot a culturii românești. Pentru ca acest corp uriaș să poată fi pus în funcțiune normală s'a hotărât ca să i se dea un organ special de conducere, cu sediul în Cluj. Acest organ va avea să coordoneze și să îndrumeze activitatea singuraticelor secțiuni, așa ca fiecare să corespundă și scopului general al Aștrei și scopului special al diferitelor științe, pe cari ele le reprezintă. În vederea stabilirii omogenității activității secțiilor, se vor ținea, în afară de ședințele de secții, și ședințe plenare lunare, cari vor face cu puțință și crearea unei atmosfere unitare, favorabile realizării multiplelor scopuri urmărite de secțiuni.

Organizarea în acest chip a secțiilor face posibilă redactarea în condiții superioare a diferitelor publicațiuni ale Aștrei, începând dela revista „Transilvania” și până la Bibliotecile, pe cari ea le tipărește și răspândește. În vederea reorganizării „Transilvaniei” secțiile au și luat măsuri ca aceasta să fie condusă de un comitet constător din câte un reprezentant de al fiecărei secțiuni, având să trateze în mod sistematic și unitar probleme din domeniul tuturor secțiunilor.

N'aș fi complet dacă n'aș adăoga la acestea și intențiunea de a completa secțiile cu membri din Basarabia. Delegația „Aștrei”, care a fost în zilele Rusaliilor din acest an la Chișinău, spre a lua contact cu reprezentanții culturii de acolo au pus în vedere fraților basarabeni că, în dorința realizării unei strânse colaborări, vor stărui ca în fiecare secțiune să fie aleși, deocamdată, câte 2 membri activi și câte 5 corespondenți din Basarabia, — cu totul deci 70 de intelectuali de peste Prut, cari suntem siguri că vor lucra cu drag alături de noi pentru popularizarea științei și acolo la ei, unde este o și mai mare nevoie de cultură decât la noi.

VI.

Noua etapă în care au intrat în acest an secțiile se caracterizează astfel prin următoarele momente:

1. *Secțiile strâng la un loc pe toți intelectualii Ardealului, cari, fie că sunt oameni de știință — între ei sunt 7 membri activi ai Academiei, 3 onorari și 8 corespondenți, —*

fie că sunt simpli popularizatori ai științei, stau într'o comunitate strânsă prin: adunările lunare sau cel puțin anuale și prin publicațiile—la cari colaborează sistematic. Această unire este în sine un factor național neprețuit.

2. Membrii secțiilor stau în legătură — în sus cu Universitatea și cu celelalte așezăminte superioare de cultură — în jos cu marile masse dela orașele cari trebuiesc ridicate, prin cultură și prin solidaritate, la un rol hotărîtor în viața publică și în cea economică, astăzi atât de străină. Astfel ei valorizează în pături largi știința pe care o elaborează așezămintele amintite, punându-le în funcție pentru folosul masselor largi.

3. Prin opera lor de popularizare a științei din toate domeniile, membrii secțiilor devin și îndrumătorii factorilor culturali dela sate, cari la rîndul lor, vor duce mai multă știință în păturile dela țară, contribuind la îmbunătățirea vieții lor, morală și materială.

4. In secțiile astfel reorganizate Asociația câștigă pentru întâia oară un organ vast în serviciul multelor și marilor ei scopuri, putînd să-și împlinească din ce în ce în condiții tot mai bune misiunea ei. — Și în sfârșit

5. Secțiile vor contribui direct și la întărirea vieții românești din cea mai îndepărtată și mai amenințată provincie, pe care se pare că nici o altă măsură n'o poate readuce la normal, — adecă la întărirea Basarabiei.

*

Acestea sunt, Doamnelor și Domnilor, perspectivele pe cari le deschid secțiunile Astrei, după o experiență de peste 6 decenii.

În aceste perspective, cari suntem încredințați că nu vor rămânea simple proiecte, sunt cristalizate ideile și dorințele celor mai distinși fii ai neamului nostru trăitori în Ardeal, începînd dela întemeietorii celor două așezăminte, nouă la fel de scumpe: liceul din Brașov și „Astra“ din Sibiu și până la tineretul țesit de pe băncile acestei școale și intrați cu tot elanul sufletului lor în serviciul marelui școli a neamului nostru, care este bătrîna și totuș veclnic tînăra noastră Asociație.

Dea•Dumnezeu ca peste un sfert de veac, când liceul nostru își va serba centenarul său, iar secțiile noastre semicentenarul lor, cronicarul zilelor de atunci să poată

spune cu satisfacție că primul sfert de veac trăit în libertate românească a făcut cu puțință ca toate ideile pentru cari s'au zbatut trei sferturi de veac, în împrejurări grele și apăsătoare, înaintașii noștri dela amândouă așezămintele, să capete trup definitiv, spre binele și progresul țării noastre întregite, a neamului românesc de pretutindenți și a întregii umanități.

ONISIFOR GHIBU,

profesor la universitatea din Cluj, membru
coresp. al Academiei Române.

Mărturiile unui șef-redactor francez. Directorul marelui ziar parizian „Le Figaro” (1925), dl *Lucian Romier* ajunge în volumul său „*Explication de notre temps*” (Explicarea timpului nostru) la următoarele concluziuni:

Timpul de față, lumea modernă, încă nu și-a găsit „misticismul” său.

„Elementele acestui misticism le vom afla în erorile, în iluziunile și în naivitățile timpului nostru, cu condiția ca să le recunoaștem înțelesul ce îl au în profunzime: ape-luri sau elanuri.

„*Ideia de progres* — eroare — dacă-i lăsăm înțelesul, pe care i-l dau agenții electorali și paraclisierii pedagogiei jositice; ce grandoare însă în ideia aceasta, dacă, în loc de a o preface în flamura apetiturilor, o ridicăm ca pe un stindard a ceea ce este mai divin la om: *instinctul perfecțiunii!*”

„*Egalitatea democratică* — eroare — dacă facem ca să servească să abată poporul dela drepturile sale autentice, pentru ca să se arunce spre satisfacerea iluzorie; dar ce nobil adevăr, dacă o interpretăm ca pe o *lege a respectului, de care are trebuință, pentru gândurile sale, pentru munca sa și pentru viața sa, cea mai umilă conștiință umană!*”

„*Mașinismul* — eroare — dacă nu este vorba decât numai de a dobândi forța brutală, pe prețul urâșeniei sau a unei specializări, care abrutizează facultățile omului și fără de alt obiect decât propria sa violență. Mașinismul, însă, ce câștig măreț al societății, dacă, pe calea aceasta, se eliberează de piedeci grosolane, pentru ca să ajungă la mai multă independență în operele sale și la o elevare (sufletească) mai mare, în căutarea mai-bunului.

„*Pofta de bani* — eroare — dacă crede omul, că poate să obțină cu bani aceea ce nimic nu i-ar putea procura: căsnicia fericită cu trândăvia; dar ce părghie incomparabilă dacă formulele moderne ale banului sunt formulele unei *intinerii perpetue* și a unei ereziări.

„*Naționalismul* — eroare sângeroasă, crudă — dacă ridică statele unele împotriva altora, ca pe nește posesori de dugheană (prăvăliași), concurenți și armași — dimpotrivă, ce mănunchiu de legi sfințite și binefăcătoare, dacă tinde să păstreze sau să răspândească bogățiile, atât pe cele spirituale, cât și pe cele morale ale fiecărei tradiții și ale fiecărei patrii“ ...

(După art. de fond din „Gazette de Prague”, 27 VI. 1925.)

Creiați un oficiu pedagogie internațional!

Societatea jurnaliștilor și scriitorilor austriaci „*Concordia*“ a publicat în Octombrie 1924 un concurs (premiul în valoare de 10,000.000 de coroane austriace) pentru cea mai bună lucrare (articol de fond) privitoare la cruciada, ce *va trebui* întreprinsă în mijlocul popoarelor, a claselor sociale și a raselor, pentru o *apropiere sufletească*. „*Concordia*“ (numele poate fi un omen bun!) cerea „sfaturi practice pentru potolirea urii de rasă și de clasă socială“. În fruntea comisiei examinatoare s'au aflat fostul ministru președ. Beck, scriitorii cunoscuți Hermann Bahr, Felix Salten, Fr. Carol Ginzkey, ș. a. Intre 254 lucrări, cari au fost înaintate, a câștigat premiul lucrarea dlui Dr. Artur Kürschner, dramaturg al „teatrului Lessing“ din Berlin, jurnalist, scriitor, fost sublocotenent în decursul „marelui“ războiu.

Ca motto și-a ales premiatul cuvintele „*Școala europeană*“. Articolul premiat a apărut, într'acelaș timp, în mari cotidiene din Paris, Londra, New York, după ce a văzut lumina zilei în „*Neues Wiener Journal*“ (10 Mai 1925).

Dacă ideia dlui Dr. Kürschner ar prinde, am putea sărbători pe viitor un „10 Mai“, un 10 Mai al desrobirii de ura aducătoare de pierzanie, un 10 Mai al proclamării independenței spiritului asupra instinctului de fiară sălbatică.

A primit mențiune onorabilă și un francez, (dl Louis Dessai) inspector școlar din Champigny sur Marne, cu lucrarea sa „Cum să remediezi relele de cari suferă societatea actuală“, altul cu lucrarea „Desintoxicarea“ (profesorul Dr. Brockhausen), altul cu tema „Activismul“, altul cu „Societatea națiunilor ca educatoare“ (Dr. Siegmund Münz).

Pe lângă sutele de platitudini, pe lângă sutele de sfaturi, sincere, entuziaste, dar neducătoare la scop, debitate de unii concurenți, cu multă încredere în sine — sfatul practic al dramaturgului berlinez a câștigat sufragiul comisiei. Să ascultăm și noi acest sfat, fiindcă ne privește și pe noi. Este inimă omenească să nu tresalte de durere la gândul că copilașii, sglobii, sănătoși, de astăzi, vor fi mâine-poimâine carne pentru tun?

Articolul de fond este acesta:

Creiați un oficiu pedagogie internațional!

Omul ajunge în vârsta de șase ani un elev, care învață literele, stă patru, opt sau chiar douăsprezece ierni pe băncile de școală, învață să cunoască un oarecare

Dumnezeu, o oarecare lume și istoria ei, stă să mănânce biblioteca de împrumut, care-i este la îndemână, cotrobăiește în podul bunicului lăzi de cărți vechi, fantazează după balade cavalerești și după Carl May, e trenat, de cele mai multe ori împotriva voinței sale, pentru o slujbă, o meserie sau o carieră și încetează de a ceti la vârsta de optsprezece ani. De sigur — mai aruncă ochii, în fugă, zilnic și cât trăiește, prin gazeta sa, ia la cunoștință că și-a ocupat tocmai postul său de președinte unul în Mexico, că tratatul comercial germano-englez a fost scris din partea lui Chamberlain și Sthamer, că Dr. Ramek a fost, înainte de a fi ajuns cancelar al „Bund“-ului (Bundeskanzler), avocat în Salzburg — dar omul, care a trecut de optsprezece ani nu mai citește cu dorința aceea de a se înnoi sufletește, cu pofta aceea de a discerne până'n adânc filiațiunile reale, cu dorul acela după o cōnstelație nouă a lumii, cum a făcut-o până la vârsta de optsprezece ani. 60% ale alegătorilor aleg în Anglia, de obicei, pe oamenii din acelaș partid. Fie că a fost omorît mișelește în Bosnia un moștenitor de tron austriac sau în Sudan un general englez sau că e ucis adevărul în mod murdar, în publicațiunile oficiale — 70% din oamenii noștri înaintași ca mentalitate bătătorească, de obicei, acelaș drum, trag de aceeaș frânghie și cântă în acelaș tact. Numai 30% din cetățenii mai agili, mai dornici de a scruta, capabili de a se acomoda la orice climă și pe orice teritoriu, pot fi, cel puțin, influințați de informațiuni, rățăcirii, foi-volante electorale, foi-volante, vorbiri de propagandă, știri radiotelegrafice, reviste și ziare nouă, încât întră în trupa activă a alegătorilor din armata tăcută, de rezervă, a alegătorilor nehotărâți, cari oscilează și cari n'au ales până atunci.

Spengler se înșală dacă crede, că nici un dresor de animale nu-și ține mai bine în puterile sale haita de câini, precum și-o ține presa.

Dacă ar fi astfel ar câștiga presa cea mai bine redactată cea mai mare pradă de vânat și ar trebui ca partidul democratic din Germania să câștige aproape ju-

mătate din locurile din „Reichstag“, deoarece partidul acesta dispune de cea mai cetită și mai bine redactată presă. Ziua de mâine adeverește contrarul. (Articolul este scris înainte de alegerea lui Hindenburg. — Red.) Cu toate că „Berliner Tageblatt“, „Vossische Zeitung“, „Berliner Morgenpost“ și „Berliner Volkszeitung“ au la spatele lor mai bine de 50% din toți abonații de jurnale berlineze, și cu toate că ziarele de bulevard, cari se recomandă ca fiind afară de partid și cari sunt cetite de către toate partidele, fiind lipsite aproape de concurență, ca „B. Z. am Mittag“ și „Acht-Uhr-Abendblatt“, sunt, în fond, cu simțeminte democratice, cu toate acestea ar fi fericiți democrații dacă ar câștiga în ziua de alegere de mâine, în Berlin, 15%, iar în „Reich“ (întreagă țara) 10% din toate voturile. Prin urmare nu merge cu comparația imblânzitorului de animale. Nu se potrivește de loc, dela început, la cele 70% a capetelor acoperite, fără nădejde de scăpare, de mucigai.

Desintocșicarea atmosferei de ura națională și socială trebuie să pătrundă mai adânc și mai puternic. Trebuie să aprindă nu numai pe cele 30% ale cetățenilor, cari se mai lasă învățați, ci și pe cele 70% cu simțurile amorțite. Tocmai de aceste 70% este vorba. Pe acestea trebuie să le avem. *Dacă astăzi nu este cu puțință, atuncia mâine.* Dacă mâine nu va fi cu puțință decât numai pe jumătate, atuncia poimâine cu desăvârșire! Fiindcă atenuarea antagonismelor de rasă și de clasă socială, adevăc descrierea comunității de rase și de clase sociale, propagarea mijloacelor de înțelegere reciprocă, pe cale pacinică și arbitrală, se poate adresa cu succes numai unor oameni, cari citesc nu numai cu ochii, ci și cu inima, și cu creierul (care crește) cu spiritul (care se poate modela și care e capabil de critică) cu inima, creierul și spiritul tinereții. În timp ce noi ne-am băgat întreagă puterea noastră în campania de presă, în agitația în goană nebună, în fabricile de lozinci — *ideia școlii europene* este tradată, pe nesimțite, este vândută, fără de a o lua la cunoștință, este gheșeftărită, fără ca să se verse măcar o singură lacrimă pe urma ei. De sigur,

trăim în epoca de față și dorim să ne aranjăm cu ajutorul anilor 30 pe cât se poate de pe acum, cât se poate de cuminte lucrurile, dar a doua poruncă a rațiunii este — *să te îngrijești de viitor*, să nu mai trăiești dela mână pân' la gură — am uitat, spre rușinea noastră, că suntem rasă, că suntem tați.

Epoca noastră este mai bine organizată în privința materială, decât în cea spirituală. De cinci ani există, în Geneva un „oficiu internațional al muncii“, care are ca problemă răspândirea de informații, pregătirea și ducerea în îndeplinire a concluzelor despre timpul de lucru, despre piața muncii, despre lipsa de lucru, despre lefuri, apărarea muncitorilor, asigurarea muncitorească și altele de acestea. De ce nu avem un *oficiu internațional al școlii*? Un oficiu, care ar fi chemat să dea sfaturi în privința ideilor fundamentale și despre directivele culturii poporului, al planului de învățământ, în ceea ce privește cărțile de școală, filmele culturale, învățământul de specialitate, ba chiar și cursurile militare și de pregătire a funcționărimii, un oficiu, care să recomande acestă guvernelor spre folosință, după trebuințele și după relațiile speciale ale singuraticelor țări, ca să le modifice, să le ușureze sau să le desvolte mai departe!

Nu vreau să pledez pentru o mână aducătoare de fericire a toată lumea, schematică. Nu recomand nici o soluție, ce nu se poate duce în îndeplinire, a politicii culturale în țările Europei. Pentru aceasta nu numai că ne-ar lipsi puterea, dar și voința. Dar autoritatea spirituală a „institului internațional pedagogic“ ar putea, de sigur, să ajungă, cu o persuasiune intensivă, ca să fie discutate propuneri convingătoare și moderate, în singuraticele țări, ca să fie luate în discuție concederea oficială sau semi-oficială a cărților de școală nouă și mijlocul cel mai practic de a fi editate, răspândite și aplicate, ca să fie mobilizate spiritele tinere, pedagogice, de pretutindeni și ca să prindă interes pionerii între elevii din clasele mai superioare pentru lumina cea nouă, în care sunt aduse problemele cunoscute. Oficiul internațional școlar va câștiga terenul, care se află

sub controlul național, numai treptat, istoria lumii, împărțirea păturilor sociale ale societății, dezvoltarea religiunilor și felul de producție nu pot fi învățate în școli, în același fel, în Granada, Hammerfest, în Varșovia, în Salonichi sau în Geneva. Cu timpul tot se va ajunge însă, ca istoricii cărților de școală să se lase de metoda atât de tubită și atât de estecece al „Totschweigen“-ului (a tăcerii mormântale față de o problemă) și se va ajunge ca faptele culturale ale unui grup de puteri, să nu fie rețăcute, celor aparținătorii unui alt grup de puteri: se va ajunge ca originea, peregrinarea, evoluția și decursul final al unei idei nu numai să nu fie mistificate, ci să nu fie monopolizate numai pentru o singură națiune sau clasă socială.

Copiilor noștri (germani) sau că nu li s'a spus în școală de loc, sau că li s'a spus cu puținică rușine, neclar și — de aceea — fără de folos real, că populația Franței are de jumătate sânge germanic în vine și că populația Germaniei are o bună treime, și nu cea mai slabă, sânge slav în vine. Să te mai miri apoi dacă ți-a reușit să prefaci antagonismul, motivat sau fictiv dintre oamenii (politici), dintr'o parte și din cealaltă, într'un abiz de ură? Sau crede cineva că goana antisemită din Germania sau aiurea ar fi crescut așa de tare, în dimensiuni diabolice, dacă ar fi avut elevii cunoștința de fapt că „formele desăvârșite, spiritul, cavalerismul evreilor“ din Spania și din Bagdad, au ademenit pe „nobilimea cruciată spre admirație și spre imitare“? Spengler o știe, dar nu o știe nici o carte de școală, nu o știe aproape nici un student și — desigur — nu a luat-o la cunoștință omul de pe stradă. Orice încercare de a îmbina *podul unei înfrățiri a popoarelor* e disprețuită în numele concepției istorice de naționalitate. „Sfânta Iohana“ (Fecioara Ioana D'Arc) de Bernard Shaw te face să simțеști, cefindu-o, că noțiunea de naționalitate, noțiune, care, după cărțile noastre de școală, ar fi fost veșnică și care va rămânea veșnică, a fost, pur și simplu, necunoscută în Europa, la începutul sec. al XV-lea. Se gândește însă cetitorul „Ioanei“ la altceva decât la fabula, ce te mișcă?

Trage el concluzii pentru lozincile din epoca actuală din atmosfera trecutului? Revizulește el încă odată noțiunile, date ca merinde, de școală? Nimic nu-i este mai departe decât aceasta! Un adevăr filozofic vechi spune că cel ce acționează nu are conștiință, numai cel ce este spectator. *Dacă vrei să scuturați din amorfeală conștiința omenirii, să o formulați altfel, să-i dați altă turnură, îndreptați-vă de cu vreme spre tineret.* De cu vreme, înainte de răsăritul soarelui, a muncii zilnice, atunci când tineretul încă nu acționează, ei ascultă cu ochii deschiși-mari, cu urechile gata să primească, într'o încordare cu răsuflarea reținută și cu celulele creierului deschise, libere — gata să afle, dacă este adevărat, că există în viață sunete de mii de feluri, dar numai o singură melodie.

De dragul acestei melodii, care se va naște din ritmul muncii mari, comune, trebuie să creiăm „oficiul internațional pedagogic“, trebuie să încercăm educarea unui suflet mare, european. Cărțile, instituțiile și organizațiile „oficiului internațional pedagogic“ vor avea, la început, intrare numai în țările conducătoare, conducătoare intelectualicește — în teritoriile reacționare vor afla, în schimb, numai rezistență; dar, după cum își taie cărare, cu vremea, în fiecare țară, propunerile ce înaintează moderat, propunerile „oficiului internațional al muncii“ — așa vor cuceri sufletele și viitorul și ideile „oficiului internațional pedagogic“, învățători retrograzi și perfizi, pedagogi balcanici, de ost și de vest, vor falsifica încă senzul celor mai bune cărți, ținta organizațiilor celor mai sănătoase, încă decenii de aici înainte. Dar vorba poetului se va adevăra: „Chiar și din mâna cea mai rea poate să acționeze puternic adevărul“.

* * *

Să ascultăm câteva aforisme elocvente, cari îți dau de gândit, și din alt articol, remarcat de comisia examinatoare.

Din lucrarea: „*Societatea Națiunilor*“ ca educatoare“ de dl S. Münz. Ca motto are articolul cuvintele filosofului Leibnitz, cel cu „Theodiceea“: „Dați-mi în grijă educația și într'un secol este Europa preschimbată“! Ca teză:

creierea unei „Comission de cooperation éducativé“ (comisii de cooperație educativă).

„De pe când este omul copil să i se pregătească o atmosferă de iubire de oameni“. Să se creieze o secțiune pentru educație la Soc. Naț., în care să fie chemați reprezentanții cei mai marcanți ai fiecărui popor, ca să delibereze în acest areopag pedagogic internațional! Pedagogii să se gândească serios dacă este de neapărată trebuință ca de aici înainte să se predea în școli, ca mai înainte, cultul eroilor clasicilor antici în sensul luptelor și al învingerilor raportate. „Încă în vechiul Testament sunt unele dispoziții de ură între popoare, dispoziții, cari ar fi cu cale ca mai bine să nu le ia la cunoștință tineretul“. „N'ar fi un mare început *omenesc* dacă din desbaterile cooperațiunii acesteia (plănuite) s'ar naște un *Kanon* al înțelegerii împrumutate, al iubirii împrumutate? O carte, care — în urma decretului supranațional al Soc., Naț. — ar trebui să fie introdusă în toate școlile tuturor popoarelor, cari au loc și vot în Soc. Naț. Ar trebui să se stabilească un astfel de *Kanon* pentru fiecare vârstă. Aceste cărți ar fi cărți, cari mai curând ar ajuta religiunilor — cărți, cari la nici un caz n'ar nega naționalul, ci l-ar ridica la *omenescul* cel mai superior — cărți, cari ar preaslăvi, nu-i vorbă, mai puțin eroismul luptelor, dar cu atât mai mult eroismul voinței tari și al renunțării, cărți, cari ar cânta credința datorinței îndeplinite până la moarte — cărți, cari ar preamări munca liniștită, în pace, și nu munca străzii sgomotoase“.

Ar mai trebui să se răspândească gândul că lupta între partidele politice ale unui popor nu este lupta între dușmani, că și contrarul din partidul vecin este cetățeanul patriei, că de aceea este criminal să te folosești față de el cu arme înveninate. Deoarece altfel: „Încă de astăzi se construiesc armele, în școlile medii și încă și mai mult în universități, armele pentru viitoare războaie civile“.... „Există *partide* în viața publică, partide, cari se schimonosesc, se strâmbă ca nește secte. Una din armele principale ale acestor partide este *grandomania* și *intoleranța*,

pe lângă *vecinica suspiciunare* a potrivnicului. Adeseori contrare bisericii, ca sentiment, și-au însușit (aceste partide), *volens — volens*, un instrument vechi-testamentar-talmudic, transplantat în biserică — ne gândim la *anatema*, la marea *anatema*, pe care o aruncă cu ușurință asupra capului fiecăruia, care nu aparține sectei lor“. Dar pe cărarea aceasta învață și tinerimea acelaș procedeu și își pierde în urma acestei, „ocoșeli“ îți vine să zici, acestei supraesitări oarbe, orice venerație, orice stimă față de experiențele și convingerile unora, cari au alte predispoziții naturale.

„Ca să predici morala n'are nici o noimă. O constituție bolnavă nu se va tămădui prin formule vrăjitoarești sau mijloace paliative sărăcăcioase. Într'un pământ neîngrășat în zadar vei arunca semințe, oricât de bune. Dacă oamenii, a căror creștere trupească s'a îndeplinit deja, sunt cuprinși de veninul corosiv al urii nutrite de suspiciunări nemotivate împotriva contrarului, a streinului, ca neam sau ca confesiune — atunci e de prisos orice dă căleală plină de vorbe dulci“. De aceea recomandă autorul o *etică comună* potrivită tuturor națiunilor și confesiunilor, o *etică impusă de Soc. Naț.*, care ar trebui considerată ca „*tribunalul suprem al omenirii*“.

În Kanonul etic n'ar trebui să lipsească nici isbucni-rile sublime ale celor mai buni ai neamurilor toate. Fiește: poezia lui Schiller: „Bucuriei“ („Fiți îmbrățișați milioane, ăst sărut lumii întregi...“), fabula lui Lessing, despre cele trei inele — sau scrierea lui Kant „Despre pacea vecinică“.

Așa se va *pregăti terenul* pentru o „stimă și înțelegere reciprocă“, așa va trebui să se nimicească un sistem de „suspiciunări de partid, de întărâtări naționaliste (șoviniste) și de intoleranță confesională“.

... Tu, cel ce zimbești superior și dai din umeri la apelurile acestea după o atmosferă mai omenească în epoca noastră sau — cel puțin — în generațiile viitoare, tu n'ai ce pune altceva în loc, dacă nu vrei cu tot dinadinsul să se prăbușească cultura europeană!

Pledați pentru un „Oficiu pedagogic internațional“ !

* * *

Post script. În ședința plenară anuală a secțiilor literare și științifice ale „Asociațiunii“ (21/22 Maiu 1925), din Cluj, a venit secretarul literar al societății cu următoarea propunere în raportul său :

Vreau să vă atrag atenția asupra unui gând, care ar trebui să preocupe și opinia noastră publică.

Dl prof. Mehedinți a publicat, săptămânile trecute, un apel în publicistica română, rugând pe autorii și cititorii români să-i comunice pasajii referitoare la relațiile dintre neamuri, după războiu, în cărțile de școală, pasajii menite să apropie sau să învrăjbească popoarele. D-sa este rugat din partea „Societății Națiunilor“ să refereze despre publicațiile în românește.

Pedagogi de seamă își dau prea bine socoteala că dacă în manualele de școală se vor afla de aici înainte germeni de discordie pentru generațiile viitoare, inimele primitoare ale tinerelor vârstare, la toate neamurile din Europa, se vor lăsa cuprinse de vijorul patimilor din nou și iarăș va țâcăni mitraliera, iar aeroplanelor vor distruge cu „levisita vesicantă“ toată sdroaba mânilor omenești, nimicind vieți scumpe.

Ziaristul francez cu reputație mondială, dl Ludovic Naudeau, ne descria, lunile trecute, cu strângere de inimă, cum un copilăș de 4—5 ani, german, fiul unui înalt funcționar, când tatăl lui i-a spus : „Salută pe domnul acesta ... este un francez“, „îngerul blond“ s'a oprit pe loc și i-a răspuns : „Așa ? Tu ești francez ? Atunci ești un om de nimica (mechant) ! Trebuie să te omoare !“ Dl Naudeau suspinsă, pe drept cuvânt : „dacă micii germani sunt crescuți în ideea că vor avea să omoare pe păcătoșii de francezi, va trebui să pregătim și noi pe micii francezi să omoare pe păcătoșii de germani ! Atunci ce se va alege de Europa ?“ („Illustration“, 14. III. 1925.)

Numai un om fără de inimă nu pricepe grozava antinomie de mai sus. *Este în joc viitorul culturii europene !*

dau stăgănatul de alarmă cei mai de seamă pedagogi, sociologi, bărbați de stat, cu un flair politic mai avansat de cât al bărbaților de stat din fosta monarhie.

Ca „pereche“ la oficiul „internațional al muncii“, condus de dl Albert Thomas — se înfiripă gândul: să se înființeze și un „oficiu pedagogic internațional“.

Dintre 254 de lucrări intrate la un concurs, cu premiu de 10 milioane de coroane austriace (concurs publicat de ziarul „Neues Wiener Journal“, în anul acesta) a fost premiată o lucrare cu tema: „lupta împotriva urei de rasă și de clasă socială“, cu titlul: „Creați un oficiu pedagogic internațional“!

Premiantul susține: „Dacă ureți să scuturați din amorfeală conștiința omenească, să o formulați altfel, să-i dați altă turnură, îndreptați-vă de cu vreme spre tineret“, fiindcă creierul tinăr trebuie să primească argumente de interdependență socială, culturală, ca — mai apoi — aceste argumente să i se transplante în subconștientul său. (v. ziarul cit., 10 Maiu 1925.)

Această lucrare premiată a apărut simultan în marile organe publicistice din Paris, Londra și New-York. Autorul prevede că vor avea, la început, intrare numai în țările conducătoare intelectualicește cărțile, instituțiile și organizațiunile oficiului internațional pedagogic, fiindcă, „pedagogii balcanici, de ost și de vest, vor falsifica încă sensul celor mai bune cărți... încă decenii de aici înainte“.

În această bibliotecă a Universității clujene am citit odată, ce student universitar, cu strângere de inimă, o istorie în limba maghiară, în care revoluția din 1784 era descrisă cu ură și fără de înțelegerea conflictului social, național. Ilustrațiile căutau să ponegrească și ele figurile unor oameni, cari au cerut drepturi dela niște satrapi miopti.

Să nu fim în cărțile școlare „pedagogii balcanici“, cari îngreunează progresul omenirii! Să contribuim ca deceniile prevestite, deceniile întunecului, să se micșoreze, ca număr, la noi!

Să dăm ascultare glasurilor unor istorici, cari vreau să inoculeze în inimile plăpânde, încă de pe băncile școlii, sentimentele nobile ale înțelegerii durerilor altora, ale ajutorului împrumutat (alt gând minunat al Soc. Națiunilor: creierea unei societăți a popoarelor, care ajută poporul ajuns la aman, din cauza cutremurelor, a tempestăților, a focului, a foametei), să facilităm creierea „oficiului pedagogic internațional“.

Acum, când chiar și în Franța se observă valul unei opinii de „nihilism istoric“ — v. art. „Idei și imagini ale timpului prezent“, prim-articol în „Illustration“ (4 Apr. 1925): „Nihilismul istoric“ de dl Fr. Porché — acum, când în Bolșevicia se pune antiteza absurdă: domnia proletariatului sau aceea a burghezilor — să preîntâmpinăm primejdia, creind o atmosferă mai sănătoasă, cel puțin pentru copilașii noștri.

Avem bucuria să numărăm în mijlocul nostru pe un reprezentant al României la Soc. Naț. Cred că dl Dr. Sextil Pușcariu va lua cu bucurie asupra d-sale sarcina de a fi interpretul plenului ședinței acesteia, la Geneva, cerând și în numele nostru acest control cinstit al cărților de școală, din partea unui for superior, care va avea să controleze în toate țările cum lasă guvernării să se educe tinerimea spre binele complexului.

Problema este *vitală* — fiindcă nu este irelevant de ce spirit se lasă condus tineretul încă de pe băncile școlii. Dela rezolvarea problemei atârnă bunăstarea Europei!

Propunerea a fost primită în unanimitate și dl Dr. Sextil Pușcariu, reprezentantul României la „Societatea Națiunilor“, membru activ al secției literare-filologice la „Asociațiune“, etc., a fost încredințat să reprezinte dorința de mai sus a secțiilor „Asociațiunii“ înaltului for dela Geneva. Fie într'un ceas cu noroc!

Dr. H. P. P.

Cum a decurs vizita basarabeană.

Sâmbătă, în ziua de 6 *lunie*, a sosit vagonul special, care aducea pe trimișii „Astrei“, la orele 11, în gara Chișinău. Peronul gărit era înșesat de public. În frunte cu I. Pr. Sf. episcopul Dionisie, vicarul mitropoliei, cu adiutantul dlui general-comandant al corpului III de armată, dl Rudeanu, cu dnii Pan Halippa, I. Pelivan, Sergiu Niță, Dl. Obreja-lași dela primărie, cu directorii liceelor de băieți și fete, publicul a ovaționat lung timp pe cei ce se scoborau din tren. Au executat cântece și marșuri naționale o muzică militară și liceenii. În numele clerului a bineventat pe oaspeți, ca primul orator, P. Sf. S. episcopul Dionisie. I-a răspuns în numele „Astrei“, dl Goldiș. Dl Bulat a vorbit ca reprezentant al românilor transnistrienți, apoi dl Macovei, direct. lic. No. III de băieți din Chișinău, în numele școlii. În fluturări de batiste și de steaguri, în strigăte de „Trăiască!“ și „Bine ați venit!“ s'a pornit mai apoi cortegiul spre catedrala pompoasă („sobor“).

Aici aștepta I. Pr. Sf. Sa arhiepiscopul Gurie în persoană, în odăjdii strălucite, încunjurat de P. Sf. Sa episcopul Dionisie, directorul seminarului, teonom-mitrofor Constantin Popoviciu și de doisprezece preoți. S'a oficiat un serviciu divin, implorându-se ajutorul cerese la manifestările culturale ce vor urma. La sfârșitul serviciului bisericesc a rostit înaltul arhieru o înălțătoare vorbire, bineventând „Astra“ și pe ardeleni în Basarabia.

Oaspeții au fost conduși mai apoi la locuința, care-i aștepta (palatul metropolitan) și unde li s'a servit *masa*. La masă au mai luat parte, afară de oaspeți, notabilitățile orașului, dnii I. Pelivan, Pan Halippa, Dr. Obreja-lași, Lungu, dir. dela Banca națională, Const. Tomescu. episc. Dionisie și mai mulți din înaltul cler.

La orele 4 s'a ținut o ședință pregătitoare — o *consfătuire*, la care au luat parte: I. Pr. Sf. Sa arhiep. Gurie (președinte), P. Halippa, I. Peltvan, I. Lungu, dir. Macovei, prof. Nuși Tulliu, scriitorul macedonean, Dr. Obreja-lași, protoereul Trofimov și alți diferiți profesori și notabili — cu totul 24 persoane. Președintele a mulțumit trimișilor „Astrei“ pentru oboseala ce și-au luat de a venit și a dat cuvântul președ. „Astrei“. dlui Goldiș. Dl Goldiș a descris pe scurt istoricul „Astrei“, arătând importanța ei în dezvoltarea sufletească a românilor și îndemnând pe frații basarabeni ca și dânsii să înființeze ceva similar, la ceea ce „Astra“ cu cea mai mare bucurie va da mână de ajutor. Din cei delegați de „Astra“ a mai vorbit dnul; Oct. Goga, pledând pentru o societate culturală basarabeană independentă, apoi dl Dr. Onis. Ghibu. Din mijlocul basarabenilor au rostit cuvântări dnii: Obreja-lași, Pan Halippa, dir. Lungu, prof. Nuși Tulliu, preot Guciușna, dir. Macovei. Cu toții au accentuat imperioasa necesitate de a se înființa o societate culturală, care să lucreze mai intensiv pentru ridicarea populației din Basarabia, laudând pornirea „Astrei“ de a da ajutor acestei înființări. După ce s'a stabilit, în liniamente generale, conduita dela viitoarele ședințe — au fost conduși oaspeții să vadă *muzeul istorico-arheologic bisericesc*.

Aici au putut vedea serbătorii Ardealului multe obiecte prețioase, bisericești (antimise, patrafire, sacose, icoane, tetrapode, cărți vechi și manuscrise).

În palatul comandamentului corpului III de armată au fost trimiși „Astrei“ oaspeții dlui și dnei general *Rudeanu*, seara (între oaspeți și dl Cincinat *Pavelescu*, cunoscutul epigramist). De o muzică bună s'a îngrijit dna *Veturia Dr. On. Ghibu*, care a întovărășit pe soțul dsale, precum și o cântăreață localnică, al cărei nume ne scapă.

Duminecă, în 7 lunie, întâia zi de Rosalii s'au adunat cu toții, trimișii și cei din Chișinău, în pompoasa catedrală, la ora 9 dim., unde — după frumosul obicei românesc — s'a început cu *slujba bisericească* ziua hărăzită discuțiilor

culturale. Asistența l. Pr. Sf. Sale arhiepisc. Gurie a fost mare: Pr. Sf. Sa episcopul Dionisie, iconoimul-mitrofor, Const. Popovici și 15 preoți. La 12 ore, când s'a sfârșit slujba bisericească, au trecut cu toții în sala eparhială, unde s'a început *ședința de constituire*.

* * *

Din „*procesul verbal*“, luat în ziua de 7 Iunie 1925, în sala cea mare, eparhială, din Chișinău.

Membrii comitetului central al „Astrei“ (dnii: Vas. Goldiș, președ., Dr. I. Beu, Dr. Tib. Brediceanu, Dr. Onis. Ghibu, Oct. Goga, Dr. I. Lupaș, membri, apoi dl Ioan Banciu, custodele Muzeului „Astrei“) sunt primiți cu aplauze și ovații.

Înalt Pr. Sf. Sa arhiep. Gurie deschide adun., salutând pe reprezentanții „Astrei“, cari au venit în Basarabia să dea nouă îndemnuri de viață activă, pentru luminarea poporului din Basarabia. Arată trista stare sufletească din trecut și ridică un apel călduros ca populația Basarabiei să dea tot sprijinul acțiunii întreprinse de „Astra“!

Înainte de a se începe discutarea problemelor, întreagă adunarea, în mijlocul unei însuflețiri generale, hotărăște să trimită M. Sale Regelui, la Sinaia, următoarea telegramă omagială: „Membrii comitetului central al „Asociațiunii“ din Sibiu, întruniți pentru întâia dată la adunarea culturală comună cu frații din Basarabia, trimit din adunarea dela Chișinău expresiunea profundului omagiu Maiestății Voastre, ca președinte de onoare al Asociațiunii, rugând pe Atotputernicul să Dă întărească scumpa sănătate, spre binele neamului, spre progresul culturii și spre gloria iubitei noastre patrii întregite. *Arhiepiscop Gurie, Vasile Goldiș*“.

Ca *secretar* al adunării este propus de l. Pr. S. Sa dl *Teodor D. Iacobescu*, deputat, directorul primului despărțământ al „Astrei“, în Basarabia.

Di Pan. Halippa arată care a fost situația în trecut sub stăpânirea rusească, când norodul moldovenesc era lipsit de lumină și înlăturat dela viața culturală a neamului

întreg românesc. La 27 Martie 1918 a venit însă ziua cea mai strălucită a neamului românesc din Basarabia, când s'a văzut scăpat de ocrotirea stăpânitoare a statului rus și a găsit în adâncurile sale puterea de energie de a se elibera și a începe o mișcare puternică spre viață liberă și omenească. De acum și lupta culturală e mai ușoară, împrejurările fiind mai prielnice desfășurării ei. Problemele de cultură națională ale neamului încep a preocupa pe conducători și rolul statului este a încuraja cu tărie curentul ce s'a născut după unire. Idată după revoluție și înainte de unirea Basarabiei acei cari au dat sprijin cultural și național Basarabiei, au fost ardelenii, în frunte cu dl Onisifor Ghibu, cari au făcut mari sacrificii în lupta de redșteptare a românismului. Gândul s'a îndreptat spre lupta întreprinsă în Ardeal de frații de peste munți, cari au întemeiat „Astra“.

Cere ca inițiativa particulară să ajute mai intensiv acțiunea întreprinsă de stat. Rămâne un imens gol între acțiunea centrului și între munca inițiativei particulare. Suntem datori să ajutăm pe toate căile nevoia cea mare a poporului nostru de a se adăpa din izvoarele culturii și literaturii românești. Salutăm cu entuziasm pe frații ardeleni, dela cari trebuie să învețe toți, și în cele mai grele nevoi, cum trebuie să se lupte în contra marelui dușman al neamului românesc din Basarabia: întunerecul.... Apelează la toată intelectualitatea din Basarabia, ca să taie brazdă nouă în pământul întelenit al Basarabiei. Încercările făcute de intelectualii noștri până acum sunt destul de frumoase: „Universitatea Populară“ a început de atunci de când era în Chișinău dl Onisifor Ghibu. Foloasele acestei școli se văd, ele sunt culese de mulțimea ascultătorilor. „Casele Naționale“ au întreprins, iarăș, o activitate intensă, dând serbări populare, întemeind căminuri, biblioteci. „Ateneul Românilor dela Nistru“ de sub prezidenția Generalului Rudeanu, iarăș, a dezvoltat o activitate în sudul Basarabiei. „Liga Culturală“, „Fundațiunea Principele Carol“ vor avea răsunset în sufletele moldovenilor noștri din Ba-

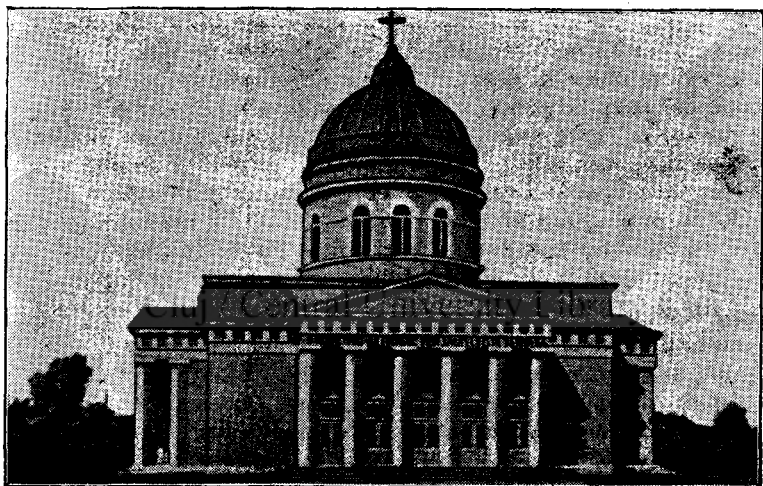

sarabia și vor contribui la reînvierea acestui norod. Mai rămâne însă mult de făcut și de aceea dorește bun-sosît „Astrei“, spre a îndruma și ajuta cu experiența ei poporul din Basarabia.

DI V. Goldiș, președintele „Astrei“, spune: Am răspuns unei chemări ce ni s'a făcut din vara trecută, în Munții Apuseni, de către frații basarabeni, dornici de o civilizație omenească. În fruntea Basarabiei, acolo, la adunarea noastră, era I. Pr. S. S. Arhiepiscopul Gurie, care ne-a chemat în mijlocul Du. spre a ne înfrăți gândurile, a întări lanțul puternic, care trebuie să lege toate sufletele românești, spre un viitor glorios și fericit al poporului. Am salutat cu drag chemarea aceasta și am venit câțiva delegați ai comitetului „Asociațiunii“, în numele unei *idei*. Pe drum, trecând Prutul, care de acum să nu mai fie blestemat, am zărit o ridicătură pe vârful unui deal și, întrebând pe prietenul Pelivan, îmi spuse că acolo se află turnul lui Carastache. La 15—20 km. dela Prut a trăit un român, legat de munca pământului, de gândul dulce al ogorului, dar lipsit de ceva mai scump, lipsit de dragostea fraților de dincolo de Prut. Și atunci și-a zidit un turn, unde se urca în fiecare sărbătoare, să se uite peste Prut, la cupola catedralei din Iași, unde trăiau frații lui liberi. Mai clar nu pot să explie rostul venirii noastre aici: dorul acesta de frate al românului, după fratele său român. Nu vă aducem învățătură; multe inimi, cari bat în taină, cari nu știu carte, au mai multă cultură, mai multă nobleță, decât membrii din academii. Oamenii cu suflet au puterea de a se jertfi pentru binele general. — Ardealul și Basarabia să-și dea mâinile și să închege noul stat român. „Asociațiunea“ are la temelul ei ca obiectiv satul, țăranul, piatra aceea, pe care se ridică cupolele și palatele. Înaintașii noștri din Ardeal au simțit aceasta și acum 3 ani au dat ca obiectiv „Asociației“ îngrijirea țăranului român. Din solidaritatea conducătorilor Asociației să radieze lumina, care să pătrundă sufletul țărănimii românești. Am venit aici, spre a vă încuraja, să vă îmbinați gândurile, să lăsați la o parte toate

certurile ce ar fi între Du.; în templul cel sfânt al culturii românești să nu vă despartă nimic; dacă o să vă înălțați gândurile în sferile idealului, se va încheia aici, în Basarabia, „Asociațiunea culturală basarabească”, care să lupte pentru ridicarea morală a poporului român din această parte a țării.

Cere ajutorul lui Dumnezeu, izvorul tuturor bunătăților, ca să unească gândurile și să se înființeze acea asociațiune, de care este trebuință.

Catedrala din Chișinău.

Di Octavian Goga: După cum vă spunea președintele „Astrei”, am venit aici un mănunchiu de ardeleni, însuflețit de iubirea de neam. De câteori ne adunăm frații simțim aripile trecutului fălșând deasupra noastră. Trecutul ne învață că mult am suferit și cea mai crudă boală a lui a fost boala granițelor; fiecare stâlp de graniță a fost un piron în carnea neamului nostru. Peste granițe a fost însă frământarea acelui organism. Călătorul se simțea în orice colț la el acasă. Mocanul din Săcele trecea pe tot pământul românesc, ducând un sentiment de mândrie și de

frățietate. Acest simțământ organic e care ne-a menținut unitatea neamului. Atunci când Prutul era granița, noi am simțit durerea dv. La 1912 sufletul ardelean era plin de doliul durerii dv. (Dl Goga cetește versuri din 1912, în vremea când durerea Basarabiei era unită cu durerea Ardealului; „Vorbeau azi noapte două ape“).

Vorbeau azi noapte două ape . . .

(1812—1912)

Venea un vijor să ne 'ngroape
Și grindina-mi bătea la geam,
Vorbeau azi noapte două ape
Și vorba lor o 'nțelegeam.
Își luminează necunoscutul
Cu fulgere din deal în deal
Și, ehtotînd prin neguri Prutul
Vorbea cu Murășu, 'n Ardeal;

* * *

„În tatna apelor afunde
Un jîntirim de veacuri port,
Mi-e albul inspumatel unde
Mai trist ea giulgiul unui mort...
Din vreme 'n vreme mă străbate
Un lung îndepărtat fior,
Și 'nchețeturile trunchiate
Atâta de eumplit mă dor...

N'auzi, cum strigă Basarabii
Blestemul zilelor ce vin,
Cum sună 'n bueciul părcălabii
Dela Sorocea la Hofin?
Eu simt cum matca mea tresare
De-al amintirilor șuvoi,
Arcașii lui Ștefan cel Mare
Îmi cer azi moaștele 'napoi“ ...

* * *

Așa tulburător de țară
Vuiță ne'nduplecatul glas
Pân' fulgerele se curmară
Și-o ploaie blând'a mai rămas.
Atunci o 'ntunecată noapte
Pe creasta codrilor cădea,
Și 'n plânset lin urzit din șoapte
Bătrânul Murăș răspunde:

„În valul meu de veacuri plînge
Acelaș vater sfîns și mut,
Mai multe lacrimi decît sânge
Nisipul meu a eunoscut.
Tu-ți plîngi mărîrea îngropată,
Eu jalea veche, an de an,
Tu ai avut părinți odată,
Eu veci de veci am fost orfan“ ...

* * *

Așa vorbeași îndurerate,
Sub cerul innorat și crud,
Bolnave răuri turburate
Și-acum durerea v'o aud...
Nedumerirea mă supune,
Când rostul patimii v'ascult,
Căci inima nu-mi poate spune,
Pe care să vă plîng mai mult...

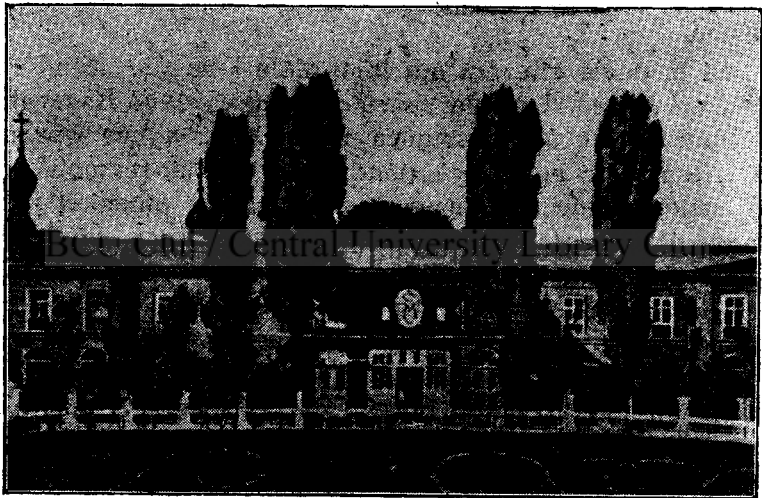
Îndrăsnesc să spun că acest simțământ ce se desprinde din aceste versuri, era simțământul Ardealului întreg:

durerea voastră era chinul cumplit al Ardealului. Cu doi ani mai târziu, când țarul Nicolae II., prin legăturile politice ale vremii, a venit la Constanța, sufletul nostru a tresărit din nou în acele clipe și dintr'un impuls de frățietate organică, a scris un articol: „Umbra Basarabiei“. În care spunea: Vine țarul, puneți muzicile să cânte, fâlfâiți drapelurile dar pretutindeni se arată umbra Basarabiei; o mână de prietenie nu se întinde peste cadavrul unui frate. A venit mai târziu catastrofa, când oasele ardelenilor și ale basarabenilor s'au încheștat; dar geniul neamului plutea deasupra tuturor și simțeam-organic; așa s'a făcut unirea tuturor.

Și în acele zile noi am fost alături de dv. Când era vorba ca Ardealul să fie sacrificat, atunci când Basarabia se elibera și se unea, singura noastră învingere aceasta era. Atunci am venit aici, dând micul și neînsemnatul nostru ajutor, pentru ridicarea Basarabiei. De atunci ați făcut o mare sfortare și un examen de energie, spre a îndruma poporul pe drumul bun al culturii românești. Ați săvârșit progres și n'aveți dreptul să fiți pesimiști. Trebuie să smulgeți orice rest de pasivitate moscovită. Orice preocupări de contemplațiune să le înlocuiți cu energia latină. Sunteți ca acele câmpii bogate ale Basarabiei, care n'au dat mai mult, nefiind puse în vigoare. Noi vă aducem năzuință spre cultură. Prindeți într'un mănunchiu toate energiile, uniți-vă toate asociațiile culturale din Basarabia. În această muncă veți avea tot sprijinul nostru. Să trăiți!

Părintele Dr. Ioan Lupăș: Delegații „Asociațiunii“ au fericirea de a veni în mijlocul v. l-a fost dat rolul de a arăta în puține cuvinte mersul activității de 6 decenii a „Asociațiunii“. Dl Halippa a arătat just că puterea de rezistență a neamului din Ardeal s'a împotrivit puterii Habsburgilor. Această rezistență nativă o socotim ca o moștenire a strămoșilor; în mijlocul cărora s'a dezvoltat și un spirit de emulație, pe teren cultural. Influența puternică a mișcării culturale protestante ne-a atins și pe noi. Ioan Piuar, fiul protopopului din Ardeal, la 1789 a făcut prima

încercare de a se întemeia o societate culturală! La 1795 se pune temelul unei noi societăți culturale, întemeiată pe studiul istoric. Încercările acestea n'au dat însă roade, nefiind îndeajuns sprijinite. La 1845 s'a întemeiat o altă societate culturală, a cărei acțiune să se întindă asupra întregului ținut românesc, dar s'a desfăcut la 1847. Mai norocos a fost marele mitropolit Andreiu Șaguna, care la 10 Maiu 1860 a pus bazele „Asociațiunii“, — 171 de frunțași români s'au întrunit la Sibiu și au cerut Principului Lichtenstein să aprobe întemeierea „Asociațiunii“. Într'o sală

Palatul mitropolitan Chișinău.

a Seminarului din Sibiu s'a întrunit comitetul cel dintâi, al cărei președinte a fost mitrop. Andreiu Șaguna, până la 1867. De atunci au urmat la președinție figurile cele mai reprezentative ale culturii ardelen.

„Asociațiunea“ nu și-ar fi ajuns scopul dacă n'ar fi avut tot ajutorul călduros al preoșimii ardelen. Creșterea despărțămintelor, cari fac legăturile directe cu satele, a fost opera tot a protopopilor din Ardeal, cari sunt strânși sufletește cu norodul. S'a creiat o emulație nobilă între frunțașii

satelor și acel intelectual român, care nu era înscris în „Asociațiune“ era socotit ca un dezestor dela datoriile sale naționale. Au trebuit 30 de ani de stăruință necurmată, spre a pătrunde „Asociațiunea“ în toate satele din Transilvania. Desigur meritul cel mare al susținerii culturii și în masele poporului din Ardeal revine bisericii, însă îndemnul conducătorilor „Asociațiunii“ a trezit ecoul conștiinței naționale pretutindeni, ajutând satele să-și întretină școlile. Cred că și în Basarabia se va realiza o asociațiune puternică, numai să fie perseveranță din partea intelectualilor acestei provincii. Trebuie să urmărim ca în toate satele din Basarabia să fie răspândită, ca să nu mai existe neștiutori de carte. A doua epocă de expansiune a „Asociațiunii“ începe odată cu prezidenția dlui Vasile Goldiș. În 1924 „Asociațiunea Aradană“ s'a contopit cu „Asociațiunea“ dela Sibliu, transformându-se într'un despărțământ al ei.

„Asociațiunea“ susține un mare internat pentru flicele sătenilor și intelectualilor noștri din Ardeal, un muzeu național etnografic, care e o mândrie a țării noastre întregi. A redactat „Enciclopedia Română“ în 3 volume; a tipărit milioane de broșuri necesare culturii satelor noastre și în ceea ce privește bugetul „Asociațiunii“ nădăjduim că intelectualii din toate ținuturile României vor contribui spre a nu mai recurge numai la ajutorul statului, în lupta noastră spre ridicarea culturală a națiunii. Aveam datoria să stăruim ca statul nostru să câștige personalitatea unui stat cultural prin munca și abnegațiunea noastră.

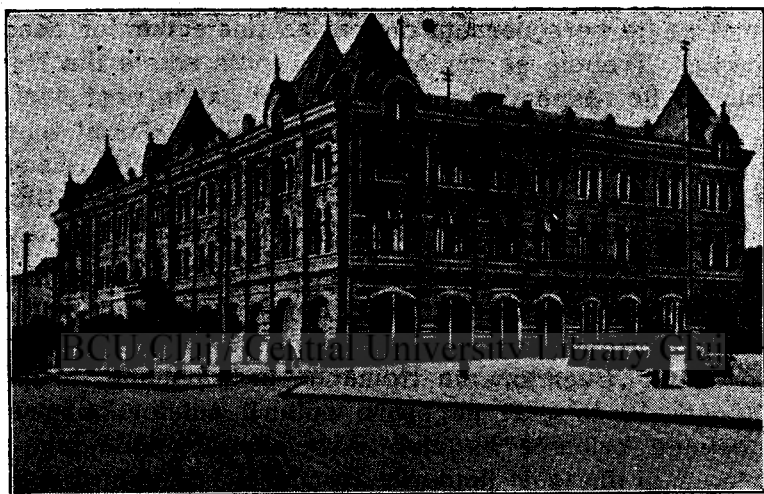
Dela vlădica la opincă, toți să lupte în munca și sentimentul datoriei și sacrificiului.

Incheie cu vorbele, pe cari Andreiu Bârseanu le spunea într'o adunare populară :

Mai tare de cât ziduri de cetate
E dragostea ce-un neam întreg străbate.

Să se ridice valoarea culturală a Basarabiei, alături de celelalte ținuturi ale României întregite!

Di Onisifor Ghibu: se simte fericit că soartea i-a hărăzit să revadă astăzi Basarabia tare, pe care a socotit-o patria sa, atunci când își pierduse țara. A venit în numele Astrei, dar e și membru al câtorva asociații basarabene și în această dublă calitate, va ieși din atmosfera oficială și sărbătorească a acestor clipe, permițându-și a face o propunere practică, spre a putea să pună în valoare multele energii ce există în Basarabia.

Casa preoților din Chișinău.

A avut legături prin scrisori cu Basarabia și din toate manifestările din urmă ale acestei provincii, a văzut răul de care suferă această provincie. Își amintește de clipele din trecut, când intelectuali din Ardeal își îndreptau gândurile spre Basarabia. La 1906, când a apărut „Basarabia“ lui Gavriluță, la 1908, când s'a înfiripat tipografia eparhială și „Luminătorul“, la 1917 a avut prilejul să vadă cu ochii, ceea ce numai știa că există aici: a văzut pusă în valoare energia latentă a acestui popor basarabean, care pe lângă cea mai grozavă nebunie a revoluției rusești nu și-a pierdut capul; aici în Basarabia s'a ridicat steagul

tricolor din primele clipe ale revoluției, atunci când în Rusia se ridica steagul roșu al bolșevismului. Aici, la Chișinău, s'a ridicat primul steag, pentru unirea tuturor românilor. Dacă aceasta e situația, cum e posibil să se audă atâtea strigăte de desnădejde din acest pământ al Basarabiei? Eu cred că nu e o contradicție.

La 1917 s'au unit toate forțele într'un mănunchi, aici, în Basarabia, poporul și-a dat însă toată puterea pentru binele său, conducătorii lui mai apoi s'au desbinat și de aici vine toată durerea Basarabiei. Intelectualii români din Basarabia nu și-au dat mână cu mână în lupta întreprinsă: ridicarea norodului basarabean. Ardelenii au stat umăr la umăr, în toată acțiunea lor spre românism. Basarabia a fost mai puțin norocoasă. Nu s'a menținut, cu toate sacrificiile posibile, *unirea sufletească*. Societățile culturale nu prea au avut o viață îndelungată, așa cum part. național basarabean s'a stins înainte de vreme, deși lui i se datorrește unirea Basarabiei. Aceeaș stare sufletească necristalizată a contribuit ca asociațiile ce erau și înainte de unire să nu aibă viață deplină. Gazetele românești au dispărut. „Cuvântul Moldovenesc“ al dlui Halippa a dispărut. Azi sunt numai câteva gazete. Azi Basarabia stă fără organizații culturale puternice. Unirea sufletească nu a mai fost menținută așa cum ar fi trebuit. „Astra“ o înfruntat toate greutățile, fiindcă nimeni n'a plecat dela această „Asociațiune“ pentru jigniri personale. „Astra“ are cea mai veche activitate culturală, cea mai veche revistă. Datoria basarabenilor este că, învățând din experiențele triste ale anilor din urmă, trebuie să-și dea seama ca această stare de lucruri va trebui să înceteze. Toți intelectualii sunt datori să se alăture grosului intelectual, ce se va întemeia la Chișinău și care va răspândi raze calde și luminoase dealungul satelor și orașelor basarabene. Temelia vieții noastre e la sate, a spus dl Goldiș, dar și orașele nu trebuie neglijate, având multiple nevoi.

Toți intelectualii să se unească, să îmbrățișeze toate nevoile neamului.

„Astra“ n'a venit cu gândul de a-și face un lăcaș al ei alături de celelalte societăți culturale, a venit mai mult să vă dea asigurarea, că dacă veți întemeia o asemenea asociație, „Astra“ vă va da tot sprijinul moral și chiar material în acțiunea ce veți întreprinde.

Aduceți în jurul „Asociației“ ce veți înființa pe toți luptătorii pentru înfrățirea și luminarea masselor din Basarabia.

Muzeul Basarabiei din Chișinău.

I. P. S. S. Gurie: Aduce mulțumirile adânci ale basarabenilor, delegaților „Astrei“, cari au venit spre a da indemn și încurajare în activitatea culturală ce va începe în Basarabia.

Di I. Pelivan face următoarea propunere: Pentru conducerea acțiunii tuturor societăților existente și pentru înființarea unei puternice „Asociații basarabene“, rog a aproba un comitet provizoriu:

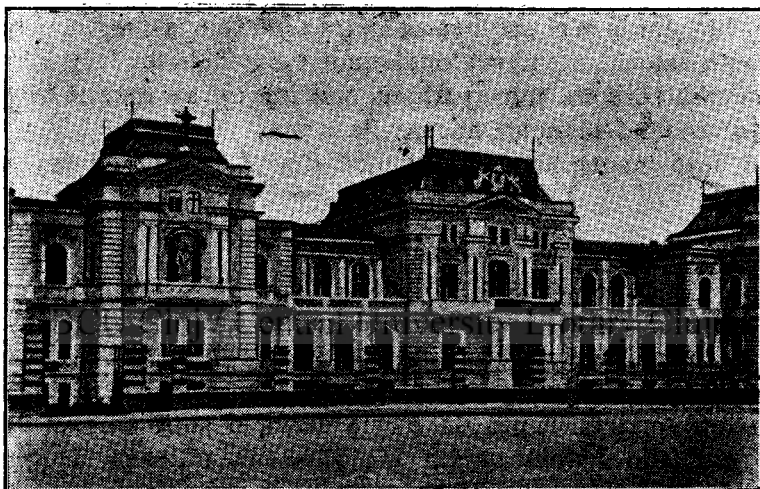
I. P. S. S., arhiep. Gurie
P. S. S. episcop Dionisie

I. Macavei
Leon Boga

General V. Rudeanu
Paul Halippa
I. Pelivan
Șt. Ciobanu
Sergiu Niță
Dr. G. Obreja-lași

Maior Castano
Const. Popovici
Tr. Serghie Bejan
I. Negrescu
R. Cioflec
C. Lungu

Se primește cu unanimitate.

Liceul de băieți Nr. 2 din Chișinău.

La ora 2 s'a dat o masă bogată la I. P. Sf. Sa arhiep. Gurie, la care au fost de față, pe lângă mulți din cei amintiți mai sus, și dl general Panaltescu, dl deputat Iacobescu, dnii proprietari Cristi și Sinandino, etc. Discursul prim l-a rostit I. Pr. Sf. Sa pentru M. Sa Regele, apoi preș. „Astrei“, dl Goldiș, pentru, Basarabia și capul ei bisericesc, I. Pr. Sf. Sa Arhiep. Gurie. Protoerul Trofimov a golit paharul său pentru „Astra“; dl fost ministru Ion Pelivan pentru ardeleni, amintind cu multă plăcere de mitropolitul basarabean Gavriil Bănulescu-Bodoni, de origine din Ardeal, un cap bisericesc, care a făcut cinste ardele-

nilor; dl Vladimir Cristi tot pentru „Astra“; dl gen. Pannaitescu pentru lărgirea orizonturilor, pentru răspândirea culturii; dl Dr. I. Lupaș pentru basarabeni, insistând ca poporul basarabean să fie chemat cât mai des la astfel de manifestații culturale ca cea de acum.

După masă a urmat o vizitare a *Muzeului regnicolar al Basarabiei*, unde oaspeții, conduși de șeful muzeului, au văzut în special secția bogată a științelor naturale și a geologiei.

Oaspeții au ținut să cerceteze și „Liceul de băieți Nr. III“, unde s'a proclamat unirea cu Patria-mamă. Locul acesta istoric a impresionat mult pe ardeleni. Unii din ei contribuiseră cu întreg idealismul lor ca să ajungă populația română la actul acesta de unire.

Iată inscripția semnificativă din „Liceul“ acesta:
(Emblema Moldovei.)

Actul „Unirii“

votat de Sfatul Țării, la 27 Martie, st. v. 1918.

„In numele poporului Basarabiei Sfatul Țării declară:

„Republica moldovenească (Basarabia) în hotarele ei dintre Prut, Nistru, Dunăre, Marea Neagră și vechile granițe cu Austria, ruptă de Rusia acum o sută și mai bine de ani, din trupul vechii Moldove, în puterea dreptului istoric și dreptului de neam, pe baza principiului ca no-rouadele singure să-și hotărască soarta lor, de azi înainte și pentru totdeauna se unește cu mama Sa, România.

„Trăiască unirea Basarabiei cu România, deapurruri și totdeauna“!

Președintele Sfatului Țării: *Ion Inculeș*.

Vicepreședinte: *Pan. Halippa*.

Secretarul Sfatului Țării: *I. Buzdugan*“.

După vizitarea sălii festive au trecut oaspeții în capelă, unde au cântat elevii liceului, apoi în muzeul de fizică și chimie.

La ora 8 seara a oferit *primăria*, în restaurantul Londra, o *cină*. In numele primăriei a ținut o însuflețită vorbire dl primar Ion Georgescu, iar răspunsul „Astrei“ l-a dat dl Dr. Ilie Beu.

În sala teatrului din Chișinău s'a ținut mai apoi *concertul* dnei *Veturia Dr. Ghibu*; a asistat lume multă și a aplaudat pe drept cuvânt prestațiunile cântăreței ardelenene. Oaspeții au trecut mai apoi în saloanele familiei *Sergiu Niță*, petrecând până după miezul nopții.

Luni, în 8 Iunie, a doua zi de *Rosalii*, au vizitat oaspeții *Scoala normală de fete și liceul de băieți Nr. 2*, două instituții pedagogice model. Atât acestea, cât și *internatul* cu peste 700 eleve au făcut o escelentă impresie asupra vizitatorilor.

La ora 12 s'a început ședința festivă a „Societății istorice și arheologice, bisericești”, în palatul mitropolitan. Sala era arhiplină de public ales. I. Pr. Sf. Sa arhtep. Gurie a prezidat. În scurțul istoric al „Societății” a remarcat I. Pr. Sf. Sa că soc. s'a înființat în a. 1917 cu scopul de a studia toate monumentele Basarabiei, publicând mai pe urmă un istoric al lor. Președintele „Soc. ist. și arheolog. bis.”, pâr. mitrofor-econom *Const. Popoviciu*, a trecut în revistă generală cele săvârșite de soc. până acum. A salutat soc. preș. „Astrei”, dl *Goldiș*, mulțumind totodată pentru alegerea sa de membru onorar. Pentru decernarea aceleiași distincțiuni au mulțumit mai apoi în cuvinte simțite domnii: *Dr. I. Lupaș*, *Dr. Onis. Ghibu* și *Oct. Goga*. Aplauze sgomotoase au răspuns fiecărui sărbătorit.

La ora 2 au fost ardelenii oaspeții societăților culturale din Basarabia („Universitatea populară”, „Ateneul Românilor dela Nistru”, „Soc. ist. și arheolog. bisericească”, „Casele Naționale”), la o masă comună, în Seminarul central. Aici au luat parte, pe lângă delegație, peste 100 persoane dintre românii din Chișinău. O masă la care a domnit o animație cum rar s'a mai văzut. Masa a fost prezidată de I. Pr. Sf. Sa arhtep. Gurie. I. Pr. Sf. Sa a vorbit ca întâiul, mulțumind ardelenilor pentru vizită și dorind succes pașilor ce se vor întreprinde de aici înainte. Oratorii ceilalți au fost dnii: *O. Goga*, *Pr. Sf. Sa* episcopul *Dionisie*, prof. *Negrescu, C. Popoviciu*, gen. *Rudean*, *Bulat*, *Cioflec*, *Nuși Tullu*.

După masă s'au făcut vizitele de adio.

Marți, a 3-a zi de Rosalii au întreprins excursioniștii o excursie la mănăstirea *Secureni*, unde este stareț P. Sf. Sa episcopul Dionisie. Mănăstirea și împrejurimile ei vor rămânea neuitate în memoria celor prezenți. Masa s'a luat la restaurant, în societatea inimosului și de toți iubitului basarabean I. Pelivan.

La orele 5.50 a fost plecarea. Intre cei ce au petrecut la gară pe oaspeți am reținut numele dlor: general Rudeanu, Pelivan, Pan Halippa, Const. Popescu, Dr. Obreja-Iași, Ionescu, Nuși Tulliu, Macovei, P. Gore, A. Cioban, apoi mulți alți dni, dne și dșoare.

Multe și mărunte despre Eminescu.

În *Omagiu lui Mihail Eminescu* (București, 1909, p. 49—50) se află, relativ la viața în Cernăuți, comunicarea doctorului A. Ștefanovici, în care se găsesc rândurile importante:

„Eminescu care de altfel era un elev de mijloc, elev de trecere, cum s'ar zice, prefera să stea acasă și să citească felurite cărți, cari se găseau în biblioteca liceului, ca *Hoffmann's Erzählungen*, *Der fliegende Holländer*, *Bianca*, etc.; iar când ne întorceam seara acasă, el avea obiceiul de a ne povesti din cele citite“.

Pe Hoffmann îl știm toți, *Holländer*-ul trebuie să fie sau textul operei lui Wagner, apărut pela 1843—44 sau (mai puțin probabil) povestirea lui H. Heine, intercalată în *Memorien des Herrn von Schnabelevopski*; iar Bianca?, Bianca poate fi numai Bianca Capello, istorie italienească, la noi tradusă, din rusește, de T. Vartic (1843), identică cu romanul cu acelaș titlu al lui A. G. Meissner, care este originalul nemțesc. În ce limbă-l va fi citit M. Eminescu? Dacă l-a luat din biblioteca liceului din Cernăuți, de sigur în limba germană.

Originalul german îl resum și eu, pentru a arăta ce fel de istorie îl interesa pe Eminescu, la 1862, la vârsta de 12 ani. *)

Prospect istoric asupra renașterii italiene: căderea Constantinopolului, fuga literaților greci în Italia, multe state mici, înflorirea literară și artistică (pe scurt). Ca imitatori ai renașterii se pomenesc *poezii englezi* Chaucer și Spenser și pictorul german Dürer.

În Florența viețuia familia de mari negustori: Salviati. În slujba lor era și tânărul sărac, dar mândru, Pietro Bonaventuri. El slujia în contoarul din *Veneția*, unde Salviati avea cel mai mare contoar extern. B. avea prieten pe Carlo Martelli. Martelli simte că dela o vreme amicul său devine gânditor. Urmează dialogul între ei și apoi monologul lui Bonaventuri, din care reiese că el tubește pe fața bătrânului Capello, singura fată la părinți, moștenitoarea unei averi princiare.

Dimineața B. întâlnește pe *signora* de companie a d-rei Capello. Dialog: cererea ca ea să facă s'o vază pe Bianca. Signora, văzându-l că intră 'n casa lui Salviati, crede că este un Salviati; și, deci, că poate mijloci.

Monolog, noaptea: B. înghenunche și se roagă.

Pe stradă: Bianca și signora, mergând spre canal, crezând că a fost Salviati; intră 'n gondolă; sosește și B., intră și el. Declarație. Debarcare. Signora refuză o pungă oferită ca răsplătă! Dar, la urma urmelor, tot cu ea rămâne: aur!

Dialog între Martelli și B., care-i hotărât să renunțe la Bianca, înșelată încă, neștiind încă cine este el. Monologul Biancetei: Îl va iubi, căci l-a jurat așa de fierbinte! Scrie deci o scrisoare, și-o dă signorei, s'o ducă lui B.

După câteva zile, dialog între Bianca și signora. Scrisoarea se predă. Și, în odata lui Martelli, B. o citește amicului. Bianca-i singură; Bonaventuri vine pe poarta din dos a palatului, de unde signora-l aduce până în odaia

*) Întrebuințez ediția: *Bianca Capello von A. G. Meissner. Neue Ausgabe. Mannheim 1800.*

ei. Acum află tot; și că nu este Salviati; dar ea-i zice: „drăgălașule tânăr, este destul a te fi tubit odată, ca să te iubesc de veci“. S'au lămurit. Bianca-i trimite altă scrisoare, pe o Maură, care duce înapoi răspunsul, la care asemeni se răspunde, etc. etc. Rezultatul: Bianca părăsește casa și fugе la palatul lui Salviati, unde B. o aștepta de trei nopți. Bianca i se oferă soție, dar nu în Veneția. De-aici vor trebui să fugă. Și fug la Florența.

Pe drum, nevinovați durmiră alături, dar într'un târg, înainte de-a ajunge la Florența rugară pe un preot să-i cunune. Preotul o recunosc; *pater*-ul îi schimbă hainele, să n'o descopere și alți, și bieții plecară înainte pe drum, mâncând: plante, rădăcini, durmind sub cer, etc. etc. Întâlnire cu un păstor, cu mai mulți păstori, care-i trec pe niște drumuri grele. Tot pe drum ei hotărâsc ca părinții lui B. să nu afle cine este ea!

Sosesc la părinți; primire melodramatică; Bianca va trăi muncind onorabil. Pe B., trist că n'are bani, ea îl mângăie, cântându-i o poezie miloasă și mândră.

În Florența este mare-duce Francisc, fiul lui Cosimo I., un curtean al lui Francisc este Mandragone (Spaniolli). La curte se cântă operă, se vorbește de Michelangelo, de femei și tubite și mai ales de una pe care Francisc a văzut-o de vr'o cinci zile și-o dorește. Era Bianca! Pe aceasta o caută acum soția lui Mandragone, care sosește la mama lui B. și află că Bianca-i soția fiului său. Măine o trăsură o va aduce, în haine de gală, anume trimise, la d-na Mandragonel Bianca și soacra ei plecară, într'adevăr. Dialog cu d-na Mandragone, apare și domnul M. Bianca, neînțelegându-i, cere, totuși, o audiență la marele duce, pentruca să-i spuie, numai lui, o taină a ei. Înainte de a pleca, signora Mandragone vrea să-i arate Biancă-i palatul său. Într'o odată le surprinde, însă, marele-duce! Bianca ingenunche și-i spune secretul său: fuga dela părinți. El îi face declarații de amor! Ea, în monolog: „Fata lui Capello a putut deveni soția unui tânăr sărac, dar concubina unui prinț nu va fi.“ Și pleacă acasă. Aici mirare.

Dar încurând un cavaler caută pe Pietro Bonaventuri; cavalerul venia dela curte cu propunerea ca B. să primească a fi secretarul de franțuzește al marelui-duce. Bianca, firește, știe că și aceasta-i o cursă. Prințul primește pe B., îi dă de lucru, îl avansează; dar caută să aducă și pe Bianca în tumultul Curței. Dialog între Mandragone și soția lui: despre Machiavelli, despre șiretenia lui M., despre codoșeria acestui *Kuppler*, (și zice nevastă-sa!). M. ar dori ca, în loc de reciproce tachinări, nevastă-sa să-i ajute ca Bonaventuri să cază 'n brațele unei nesăturate cochete (Cassandra), pentruca astfel Bianca să aibă motiv a-și părăsi bărbatul și a da 'n drumul iubirei de metresă. Se 'nvoiesc a lucra spre acest scop.

Cassandra Borgiani (care nu a iubit niciodată, deși cu mulți s'a iubit) seduce pe Bonaventuri. Bianca-i tristă. Odată este tristă 'n grădina sa, lângă o cascadă. Aici apare Mandragone. Dialog: Prințul a comandat pe B. la o vânătoare, iar pe Bianca a invitat-o la un bal; se mai vorbește de Cassandra și B., de necredința acestuia; M. prezintă Biancăi o scrisoare a ducelui, explicată clar de vorbele lui M. și înțeleasă de ea ca invitație la adulter. Ea refuză scrisoarea, M. o deschide și i-o lasă, plecând tute. Bianca face despre tot.

La câteva zile (aniversarea nunții lor) B. și B. se explică, totuși. El tăgăduiește, ea-i arată scrisoarea scrisă de el către Cassandra, arsă acum de Bianca, după ce-l iartă. Acum abia ea-i spune despre iubirea ducelui, de indignarea ei, îl lămurește pe B. și-i propune să fugă și din Florența. El șovăie.

Într-o zi sosește Martelli. Dialog lung despre trecut și prezent. Martelli este pentru fugă. Dar o mistiune ce nu se putea amâna, a ducelui, îl hotărăște pe B. să amâne cu o lună părăsirea slujbei la curte. Neîncrezător Martelli pleacă la Ravenna, unde nici după mai multe luni nu primește nici o știre. Cauza era Cassandra, pe care B. o iubia, care-l făcu să uite, iarăși, pe Bianca.

Mandragone aștă pe Ricci (unchiul Cassandrei). Dialogul lui Ricci cu Bonaventuri: R. se simte revoltat de iubirea B. cu C. B., insultă pe R., exploatator al averii Cassandrei. R. se va răsbuna.

S'aude de scandal. La C. amanțul se duce acum totdeauna însoțit de un prieten armat (Bilochi) și de un mercenar german. Dar Bilochi era numai instrument al lui Mandragone! Odată, întorcându-se dela C., ei sosesc la puntea-Sf. Treimi. Aici îi ajung o ceată de oameni armați; Bilochi fuge; rămâne B. și Neamțul fidel. Acesta e ucis. Apoi B. se luptă singur și cade. Doi ucigași pleacă să sfârșească și cu Cassandra! O omoară!

Dar B. nu murise. Il duc acasă. Bianca aduce chirurgul; B. moare acum; Bianca-i disperată, împletită.

Urmează volumul al doilea.

Bianca, primită în audiență la ducele, cere pedepsirea lui Ricci. Ducele promite că va căuta pe ucigași; stăruind Bianca, se dă ordin ca Ricci să fie arestat. Dar se află că acesta fugise la Pisa. Premiu de-o mie de galbeni pe arestarea lor!

Marea ducesă (Ioana) bănuise tot fondul; și vine la Bianca, se asigură că aceasta nu iubește pe ducele, pleacă mulțămită și moare (de-o boală). Ducele, liber acum, aleargă la Bianca; îi dă dovezi că Ricci (tată și fiu) sunt stărpiți; și-i cere iarăși dragostea. Amânare. Iar vine ducele; ea-i cere s'o facă soție; el șovăie până află că ea nu-i, cum credea, o „oricine“, ci o Capello! Lămuriri istorice despre Cosimo fugit la Veneția și ajutorul dat lui de Capello! Acum Francisc promite că o face pe Bianca mare ducesă! Mare feticire de amândouă părțile.

Consiliul convocat de duce hotărăște să trimeată soli la Veneția, să se informeze. În galeria lui Capello, unde tabloul Biancăi este acoperit cu o pânză. Solul Sforza întreabă despre ce și află, din chiar gura tatălui, aventura ei. Solul Tucet-i comunică, însă, că acum va fi ducesă.

Capello pleacă la Florența, unde Bianca, o Medici acum, mai săvârșta o faptă bună: Se coborise la patul de moarte al lui Pazzi, venit să omoare pe Francisc, bolnav și acum împăcat de generositatea Biancăi.

Fratele ducelui voia să-l omoare pe acesta din cauza Biancă-i; în realitate (zice ducele) pentru că face din ea un pretext al revoluției ce l-o prepară cu ajutorul lui Mandragone. Bianca-i recomandă și acum bunătate și mărinimie. Tocmai se anunță Mandragone! Mandragone destăinuiește intrigele cardinalului, lista conjurațiilor contra ducelui și Biancăi, și se oferă să mijlocească împăcarea lui Francisc cu Ferdinand. Plecând Bianca, Mandragone devine și mai clar, aruncând bănuteli și asupra ei (că n'ar fi devotată ducelui). Bianca-l ghicise: Plecând la Roma, cu voia ducelui, M. voia să-și ia cu sine averea, dar și încrederea ducelui.

La Roma: Cardinalul și M. M. sfătuiește pe cardinal: să fie mai îndrăzneț; a despărți pe Francisc de soția sa și a-i înlătura copiii dela tron, va fi greu; și să se împace! Cardinalul primește; și pleacă la Florența. Bianca-i, firește, neliniștită. Într'o noapte M. sosește la cardinalul, pe care-l găsește încântat de frumusețea Biancăi, deoarece acesta o descrie cu avântul lui Ariosto. M. se îndoieste, însă, că ea ar primi să-i fie amantă.

Bianca este indignată de propunerile cardinalului: o scrisoare de amor! Să-i spuie lui Francisc, se teme de ce-ar face el; decide a trimite (prin cameriera sa) o scrisoare, rugând pe cardinal, să o cruțe.

M. continuă rolul său de trădător în două părți. Cardinalul îi cere să-l ajute; dar M. spune că prea se vorbește în oraș despre ea și el, și că ar fi greu.. Cardinalul vrea să audă însuși ce vorbește orașul și, travestit, apare cu M. într'o cafenea, unde într'adevăr aude tot; orașul știa tot; printre vorbitori era, însă, și banditul Mosello, omul lui M. Cardinalul, întors acasă, decide că Bianca trebuie să moară, Francisc asemeni: Dela vânătoarea de mâine nu se vor mai întoarce!

La vânătoare, la masă, i se oferă ducelui și Biancăi o tortă, otrăvită de bucătarul cumpărat de M. Amândoi mânâncă din ea; și mor.

* * *

Autorul adăoge două lămuriri, după un text francez dela 1785, ediția mai veche a Biancătă Capello (*Bibliothèque des Romans. Septembre 1790*). El notează (p. 196): „Poetul francez face ca Bianca să pună temeiul iubirei sale sexuale —, prin studiul picturii și sculpturii“, cum învățase și Rousseau despre aceste arte. Apoi dă un resumat al romanului francez, criticându-l. Se raportează și despre o carte a unui I. P. Siebenkees (1789), o biografie a Biancătă (*Lebensbeschreibung der B. C. de Medici, etc.*), care rectificase pe Florentinul Gabizzi, istoricul ei dela 1781 — dar despre scrierile acestea Messner, scriind la 1778, nu știuse încă.

Ar fi de prisos să mă opresc la o apreciere a romanului lui Meissner, scris cu o naivitate și o lipsă de talent, ce-l prefăcea în cetire pentru un public cu puține pretenții. Eu l-am citit pândind, ce-ar fi putut rămânea din el în Eminescu?

Pot descoperi doară atâta: A voi să facă din Italia teatrul unei iubiri sexuale — ca 'n *Cezara* lui Eminescu, a putut fi o primă impresie veche a poetului nostru; a o complica cu arta picturii, a doua; ca iubitul să vie 'n palatul iubitei, a treia; ca uciderea să amenințe viața, a patra. Dar acestea-s idei izolate, care se găsesc și alturea; *din întreg, ca întreg, nu regăsim nimic.*

Mai departe: Cum Bianca împacă pe răsvrătitul Pazzi pe patul de moarte, ar fi, în evoluția lui Eminescu (cât o cunoaștem până acum), întâia arătare a motivului general din *Înger și demon*, scena morții.

Și totuși, eu nu pot stărui să afirm sau să susțin: *Depărtarea* între paralele este prea mare.

Pentru Eminescu-copil Bianca va fi fost o povestire, cu un fond istoric romanticizat, care-l va fi trecut ușor peste stângăciile romanului din veacul al XVIII-lea, prelungit, din vina inerției mediului, până la 1862, până la el

G. Bogdan-Duică.

Serbarea școlară dela Brașov.

Aniversarea celor 75 de ani dela înființarea liceului confesional ortodox „A. Șaguna” din Brașov, n'a avut în zilele de 27, 28 și 29 lunie numai darul să evoce figurile marilor dispăruți, în cap cu Mitropolitul Andrei Șaguna, fondatorii și profesorii acestui așezământ educativ și nici numai să învie amintiri duitoase ale celor mai înaintați în etate, din primele promoții până la cei mai tineri din foștii elevi ai acestui liceu, dar să-și puie o problemă pedagogică de cel mai mare interes pentru vremile prin cari trecem. Căci, oricât de îndreptățită ar părea susținerea tezei dlui Bogdan-Duică, susținută în conferința sa dela Brașov, că nu un Șaguna a contribuit mai mult ca brașovenii și chiar ca atâția români din atâtea părți ale țării, să creieze acest liceu, ea nu învederează mai puțin importanța elementului macedo-român în evoluția noastră culturală, susținută în conferința sa tot acolo de dl Iorga, pentru că, de fapt, oricât va fi existat un curent național cultural, simțit mai de mult și de cei mai mulți și de cei mai de aproape de Brașov, pentru o asemenea creare, a trebuit, totuș, o personalitate, aceea a lui Șaguna, ca să se pecetlulască, de fapt, crearea acestei instituții.

Iar din cele vorbite și, mai ales, din cele simțite și trăite în cele trei zile la serbările jubilarie din Brașov, de către foștii elevi și de către câțiva foști profesori încă în viață ai ortodoxului nostru liceu, se desprind directive și se pot trage învățăminte prețioase pentru rostul școlii noastre de azi.

Ele au fost, în parte, întrevăzute de câțiva vorbitori și scriitori apoligiști ai acestui jubileu, dar aici scot mai mult în relief cu toată tăria acest aspect pedagogic al școlii din Brașov.

Ce a avut caracteristic această veche școală, ca să dea profesorilor în școală și să dea elevilor în viață, teșți din această școală, o forță atât de mare, iar școlii un prestigiu atât de înalt?

Căci, orice s'ar zice despre profesori, cum a zis și dl Bogdan-Duică, că mulți din ei au fost mai mult decât niște dascăli, ci niște cercetători și scriitori de seamă pe ogorul științelor, ceea ce fără îndoială că a contribuit mult la influența pe care ei au exercitat-o, pedagogicește vorbind, noi în îndeplinirea rolului lor de oameni de școală trebuie să le căutăm contribuția de care ne interesăm; iar, pe de

altă parte, oricât atâția absolvenți ai acestui liceu ar fi avut focul sacru al științei în ei, pentru ca să devie personalități eminente ale vieții noastre publice și culturale, după cum ne-a arătat-o dl I. Lupaș, în conferința sa, nu cu puțin a trebuit să contribuie și școala pe care ei au urmat-o și de ale căror bunuri culturale s'au împărtășit timp mai mult sau mai puțin îndelungat.

Acea trăsătură esențială, pregnantă, caracteristică a vechei școale din Brașov, nu o putem găsi, după mine, decât în faptul că profesorii ei au știut să dea un *suflet* acestei școale, iar acest suflet a creat o *atmosferă* morală și socială, prielnică unei bune educații, sub dubla direcție intelectuală și morală, care a dat și învățământului un caracter mai preponderant *educativ*.

Mă îndoiesc că acești profesori să fi ignorat în totul pedagogia. Nici influența altor școli străine, cu cari au fost în contact și cu cari au intrat în emulație, nici influența culturii străine apusene, dela care s'au adăpat, nu cred să-i fi lăsat străinii de adevăratele și frumoasele principii ale marilor pedagogi ai lumii.

Dar chiar dacă ei au ignorat pedagogia, sau, dacă poate au desconsiderat-o și luat-o în răs, ei au realizat, totuș printr'o intuiție genială, ceea ce pedagogia învață de atâta timp pe acei cari n'au fericitrea să aibă această intuiție genială.

Căci, dacă și elevii liceului din Brașov s'ar fi putut găsi, în comparație cu mulți alți dela alte licee din țară cu ori care și poate nu tocmai cu așa de puțin importante lacune de cunoștințe științifice, aceasta nu i-a putut împiedica să-și brăzdeze onorabil drumul prin viață, cât timp, învățământul, care li s'a dat s'a prins de sufletul lor, a trezit pentru mai târziu entuziasmul, gustul și interesul de știință și a deprins pe elevi la o muncă conștientioasă, iar dacă acești elevi au căpătat o bună direcție morală și un sentiment viu de interesele neamului, ei au intrat și înarmați în viață pentru lupta națională, la care au trebuit mai curând sau mai târziu să participe, unii din ei cu atât succes!

lăți ceea ce cred eu că a făcut vechea școală ardelenască din Brașov. În fața ei, cred că școala cea nouă are de învățat ceva. Înțeleg prin școala nouă, aceea bazată pe curentul pornit din focarele noastre pedagogice universitare, — seminariile pedagogice — menite a da directivele nouilor generații de profesori.

Școala nouă, bazată pe toate cunoștințele și cerințele pedagogiei moderne, oricâtă îndreptățire va avea la existență, nu poate nesocoti ceea ce s'a realizat într'un colț ardelenesc al românismului în împrejurări mai grele și în timpuri mai puțin prielnice pentru progresele pedagogice. Un fir de legătură trebuie să unească tradiția educativă a școlii din Brașov, cu începuturile de reformă a școlii nouă, care să-i dea toată puterea de luptă contra tendințelor timpului, cari încearcă să transforme școala noastră în focar materialist de cunoștințe, pe dascălul nostru, în funcționar automat de predare de lecții cu ceasornicul în mână, iar pe elevul nostru în papagal de exhibiție la examene.

Dacă acest lucru ne-a învățat sărbătorirea jubiliară a liceului din Brașov, el nu este de puțină importanță.

El este un rezultat pedagogic demn de reținut în seamă, acum, când trăim în efervescența reformelor școlare. Și un al doilea rezultat, după mine, mai este acela, că, atât timp cât statul nu poate egala, necum întrece în școlile sale acest efect educativ al școlilor bisericești, el trebuie încă să le mai lase ca să-și dea roadele și în cadrele României de astăzi.

Cu aceste impresii am plecat din Brașov, eu, care n'am fost elevul școlii din Brașov, dar care în calitate de ce-o am, m'am crezut obligat să merg acolo și să învăț ceva din frumoasa și înălțătoarea sărbătoare pedagogică dela Brașov. Cu drept cuvânt „Astra“ a căutat, într'o ședință extraordinară din ultima zi a sărbătorilor, cari din cauza ploilor n'au putut să-și realizeze întregul program, să comemoreze și dânsa, în frunte cu președintele ei, dl V. Goldiș și prin rostirile dlui I. Lupaș și O. Ghibu, această „coroană a întregii trebi școlare din Ardeal“, după cum numea odinioară Șaguna înființarea liceului ortodox român din Brașov.

În toate ocaziile și tuturor, a răspuns actualul director al liceului „A. Șaguna“ din Brașov, dl protopop Dr. Iosif Blaga, un demn urmaș al directorilor sărbătoritului liceu.

V. GHIDIONESCU,
profesor la universitatea din Cluj.

Dacă poveștile ar fi adevărate...

Vântul lovea ea într'o aripă frântă în hârtia din ochiul de geam spart. Pe deasupra acoperișurilor mohorite și a salcâmlor desfrunziți, plângea în noaptea de iarnă semnalul stingerii dela cazarma din marginea orașului.

Apostol, copist la una din autoritățile locale, își ridică domol privirile din teancul de coli și-și rezemă tocul de sticlufa cu cerneală. Apoi rămase nemișcat, cu ochii la flacăra lămpii. Vaietul prelung al cornului, îi intra adânc în suflet.

În odăița de alături, soția sa, cu o legătură de rufe lângă ea, cârpea, oftând. Margareta, fetița lor, în genunchi, în pat, cu palmele lipite și cu fața spre răsărit, spunea rugăciunea înainte de culcare. Cuvintele în șoapte s'auzeau când mai limpezi, când mai înăbușite; ... — „dă Doamne sănătate, pâine, sare și noroc, mami, tati, mie, rudelor și la toată lumea...”

Apostol își acoperi ochii cu palmele. Și, ca în fiecare seară, rugăciunea copilei îi aduse un zimbet amar în colțul buzelor. Și pe el îl învățase bătrâna mamă, cândva, să spună rugăciuni. Și el stătuse plin de nativă credință în fața icoanei de lemn. Acum însă, în toată casa numai Margareta se mai ruga. Iar când ea își întreba mustrătoare părinții de ce nu se închinau, i-se răspundea: — „noi ne închinăm târziu, când tu dormi...” — Și amândoi o sărutau lung, par'că voind să-l soarbă din suflet toată fericita neștiință.

Când termină, Margareta trecu cu picioarele goale pe lângă masa tatălui ei. Deschise ușa și puse ceva în săliță. Apostol își ridică privirea.

— „Răcești, draga tati! Ce cauți afară? — Ea alergă la el, îi sări pe genunchi și-l cuprinse cu brațele de gât, lipindu-și obrazul de a lui, în timp ce el o strângea la piept: — „Bucuria meal... Bucuria meal...”

Dar ochii i se opriră la teancul de hârtii ce avea de lucrat. Încetul cu încetul, cu un sărut în părul de aur și cu ochii umezi, își puse comoara jos. Mute tocul în cerneală și, clătinând din cap, își urmă lucrul. Peste câteva clipe, în cele două odăițe nu se mai auzea decât scârțăitul peniței pe hârtie, foșnetul rufelor cârpite și respirația liniștită a copilului, care dormea.

Târziu, Apostol își strânse hârtiile scrise, le cercetă cu băgare de seamă și le așează pe un colț al mesei. Apoi se ridică și întinzându-și brațele amorțite ieși linișor în săliță, să vadă dacă ușa era încuiată. În întuneric se împiedică însă de ceva. Se aplecă și ridică un pantof al Margaretei. Un pantof scâlciat și cârpit, cu talpa ruptă. Și deodată fața i se acoperi cu o duioasă lumină de înțelegere. A doua zi era sărbătoarea sfântului Neculae. Sărbătoarea, când copiii își lasă ghetuțele la ușa casei, ca sfântul cel bun să le pună în ele daruri, dacă fuseseră cuminți.

Apostol se rezemă de zid și cu pleoapele închise peste ochii plini de lacrimi, și cu respirația tăiată, strânse la piept micul pantof, care păstra în pielea scorojită nădejdele fetiței, care adormise, zimbînd. Apoi îl sărută cu atâta căldură, cu atâta umilă desnădejde, că, dacă poveștile ar fi fost adevărate, sărăcăcisul pantof ar fi trebuit să se schimbe într'unul de aur, din care să crească ghiociei albi, cari să nu se scuture niciodată...

*

A doua zi, când lumina palidă a dimineții de iarnă se strecura tristă în odăițele reci, Margareta coborî încetișor din pat și, în vârful degetelor, ieși în săliță. Ochii ei mari se opriră asupra pantofului, care stetea gol, acolo, unde-l lăsase. Stetea gol, căci oricât de frumos ar trebui să se termine această istorioară și oricât de cumințe ar fi fost nevinovata fetiță, sfântul Neculae n'a adus nimic, căci el nu aduce decât copiilor bogăți.

Octavian Vorobchievici
(Ismail)

Despre foștii elevi ai școalelor ortodoxe române din Brașov.

Cuvântare rostită în Aula liceului, la 29 VI. 1925

de Ioan Lupaș.

În sensul unei concepții filosofice moderne a istoriei, numai evenimentele, care dau naștere la instituții, au dreptul să intre în istorie și anumite creațiuni ale vieții numai atunci devin istorice, când participă peste marginile epocii lor la dezvoltarea unui popor sau la îndrumarea lui spre viața superioară a umanității.

Privite în lumina acestor principii, festivitățile liceului nostru semnifică comemorarea unui moment de neîgăduită importanță în viața culturală a neamului românesc. Deschiderea acestui liceu în Brașov, la 1850, a fost fără îndoială un eveniment istoric, din care a răsărit o instituție trainică și folositoare, nu numai ardelenilor, ci românilor de pretutindeni. Evenimentul acesta nu poate fi deci considerat ca unul de interes pur local sau regional. Prin consecințele sale sociale, culturale, artistice și literare-științifice el are tot dreptul să intre în istoria generală a neamului nostru, revendicându-și locul ce i se cuvine în evoluția morfologică a societății românești, ca și în seria cronologică a instituțiilor de cultură care, ocrotind sufletul național, l-au trezit la conștiința menirii sale, l-au ajutat să treacă pragul primitivității și să-și desfășoare energiile creatoare, spre a rodi în realizări corăspunzătoare potențelor lui virtuale.

Această creațiune a lui Ioan Popasu, a lui Andrei Șaguna și a întregii generațiuni ardeleni de la 1848 a devenit istorică prin roadele binecuvântate ale muncii profesorilor și foștilor săi elevi, care au participat precum au datorita să participe și în viitor, cu toate comorile simțirii și eugătării lor la progresul cultural, științific și artistic al neamului nostru, deschizându-i drum larg și sigur spre viața superioară a umanității.

Pătruns de convingerea că drepturile naționale, pentru care sângeraseră românii ardeleni în revoluția din 1848—9, vor putea fi valorificate și garantate numai prin bărbați „dășăvârșiți prin școale și înzestrați cu științe solide“, protopopul Popasu a fost neobosit în stăruința de a îndupleca pe credincioșii săi la toate sacrificiile necesare ca să zidească, în Groaverii Brașovului, noul „Ierusalim românesc“, iar contemporanii lui, din norocire, s'au întâmplat să fie

aşa de înţelegători şi de hotărâţi, încât odată porniţi la lucru nici o greutate, nici o piedecă n'a putut să-i mai oprească în cale. Ei înşişi spuneau, că dacă li s'ar refuza de o sută de ori cererea pentru încuviinţarea liceului, de o sută de ori o vor înnoi şi nu vor renunţa la planul lor „de ar merge măcar pe jos până la înaltul tron împărătesc din Viena“.

Hotărîrea eroică a întemeietorilor a avut norocul de a se întâlni chiar dela început cu spiritul de sacrificiu al profesorilor cari, deşi erau plătiţi cu lefuri foarte modeste, au înţeles să facă din chemarea lor o apostolie închinată cu totul ştiinţii şi virtuţii: „litteris et virtuti“.

Sămânţa sădită de aceşti profesori, cu duh apostolesc, timp de 75 de ani, în sufletul numeroşilor elevi, a odrăslit roade îmbelşugate în toate finiturile pământului strămoşesc. N'a rămas domeniul al vieţii şi activităţii noastre religioase, naţionale, culturale, artistice, ştiinţifice, economice şi militare, între muncitorii cărui să nu se fi distins foştii elevi ai liceului Andrei Şaguna prin lucrări solide, apreciate elogios nu numai în patrie, ci adeseori şi în străintate, prin fapte de izbândă şi de jertă neprecupeţită.

Impulsul spre muncă, devotamentul şi spiritul de sacrificiu al elevilor s'a manifestat dela început prin năzuinţa de a nu rămânea mai pre jos decât acela al profesorilor.

Regretatul Andrei Bârseanu, în vasta monografie a şcoalelor din Braşov, povesteşte un amănunt caracteristic arătând cum protopopul Popasu, în pornirea de a pune la contribuţie toată suflarea românească din Braşov pentru clădirea acestui liceu, lua cu sine în orele libere şi pe elevi, sfătuindu-i să aducă pietri la temelta clădirii. Primii elevi ai liceului îndeplineau cu multă voie bună sfatul părintelui lor sufletesc. Se luau chiar la întrecere, care să aşeze mai multe pietri la temelta lăcaşului lor de lumină.

Era o prevestire. Istoria culturii române dela 1850 înainte va avea să înregistreze apriga întrecere, ce s'a pornit între foştii elevi ai acestui liceu, spre a contribui cu cât mai multe şi mai solide pietri de temelie la edificiul ce trebuie să se înalţe, prin osteneala şi însufleşirea noastră a tuturor, spre a dovedi lumii că neamul nostru este capabil de creaţiuni originale în domeniul intelectual şi artistic, de creaţiuni menite a contribui nu numai la varietatea, ci şi la îmbogăţirea patrimoniului cultural obştesc al omenirii.

Unul dintre elevii distinşi ai acestui liceu şi-a intitulat un volum, cuprinzând pârga cugetărilor sale filosofice-

artistice: „Pietri pentru templul meu“. În realitate însă nu este al lui, ci e templul nostru al tuturor, templul culturii noastre naționale, pentru a cărui fundamentare și înălțare foștii elevi ai liceului Andrei Șaguna au reușit să aducă multe contribuții de valoare.

Liceul acesta a fost binecuvântat de neîntrecutul bărbat al faptei naționale depline, de Andrei Șaguna într'o zi mare, în ziua Sf. Sofia. Între mulțimea, care îngenunchia la serviciul divin pentru punerea pietrii fundamentale, pe când marele preot implora „duhul înțelepciunii și al înțelegerii“ să se coboare asupra tuturor, alături de întemeietorii cei vrednici și de profesorii-apostoli erau și elevi, a căror înțelepciune avea să înflorească în scurtă vreme, stabilind buna reputație a acestui liceu și răspândindu-o în toate părțile pământului românesc.

Între primii elevi ai acestui liceu găsim pe Ioan Meșianu, mitropolitul de mai târziu al Ardealului, pe Ioan Meșotă, care avea să devină un director așa de priceput și pe „nepotul Popasului“, pe Titu Maiorescu, care nu putea să lipsească dintr'o școală, pentru a cărei inaugurare fratele mamei sale ostense așa de mult. Ce spirit a domnit în liceul acesta chiar din 1-ul an al ființării sale, arată o scrisoare a tânărului Titu, care, luându-și rămas bun dela colegii săi, în Sept. 1851, le scria cu o caligrafie admirabilă aceste cuvinte semnificative: „*La revedere în România unită*“ l... Nu este, cred, necesar să arăt ce însemnătate excepțională are piatra cea din capul unghiului, așezată de Titu Maiorescu la temelie templului nostru cultural. Aceasta o știți cu toții. Dar ceea ce merită accentuat, e faptul că steagul purtat de Titu Maiorescu timp de o jumătate de secol a trecut, din mâna lui obosită de bătrânețe și de vrednicie, în mâinile altui elev al liceului Andrei Șaguna, fiind și acesta purtător cu egală vrednicie al cuvântului de îndrumare și la universitate și în Academia Română și în critica literară ca și în întreg complexul de probleme ale vieții noastre publice. Cazul acesta, pe care nu-l putem considera ca o simplă întâmplare, pare merit a demonstra că liceul Andrei Șaguna și-a creat tradiția glorioasă de a da pentru templul culturii noastre naționale nu numai muncitori bine pregătiți și cu desăvârșire devotați chemării lor, ci și îndrumători de primul rang.

Să mai amintesc dintre foștii elevi ai liceului pe cel considerat de întreagă opinia publică a țării noastre ca un „princeps poetarum“ sau pe cel ridicat în lumea savanților la rangul de „princeps philologorum“? Să insist asupra

serviciilor neprețuite, pe cari le-au adus istoriografilor române studiile pline de răbdare, de pătrundere și de exactitate ale regretatului Ioan Bogdan, monografiile istorice solide și rezistente ale părintelui Ioan Sârbu din Banat sau ale profesorului Ioan Crișianu din Sibiu? Să insist asupra faptului că pentru învățământul istoriei naționale la universitățile noastre în timpul de față nu mai puțin de patru catedre sunt încredințate unor oameni, cari în vârsta copilăriei sau a tinereții lor au primit într'înșii sufletul din sufletul acestei școli? Să arăt că foștii elevi ai acestui liceu sunt pretutindeni între cele mai bune elemente de conducere sufletească și culturală, dela Oradea mare până la Galați și dela Orșova până la Cetatea Albă? Ori să spun, ce merite și-au câștigat pentru cauza națională aceia dintre foștii elevi ai liceului, pe cari vechia virtute dacică de a nu se teme de moarte i-a îndemnat să între ca voluntari în armata română, în momentele cele mai critice, spre a porni la luptă eroică pentru desrobirea și întregirea neamului?

Priviți împrejur, în tot cuprinsul României întregite, și veți găsi pretutindeni la orașe, iar în părțile ardelenne și la sate, dintre foștii elevi ai acestui liceu oameni, cari au contribuit prin munca lor în mod însemnat să se producă, în ultima jumătate de veac, o radicală schimbare la față în întreaga viață societății românești. Nu este momentul potrivit ca să insistăm în mod mai amănunțit asupra activității, pe care au desfășurat-o foștii elevi ai acestui liceu, fiecare în brazda sa, căci ar trebui să rămânem aici împreună săptămâni întregi și am fi cam strâmtorați, trebuind să vorbim și despre astfel de lucruri, la săvârșirea cărora am participat înși-ne. De nobis fabula narratur. Trebuie deci să lăsăm timpului sarcina de a rosti mai târziu o judecată imparțială asupra strădaniilor, cari n'au perecurt încă întreaga scara posibilităților de realizare în domeniul științei și al culturii noastre naționale.

Fiind însă festivitatea noastră comemorativă în unele privințe asemănătoare cu privegherile obicinuite în preajma sărbătorilor împărătești, în cadrele cărora se face pomenirea viilor și a morșilor, fie-mi îngăduiți a înfățișa aici, concentrate ca într'un pomelnic creștinesc, numele câtorva foști elevi ai acestui liceu, cari au reușit să aducă, în diferitele domenii ale culturii noastre, câte o piatră de temelie sau câteva fire de nisip la înălțarea templului, despre care vorbiam. Contribuția unora dintre ei a fost așa de însemnată și multilaterală, încât numele lor nu încapă într-o singură categorie.

I. *Poezie și arte*: † Șt. O. Iosif, Octavian Goga, Alex. Hodoș, Zaharia Bârsan, I. U. Soric, Lucian Blaga, A. Cotruș, I. Bran Lemeni, H. P.-Petrescu, Aug. Bena, I. Indrieș, N. Olariu, Gh. Gârda, A. Chiffa, frații Maximilian, ș. a.

II. *Filologie și folclor*: † A. Bârseanu, † G. Candrea, S. Pușcariu, Enea Hodoș, Axente Banciu, C. Lacea, G. Popa Lisseanu, Iosif Popovici, N. Sulică, † Traian Suciu, ș. a.

III. *Istorie*: † I. Bogdan, † Aug. Bunea, † I. Sârbu, † I. Crișian, † I. Meșotă, † Silvestru Moldovan, I. Ciinciu, Alex. Lăpădatu, † Ilarion Pușcariu, † A. Bârseanu, I. Lupaș, Ilie Minea, I. Ursu, Sterie Stinghe, Șt. Meș, I. Sandu, N. Orghidan, C. Sulică, N. Buta, N. Tolu, ș. a.

IV. *Filosofie și pedagogie*: Lucian Blaga, † Petru Șpan, Petru Barbu, Const. Ionescu, Onisifor Ghibu, I. Tohăneanu, C. Papuc, V. Stan, I. Evușianu, G. Moțan, † N. Pilă, † I. Popea, A. Demian, ș. a.

V. *Critică literară*: † Titu Maiorescu, † I. Scurtu, † Al. Bogdan, G. Bogdan-Duică, Ștefi Pușcariu, ș. a.

VI. *Științe naturale*: † T. L. Blaga, G. Todica, G. Iuga, V. Stanciu, ș. a.
VII. *Științe economice*: † I. Socaciu, I. C. Panșu, I. I. Lăpădatu, G. Moroianu, I. G. Munteanu, D. Osvadă, C. Martinovici, A. Dlateu, V. Vlaicu, ș. a.

VIII. *Medicină*: Ioan Minea, Mariu Sturza, † Petru Bueșan, A. Voina, I. Bordea, E. Teposu, V. Bologa, I. Gota, I. Manoilă, P. Nistor, G. Baiulescu, V. Stănilă, I. Colbazi, Axente Iancu, G. Popariu, ș. a.

IX. *Științe tehnice*: † N. Teclu, V. Istrate, Ștefan Bogdan, Tiberiu Eremie, V. Pușcariu, Vladimir Banciu, I. Popea, C. Comanescu, Cr. Penescu-Hertsch, I. Comanțiu, ș. a.

X. *Ziaristică* (publiciști de profesie și de ocazie): † A. C. Popovici, † Aug. Bunea, Alex. Hodoș (I. Gorun), G. Bogdan Duică, Alexandru Vaida, Enea Hodoș, † I. Scurtu, † Silv. Moldovan, † Al. Bogdan, † Emil Borcia (Haralamb Călămar), A. Banciu, V. Meșter, Aurel Scurtu, O. Goga, I. Lupaș, O. Ghibu, Ghijă Pop, Seb. Stanca, Seb. Bornemisa, Lucian Blaga, † Tit. Liviu Blaga, † C. Proca, I. Montani, † I. Mator, † D. Stoica, R. Găvrus, I. Clopoșel, I. Schiopul, D. Bontescu, V. Osvadă, I. I. Lăpădatu, Aurel Murașan, Al. I. Lăpădatu, Gh. Stoica, N. Comșa, Gh. Tulbure, Emilian Stoica, I. Broșu, A. Imbroane, Trand. Scorobea, A. Nistor, I. Rafiroiu, Dr. I. Stroia, G. Proca, † Vasile Saftu, I. Prișcu, N. Stinghe, V. Nișescu, G. Noaghea, A. Neaguș, V. Stan, Ilie Cristea, Horia Petra-Petrescu, A. Cotruș, C. Mușlea, O. Crășmariu, P. Debu, I. Sandu, Pavel Borzea, Em. Crăciun, † I. Dandea, † N. Peicu, Coriolan Buracu, E. Goga, M. Lupaș, R. Moln, D. Manu, † D. Stoica, S. Teposu, Lazar Chirilă, Ilie Oana, N. Tolu, D. Roșca, A. Oțetea, N. Comanțiu, C. Bueșan, N. Baboie, P. Drăghic, G. Mator, I. Moșoiu, Al. Predoviciu, N. Colan, I. Teculescu, L. Triteanu, Pompiliu Dan, G. Moroianu, † P. Bueșan, Sorin Banciu, Pavel Grecu, N. Gombos, I. Dățășan, Const. Pop, Sofronie Roșca, Vasile Vlaicu, Iosif Popovici, Zenovie Popovici, I. Ludu, I. Rusu-Abudeanu, I. Tolan, Ilie Minea, Z. Bârsan, Ilie Hociotă, D. Borcia, G. Todica, I. U. Soric, Emanuil Comșa, A. Țandrău, H. Teculescu, ș. a.*)

Numărul neașteptat de mare al foștilor elevi, cari și-au adus contribuția lor, mai mare sau mai mică, la progresul ziaristicii românești, indică destul de clar spiritul național-democratic al acestei școli.

Dar veți întreba, cum a fost cu puțință, ca liceul acesta să producă în timp relativ așa de scurt roade pe cari alte școli similare nu le-ar fi putut produce nici într'un răstimp îndoit sau întreit? Cheia pentru deslegarea acestei

*) NOTĂ Cefitorul atent este rugat a comunita autorului (Universitate Cluj) și direcționul liceului din Brașov eventualele lipsuri.

întrebări cred că o putem găsi întâi în împrejurarea, că în sufletul poporului nostru erau acumulate energii, cari aşteptau de mult momentul sfărămării zăgazurilor spre a porni cu deosebit elan la opera creaţiunilor pozitive, apoi în faptul că profesorii s'au silit cu toţii să împlinească sfatul lui Şaguna, care-i îndruma să crească şi să înveţe pe elevii acestor şcoale „în duhul sfintei înţelepciuni, în duhul credinţei şi al dragostei creştineşti“. Iar elevii s'au silit, unii mai mult decât alţii, să se pătrundă de acest duh, care a stăpânit şi stăpâneşte întreagă atmosfera morală şi intelectuală a liceului nostru. Acesta se manifestă — după cum constata directorul Virgil Oniţiu la 1900 — mai întâi în însufleţirea pentru ideale, apoi „în sentimentul comun al şcolii cu poporul şi cu biserica, din care s'a născut, în zelul nepregetat de muncă pentru lumină, în abnegaţiune şi jertfă, în fermă credinţă în Dumnezeu“.

Această zestre spirituală, primită din partea vrednicilor noştri profesori ne-am dat toată silinţa a o transplanta în sufletul poporului nostru la sate şi la oraşe, pretutindeni, unde am fost chemaţi la muncă. Starea poporului nostru ardelean, îndeosebi a celui din părţile sudice ale Transilvaniei, din Banat şi din părţile arădane, poate fi mărturie despre felul, cum ne-am împlinit datoria.

În numele foştilor elevi ai liceului aduc prinos de mulţumită prea vrednicilor noştri profesori, atât celor în viaţă, cât şi celor mutaţi în lăcaşurile veşniciei cu credinţa nelintită într'un „viitor măreţ“, pe care ei n'au apucat să-l vadă. S'au coborât însă în mormânt cu fericirea, pe care le-o dădea certitudinea că el „se va afirma într'un chip nediscutabil“, cum spunea, la 1900, în ton optimist Virgil Oniţiu. Ei n'au văzut, dar au crezut pe când azi se întâmplă contrarul: mulţi văd, dar nu cred...

Fericiţi însă ceice n'au văzut şi au crezut. Fericiţi vor fi deapururi în laturea dreptilor scumpii noştri profesori, precum fericită se simte şcoala că s'a luminat de cuvântul lor pătrunzător, fericită biserica ocrotitoare că s'a întărit prin sacrificiile lor şi fericit neamul românesc de pretutindeni, că poate să-i numere între cei mai buni dascăli şi îndrumători ai săi.

Osemintele lor vor odihni de acum uşurate în pământul desrobît al patriei mame, iar sufletul lor, pe care nici un mormânt n'a putut şi nu va putea să-l încapă, rămâne ca o glorie neperitoare a acestei şcolii, trăind în noi şi perpetuându-se în urmaşii noştri, din generaţie în generaţie, „grai românesc cât va fi“.

Camil Flammarion.

(1842—1925.)

„S'a stins liniștit, cu sufletul senin, dupăce a promis cătorva cunoseuți intimi, că li-se va comunica și din viața destrupată“. Așa scriu ziarele și de informația lor mă îndoiesc cu atât mai puțin, cu cât toți cari am urmărit viața și activitatea marelui savant nu ne așteptam decât la moartea, la transformarea lui senină, împăcată cu rostul lumii și al vieții, deși neîmpăcată cu imbecilitatea omului, care persistă în răutate și întunec și nu vrea să se lumineze asupra marilor probleme ale vieții și ale universului.

Ultimul volum, pe care i l'am studiat eu, poartă data redactării: „*Observatoire Flammarion, Juvisy, 26 Février 1922*“. Este volumul al treilea, de 443 pag. 8°, purtând titlul *La mort et son mystère. III. Après la mort* și analizând următoarele probleme: Manifestații și apariții de ale celor decedați. — Morți reveniți pentru afaceri personale. — Testamente regăsite. — Revelațiuni postume. — Clasificarea aparițiilor după ordinea timpului trecut dela deces. — Rehabilitarea celor reveniți. — Dovezile de identitate. — Supraviețuirea dovedită prin observații. — Spiritismul.

La timpul său am fost scris o dare de seamă de ur'o 48 file și asupra acestui volum (încă nepublicată), dupăce în „Convorbiri Științifice“ publicasem dări de seamă analoge asupra volumului I și II al acestei scrieri importante.*)

Dupăce în tinerețe contribui foarte mult la rezolvirea problemei *Pluralității lumilor locuite*, cu aceeaș asiduitate s'a pus și la cercetarea problemei a doua: *Pluralitatea existențelor sufletului*. Prin un cestionar special a adunat fapte și observații de pe tot globul. După 50 de ani de studiu ne-a dat cele 3 volume din „*La mort et son mystère*“, cu peste 1250 pagini. Supraviețuirea sufletului, fie în spațiu, fie pe alte lumi, fie prin reincarnații terestre, ne pune totdeauna cel mai formidabil punct de întrebare.

Care este natura noastră adevărată? Care este destinul nostru viitor? Nu cumva suntem niște flacări efemere,

*) Despre vol. I. *Avant la mort* — în „Convorbiri Științifice“, an V. pag. 97—123.

Despre vol. II. *Autour de la mort* — în „Conv. Șt.“ an. VI. pag. 65—84.

arzând un moment, pentru a ne stinge pentru totdeauna? Dom revedea oare pe acei, pe cari i-am iubit și cari ne-au precedat în „lumea cealaltă”? Despărțirile sunt ele eterne? Murim oare cu totul? Dacă rămâne ceva din noi, ce devine acest element imponderabil, invisibil? Care e viața lui și unde?

A fi sau a nu fi? Iată întrebarea cardinală, pusă de de toți filosofi, eugetătorii, cercetătorii, din toate timpurile și de toate credințele!

Fie că o privim în față, fie că ne întoarcem ochii dela ea, moartea este evenimentul suprem al vieții. Ar fi copilărie să nu voim a o studia.

În *L' Inconnu* (1900), în *Les Forces naturelles inconnues* (1906) și mai ales în *La mort et son mystère* (1922), Flammarion ajunge la următoarele certitudini:

- 1° *Sufletul există ca ființă reală, independentă de trup.*
- 2° *El e dotat cu facultăți încă necunoscute de știință.*
- 3° *El poate acționa la distanță, fără intermediul sensurilor, în mod telepatic.*

4° *Există în natură un element psihic în activitate și a cărui esență ne este încă ascunsă.*

5° *Sufletul supraviețuiește și după descompunerea organismului fizic și se poate manifesta după moarte.*

Telepatia e tot atât de sigură ca existența lui Napoleon, a oxigenului sau a lui Sirius. Încă prin 1902 eu am numit-o *radiotelegrafie organică*.*) „Ei bine, o transmisiune telepatică există de asemenea între sufletele celor defuncți și sufletele celor în viață” și Flammarion se simte autorizat a prezenta următoarele propoziții, întemeiate pe baze irecuzabile:

1° *Ființele omenești decedate își continuă existența și după disoluția organismului material.*

2° *Ele există în substanțe invizibile, intangibile, ce ochii noștri nu le percep, mâinile noastre nu le pot pipăi, sensurile noastre nu le pot aprecia în condiții normale.*

3° *În genere, ele nu se manifestează. Modul lor de existență e cu totul diferit de al nostru. Uneori acționează asupra spiritului nostru și în circumstanțe anumite își pot verifica identitatea.*

*) Vezi Gavr. Todica, HADES, pag. 71—84: Radiotelegrafia și fenomenele telepaticе.

4° Acționând asupra spiritului nostru și prin el asupra creerilor, ele sunt văzute și percepute de noi în forme sensibile.

5° Aceste nu sunt halucinații, viziuni imaginare. Sunt realități. Ființa invisibilă devine vizibilă.

6° Ele se pot manifesta și sub forme obiective.

7° De multe ori aparițiile celor morți nu sunt intenționate. Cel mort nu acționează expres asupra privitorului.

8° Aparițiile și manifestațiile sunt relativ frecvente în orele ce urmează imediat după deces. Numărul lor scade în proporție cu trecerea timpului.

9° Sufletele destrupate își păstrează mult timp mentalitatea lor pământească. La catolici, de exemplu, se exprimă de multe ori cereri pentru a li-se face rugăciuni.

Flammarion afirmă aceste deducții bazat pe observații experimentale, cu convingerea intimă, că tot ceretătorul imparțial și serios va ajunge la aceleași rezultate.

Nu există ruptură între viața noastră întrupată și destrupată. Există numai o continuitate. Personalitatea rămâne, deși diferența stării e considerabilă, căci bunuri materiale nu mai există, suferințele și infirmitățile fizice sunt suprimate, fiind toate aceste legate de organismul nostru trupesc, care prin moarte se descompune.

* * *

Ca astronom Flammarion e mult mai cunoscut, decât să fie nevoie de sfătoșenia noastră a-l „pune în evidență”. *Astronomia populară, Stelele, Ce e cerul? Lumen, Urania, Sfârșitul lumii* și alte scrieri numeroase, răspândite în sute de mii de exemplare, franceze și în traduceri, în toate limbile culte ale globului, l'au pus mai bine în evidență, decum l'ar pune vr'un reporter prin câteva șire date la gazetă. Flammarion e tot așa de cunoscut în Franța, ca și în America; în Spania că în Chile; în Italia ca în Rusia; în Anglia ca în India și Japonia. Ungurii i-au tradus mai multe, scrieri decum i-am tradus noi. „*Astronomia populară*”, *Lumen, Urania, Sfârșitul lumii, Necunoscutul*, etc. i le-am cetit mai întâiu ungurește; „*Pluralitatea lumilor locuite*” i-am cetit-o nemțește — înainte de a pricepe franțuzește, ca să le pot ceti toate în original.

E caracteristic cum și-a întemeiat Observatorul dela Juvisy, lângă Paris.

Acest stabiliment științific fu întemeiat la 1883, pe locul unei case vechi, ce se numia „Micul castel al Curții de Franța”, fiindcă pe vremuri aici poposiau regii Franceiei, în călătoria lor dela Paris la Fontainebleau.

În 1856 domeniul istoric fu cumpărat de *Méret*, amator de astronomie și de științe fizice, care, instalând aici un refractor de 108 mm., făcu unele observațiuni, însoțit din când în când de Francoeur, care locuia în vecinătate. Mai făcu studii și asupra orbitei lunare. Dar el era mai mult horticultor și cultura rozelor i-a răpit cea mai mare parte din activitate. Casa și proprietatea suferiră multe stricăciuni în 1870—1. Méret se refugiase la Bordeaux, unde a și rămas până în 1886, când a decedat.

Admirator pasionat al scrierilor lui Flammarion, el trimise în cursul anului 1882, poezii difirambice astronomului popular. Prima din aceste scrisori în versuri începea așa:

O ma chère patrie, un âge d'or va naître,
L'astre Flammarion au Ciel vient d'apparaître.
Notre siècle possède un grand nom glorieux,
Admiré sur la terre et connu dans les cieux,

urmând pagini în acelaș ton.

Din lipsa de timp, Flammarion a întârziat cu răspunsul. Prin o ultimă scrisoare, redactată în proză, Méret se plânga contra acestei tăceri persistente și declară că fiind septuagenar și amenințat de a-și pierde vederea, el nu avea pe lume decât un cult: astronomia filosofică a autorului *Pluralității lumilor locuite*. Mai adăose; că cea din urmă plăcere a bătrânețelor sale ar fi să ofere scriitorului său favorit o proprietate situată la Juvisy, „ale cărei umbre seculare ar fi pentru el un loc de adăpost la porțile Parisului”. Ultimele cuvinte ale scrisorii sunt caracteristice: „Vă rog să-mi răspundeți numai cu cuvântul *da* telegrafic. D-Voastră veți cerceta apoi proprietatea și dacă nu Vă place, veți vinde-o”.

Flammarion primi acest dar și merse la Bordeaux să mulțamească în persoană generosului donator.

Astfel fu originea Observatorului din Juvisy, astăzi un stabiliment de frunte, înzestrat cu numeroase pavilioane pentru cercetări speciale, cu refractoare și aparate multiple, dar mai ales cu o bibliotecă astronomică raristimă.

Nu știu ce dispoziții testamentare va fi lăsat cu privire la această avere respectabilă, ori peste tot dacă a lăsat ceva dispoziție testamentară. Scrierile, editate în mare parte de fratele său, cunoscutul librar Ernest Flammarion, îi aduceau venit princiar. Articolele lui, publicate de marile reviste și jurnale americane, îi vărsau mii de dolari ca onorarii. Cu toate acestea, el nu a adorat banul, nu s'a închinat banului, nici averilor materiale. Nu cunoștea decât munca intelectuală, progresul intelectual și moral al omenirii. Pe frontonul Observatorului său și-a pus deviza: *Ad veritatem per scientiam* și acestei devize i-a rămas credincios toată viața și cu atât mai vârtos îi va rămânea credincios în viața de după moarte.

GAVRIL TODICA.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

P. S. Sub raportul vieții intelectuale românești nu este fără interes a se ști, că în Mai, a. c. eu volam să cer autorizația lui Flammarion de a-i traduce în românește scrierea filosofică *Dieu dans la nature*. Scrisoarea era gata, dar în ultimul moment m'am răzgândit și nu am expediat-o. Mi-a venit în minte, că la noi mai mult ne închinăm vanitășilor lumești decât lui Dumnezeu și că lectura serioasă ne repugnă. Publicul nostru abia poate consuma jurnalistică superficială cu știrile ei sensaționale, necum frământări de filosofie științifică. Probabil, că pentru „Dzeu în natură“ nici nu aş afla editor. Casele noastre de editură se mărginesc — cât pot — la scrieri reclamate de școală. Rar se avântă la alte materii superioare.

Astfel am pus cele două volume din „Dieu dans la nature“ la o parte, pentru timpuri mai favorabile, împreună cu scrisoarea lui Flammarion.

Cronică.

Dela „Asociațiune“.

Nr. 1337/925.

Comunicat.

„Astra“ culturală, „Asociațiunea pentru literatura română și cultura poporului român“, aduce la cunoștința publicului că — în ședința comitetului central, din 20 Iunie a. e., — a premiat pe acei, cari au înaintat acte în regulă, cu dovezi, că au înstruit *analfabeți*, învățându-i scris-
ceftitul.

Numele premiaților d'in anul acesta (cu suma de câte 2000 de lei) este: 1. *Victor Bârsan*, din Șasavința, u. p. Lupșa (jud. Turda-Arieș); 2. *Dumitru Fulea*, din Sângeorgiu de Câmpie, u. p. Sânpetru (jud. Cojocna); 3. *Traian Danciu*, din Petroasa, u. p. Curtea (jud. Caraș-Severin); 4. *Marin Popa*, din Vaca, u. p. Brad (jud. Hunedoara); 5. *Izidor Todoran*, din Cămărașul deșert, u. p. Șârmașul mare (jud. Cojocna); 6. *Simion Frăfilă*, din Gușterița (jud. Sibiu); 7. *Alex. Flontaș*, din Ilba (jud. Satu-mare); 8. *Ion Moldovan*, din Oenele Mureșului (jud. Alba de jos); 9. *Victoria Gligor* din Oenele Mureșului (jud. Alba de jos); 10. *Ioan Suciu*, din Căcucei, u. p. Gurghiu (jud. Mureș-Turda); 11. *Teodor Nicol*, din Urșii de sus (jud. Mureș-Turda) și 12. *Stelian Voiculescu*, -din Saschiz (jud. Târnava-Mare). Afară de aceea s'au trimis în anul acesta peste 1300 de exemplare (abecedare) în 28 de comune.

Fie ca exemplul acesta de dragoste de lumină să servească de

îndemn și altor învățători și învățători-dirigenți ca cei mai sus numiți, ca în anul viitor să premieze „Astra“ altă serie de inimoși purtători de cultură prin satele noastre!

Sibiu, 27 Iunie 1925.

Comitetul central al
„Asociațiunii“.

*

Ședința a V-a a comitetului central, ținută în 9 Mai 1925. Prez. Dl. *Das. Goldiș*. Notar: dl *Romul Simu*. Membrul fondator al Astei, preotul din Obreja (desp. Blaj) *Artimon Blăjan*: membrii activi: *Dr. Alex. Străvoiu*, adv. Brașov și *Ilie Dobrotă*, preot în Poiana (desp. Miercurea) — au decedat; se exprimă părerea de rău prin sculare în picioare. — Dela dl mareșal al curții regale s'a primit următoarea telegramă, ca răspuns la urările de însănătoșire ale „Astrei“, adresate *M. Sale Regelui*: „Regele, viu mișcat de sentimentele de iubire și devotament ce-l arătați, a binevoit a-mi da ordin să vă rog a primi și a transmite membrilor „Asociațiunii Transilvănene“ cele mai călduroase mulțumiri. Mareșalul curții regale, general de divizie, adj. *Angelescu*. Se ia act. — Secr. lit. subst. prezintă „Regulamentul secțiunilor culturale științifice ale Asoc.“, stabilit de secțiuni în șed. lor extraordinară (Cluj, 9—10 Apr. a. e.); se hotărăște tipărirea „Regulamentului“ p. ca adun. gen. să-l poată lua la cunoștință și să-l aprobe. Dl prez. poate convoca secțiile la orice termen hotărât de membrii secțiilor. — De conferen-

fiari se aprobă la adun. gen. dela Reghin; dl Victor Stanciu și un tânăr medie, ce urmează să fie propus de dl Dr. Silviu Dragomir. Paunegricul baron. Vasile L. Popp, al doilea președ. al „Astrei“, îl va face preș. în vorbirea sa de deschidere a „Astrei“, la adun. gen. din Reghin, iar dl Dr. Ilie Dăianu va tipări în „Bibl. pop.“ a soc. biografia bar. Popp.

Secr. lit. subst. referență despre consfătuirea din Cluj (9. IV. 1925) a comisiei pentru Basarabia. Comisia a hotărât, presidată fiind de dl preș. Goldiș, să nu se abandoneze propaganda în Basarabia; să se tipărească cât mai curând cele 2 broșuri plănuite; finerimea basarabeană dela univ. din Cluj să fie convocată odată de dl preș., ca să o pregătim pentru munca de apostoli culturali, și să se împuternicească dl preș., ca să trimită, când va erede de cuviință, 1—2 persoane în Basarabia, să discute cu localnicii ce se va putea întreprinde. — După ascultarea factorilor competenți din Munții Apuseni se invită comisia pentru fundațiuni a „Astrei“ ca să compună literile fundamentale ale „Fundațiunii M. Sale Regelui“, ținând seama de dorințele localnicilor. — „Fundațiunea Nic. și Cornelia Rusu“ a fost recunoscută din partea statului ca persoană juridică. — Tribunalul din Sibiu a aprobat modificarea Statutelor „Astrei“ (No. 1926 din 6 Martie 1925). Regulamentele actuale ale Asoc. se vor aduce în consonanță cu dispozițiile statutelor modificate, având a se pregăti și regulamentele, cari ne lipsesc, în locul prim acela al cercurilor culturale (agenturi). Din

statutele modificate se vor trimite despărțimintelor, împreună cu o circulară explicativă, atâtea exemplare încât să ajungă cercurilor culturale (agenturilor) înființate, câte un exemplar“. — Consilieratul agricol din jud. Timiș-Torontal a dat ordin agronomilor ca terenul pe seama Caselor Naționale să fie scos la licitație. Venitul va fi al „Astrei“. (Îl se exprimă mulțumiri consilieratului agricol.) Consilieratul agr. al jud. Târnava-mică trimite tabloul comunelor, în cari s'au rezervat terenuri pentru căminuri culturale.

Casierul „Astrei“, dl I. Banciu. prezintă procesul verbal luat în Vidra, cu Inventarul „Muzeului și Casei Naționale“ de pe lângă casa lui Avram Iancu din Vidra, precum și „Inventarul Bibliotecii“ agenturii, Asociațiunii (Vidra,) apoi inventarul materialului rămas după terminarea imobilelor de acolo (în a. 1924), predate custodelui Muzeului de acolo (dl Aurel Gomboș) și dlui Grigorie Nicola, președ. agent. „Asoc.“ din Vidra. Comit. centr. ia act și dl casier e autorizat să ia la timp dispozițiile necesare pentru buna îngrijire a Muzeului și Casei Naționale, împreună cu tot ce le aparțin. Dl casier va avea să stăruie și pentru clădirea casei de oaspeți din Vidra. — Tot dl casier al „Astrei“ prezintă genealogia familiei lui Avram Iancu, începând cu moșul eroului, Gh. Iancu, făcută după spusele preotului G. Nicola și a dlor Iosif Iancu a Popii, Iosif Iancu a lui Gheorghe și Aurel Gomboș. Se ia act și se va publica în rev. „Transilvania“, apoi se va păstra în Muzeul central, Tot în Muzeu se va păstra și schița situației cimi-

tirului, în care se află îngropat Avram Iancu, în Tebea, lucrată de dl inginer Tr. Neugebauer. — Rugarea dlui protopop din Grădiște (Jud. Hunedoara), Romul Raca, de a se ridica o „casă de oaspeți” pentru excursioniștii, cari pelerinază la ruinele Ulpiei Traiane, eventual și de a se ridica un monument — se rezolvă în sensul că domnul inist. al cultelor și artelor va fi rugat să se îngrijească prin „Soc. Monumentelor Istorice” cu adunarea și conservarea rămășițelor istorice de pe vremea romanilor; totodată să dea ajutorul material pentru zidirea unei case naționale la Grădiște, care să adăpostească pe excursioniști.

Dl Petre A. Papp, protopop din Beiuș și dl Dr. Const. Pavel, prof., tot acolo, au luat asupra lor sarcina de a scrie *biografia martirilor Dr. I. Ciordaș și N. Bolcaș*. Se vor publica în „Transilvania” și, eventual, cu altele laolaltă și în „Bibl. pop.” — Direct. liceului „Traian Doda” din Garabonțea a trimis *biografia* generalului Traian Doda și date asupra lui Const. Loga și Paul Iorgovici. Toate s'au transpus muzeului. — S'au lansat dispozițiile necesare ca ziua de 3/15 Mai să fie sărbătorită după cum trebuie. „Universitatea liberă” ne trimite 36 conferențieri. S'a luat o circulară. — În Cricău s'a ținut ședința de reorganizare a desp. Alba-Iulia (23 Apr.). Dl conferențiar al „Astrei”, I. Neagoe, a convocat desp. și a condus ședința, arătând rosturile soc.; dl dir. al lic. „Mihai Viteazul” din Alba-Iulia, I. Sandu, a ținut o conf. instructivă despre trecutul satului Cricău. În fruntea noului comitet ales la Cricău este dl I. Sandu,

ca director de desp. S'au înscris: 1 m. fondator, 14 m. pe viață și mai mulți membri activi și ajutători. Seara reprezentăție cu cercetașii liceului din Alba-Iulia („Se face ziua”) condusă de dl prof. Babeș. — Dl conferențiar I. Neagoe referențiază că, mulțumită dlui I. Lăe, pretor în plasa Cristurul Săcuieșc, s'a pregătit terenul pentru înființarea unui desp. al Astrei în numita plasă. S'au înscris de pe acum: 1 m. fondator, 10 m. pe viață și 174 m. activi și ajutători.

Dl conf. al „Astrei” e încredințat cu conducerea adunării de conaț. în una din primele zile ale lunii Mai. — Dl revizor școlar Nic. Comaniciu din Miercurea-Ciuc referențiază în scris despre reorganizarea acestui desp. Adun. de reorgan. s'a ținut în 5 Apr., în Miercurea-Ciuc. În fruntea comitetului dl preș. de senat la tribunal Vasile Dragu. Se aduc mulțumiri fostului comitet al desp. în frunte cu fostul dir., dl Nic. Comaniciu.

În 26 Martie s'a ținut o șed. extraordinară în Hida, a desp. Almaș. Dl medic de circumscripție Dr. Traian Pop din Hida a fost ales director al desp. S'a constituit noul comitet. Desp. Almaș a ținut în agent. Jimborul mare 5 prelegeri populare. — În 7 Apr. s'a reorganizat desp. Teaca. Noul comitet are în frunte pe dl Dionisie Decei. S'a decis colaborarea cu cercurile învățătoresci din desp., s'au înscris 10 m. pe viață și mai mulți m. activi. — Direct. desp. Aiud, Dr. Emil Pop. înaintează un conștient raport despre activitatea exemplară a desp.: înscriere de membri, conferențe, prelegeri, serbări. Se exprimă mulțumiri desp. și conducătorilor.

Desp. Orșova a înscris alți 9 m. pe viață. — *Desp. Blaj* trimite liste a 40 m. activi, din com. Bia. — *Desp. Mediaș* 2. m. pe viață și 4 activi. — *Comuna Petrișalău s'a înscris m. p. viață*, cu 500 lei. — *Școala specială de inf., Sf. George*, trimite lista a 38 de membri activi, înscrși din nou.

DI N. Cherciu din *Caraclia* (Ismail-Basarabia) a înființat o agent. a Asoc. acolo — *La Reg. 28 Inf.* din *Ismail s'au abonat 27 ofițeri* la rev. „*Transilvania*“. — Dela „Soc. regională română de geografie“ se comandă medalia jubiliară și lucrarea jubilară, ilustrată. — *Dna Aurelia Bragadiru* (București) donează un volum din lucrarea proprie „*Statuiile din Tanagra*“.

Ministerul de industrie și comerț a hotărît să tipărească un *Album de modele de covoare naționale* (pe regiuni). A solicitat și concursul soc. noastre. S'a ales unul din cele mai tipice covoare din muzeu și modelul s'a expedit, după desenul făcut de dl prof. I. Chidu din Sibiu. — Banca „*Albina*“ a asemnat suma dăruită soc.; 40,000 lei p. „*Astra*“, 10,000 p. Internatul „*Astrei*“. — „*Industria Sârmei*“, soc. pe acț. în Cluj, ne-a dat un ajutor de 2000 lei p. scopuri culturale. — Banca „*Economul*“ din Cluj 500 lei; Inst. de credit „*Șercaia*“ din Șercaia 500 lei; Banca „*Aurora*“ din Năsăud a vândut 50 bilete de loterie (1000 lei); primăria orașului *Târgul săcuiesc* donează 500 lei ajutor; *Tuturora* mulumită. — *Frumoasa carte* a „*Caselor Naționale*“. „*Serbările înfrățirii culturale*“, în care e descrisă pe larg, în rapoarte și cu fotografii, vizita „*Astrei*“ la București, Breaza și Văleni, e cumpă-

rată de soc. în 100 de ex. — Mulțumiri dela revizoratul școlar din *Orhei* (Basarabia), cercul cultural „*Mircea Vodă*“ din *Babadag*, și soc. acad. teol. ort.-rom. „*Credința ortodoxă*“ din Cluj, pentru cărțile dăruite. — *Orașului Sibiu* i s'a trimis o listă — la cererea proprie — a câtorva personalități marcante culturale și istorice românești, al căror nume vor putea fi luate în considerare în viitorul apropiat la numirea străzilor orașului Sibiu. — La împlinirea a 40 de ani dela moartea lui *Visarion Roman*, fost secretar al soc., va lua parte și „*Astra*“, la parastasul ce se va ținea în catedrală din Sibiu.

Secr.-lit. subst. aduce la cunoștință că au apărut No. 125 din *Bibl. pop.*: „*Prisonierul din Caucaz*“, de *Tolstoi*; No. 126: „*Lucă — minte slabă*“, de *Ion Pop Reteganul*; No. 127: „*Cum să îngrijim vișa de vie și vitele*“, de dnii *I. A. de P. și Ioan Zamfirescu*. — Din cartea dlui prototereu militar (Sibiu) *Ioan Dăncilă*: „*Om și caracter*“ se cumpără 200 ex. — Pentru *congresul „Ligii culturale*“, ce se va ținea în *Timișoara* se deleagă dnii: *Dr. Valeriu Branisce* și *Dr. Teodor Botiș*, dir. desp. Arad, rugându-i să talmăcească sentimentele ce le nutrește soc. față de soc. soră. — Ca delegați ai „*Astrei*“ la *serbarea de 3/15 Mai* din *Blaj* au fost aleși dnii: *Dr. Vasile Bologa* (Sibiu) și *Dr. Alex. Borza* (Cluj). — La *desaveltrea plăcii comemorative*, la casa natală a lui *Aurel Vlaicu* din *Bintinți* (desp. Orăștie) sunt delegați dnii: *Oct. Goga* și *Ioan Moța* (Orăștie). — *Desp. unde se află Orșova, Reșița, Oravița și Lugojul* li se pune la inimă să participe cu tot entuziasmul la con-

certele date de „Cântarea României“, condusă de dl *Marcel Botez* (120 pers.). — La adunarea generală a „Caselor Naționale“ (3 Mai) va vorbi în numele soc. dl *Ioan I. Lăpedatu*, salutând societ. soră. — Soc. „Șoimii“ din Sibiu primește 500 de lei p. scopurile ei sportive. — „Suțata tinerilor aromâni“ din Sofia (Bulgaria), salutându-ne de anul nou, i se răspunde în aceiași fesanini cordiali.

„Mica“, soc. anon. minieră din Brad, ne pune la dispoziție 10,000 de lei p. ridicarea unei *eruci comemorative* în amintirea celor căzuți în rev. din 1848/9, în com. Zdrapți, Brad, Cristor, Țebea, Hălmagiu și Hălmăjel. Mulțumiri, despărțămintele Brad, Baia de Criș și Hălmagiu sunt rugate să fixeze locurile monumentelor și să ridice crucele. — Dl *G. Puiulef*, măsar din Vidra de sus, donează muzeului *sigilul lui Avram Iancu*. Mulțumiri.

*

Sedința a VI-a, din 4 Iunie, 1925.

Preș.: dl *Dr. Oct. Russu*. *Notar subst.*: dl *N. Băilă*. Se ia act, cu părere de rău, despre moartea membrului fondator *Dr. Zenovie Gheaja* („Albina“, Sibiu). — Comisia stabilirii numirilor de gări din Ardeal, Bănat, Crișana, și Maramurăș înaintează prin dl rap. protopop. *Togan*, raportul, care urmează a se trimite forurilor competente (Dir. gen. a C. F. R.). Să se atragă atenția și asupra „Muzeului Limbii Române“ (Dr. *S. Pușcariu*) și a „Inst. de geogr.“ dela universitatea din Cluj (prof. *G. Vălsan*), ca aceste două instituții, cari lucrează mână în mână cu soc. noastră, să trimită sfaturile filologilor și geografilor C. F. R. — Custodele muzeului, dl

I. Banciu, referență despre *Muzeul Avram Iancu* și biblioteca din Vidra. — Pentru repararea mormântului fostului preș. *Vasile Popp* (la Reghin), în vederea ad. gen., se împuternicește custodele muzeului să întreprindă pașii necesari.

legațiunea Republ. cehoslovace din București prezintă din partea președ. Republ. *T. G. Masaryk*, mulțumiri p. trimiterea „*Transilvaniei*“ cu articolele privitoare la dl președ. — „*Ateneul Poporal Iași-Tătăraș*“ ne trimite din adun. sa generală (24 Mai) *salutul său* — urându-ne spor la lucru. Președ. „*Astrei*“ e ales membru de onoare, în unanimitate. Se ia act cu plăcere. — Comit. desp. *Sighet* (prin dir. sau, dl *Dr. Vas. Chindriș*) invită la desvelirea bustului lui *Dr. Ioan Mihaly de Apșa*, fost preș. al Asoc. cult. din Maramureș și fost preș. al desp. *Sighet* al „*Astrei*“ (9 Iunie). Dl prof. *Alex. Breban*, dir. desp. Baia mare, e rugat să ne reprezinte și să țină o conferență. — Dl prof. *N. Iorga*, preș. „*Ligiile culturale*“, mulțumește pentru bunele urări, dela adun. gen. din Timișoara, și asigură că „*Liga culturală*“ va fi întotdeauna pe lângă „*Astra*“. Se ia act cu mulțumită. — Dna directoare de școală sup. de fete *Maximovici (Nași)* dăruiește muzeului, prin dl adv. *Fedeleş* (Sibiu), 2 portrete: *Grig. Manolescu* și *Aristizza Romanescu*. Se vor încadra și se exprimă mulțumiri donatoarei. — *Familia* protop. *Vas. Voina* (Brașov) donează muzeului un *Album al marilor bărbați ai neamului*. Mulțumiri. — Din prilejul serb. de 10 Mai trimit preotul *Nicola* și învățătorii din *Vidra* *salutul lor*, în semn de recunoștință, aflându-se în

faşa casei lui lancu. — Dr. *Aurel Lazar*, direct. desp. Oradea mare, trimite 2 fotografii ale fericitului *Iosif Vulcan*. Mulţumiri. — Desp. *Orăştie* anunţă că serbările din *Binţinţ (Aurel Vlaicu)* s'au amânat pe 8 lunie. — Din romanul istoric „1821“ de *Pelimon* se cumpără dela inst. de editură V. Socec 500 de ex. — Direct. inst. de orbi şi surdomuşi din Cernăuşi, dl *D. Rusceac*, trimite 2 ex. din lucrarea „În lumea unde nu se vede şi nu se aude“, cu ilustr. Mulţumiri. — Asoc. învăţătorilor români din jud. Sibiu anunţă că au jînut în cursul a. 1924 — 129 conferenţe în comunele din judeţ şi că vrea o colaborare intensă cu soc. „Astra“. Mulţumiri şi luarea la cunoştinţă a frumoasei activităţi. — În *Şiria*, 25 Martie, s'a organizat şi constituit desp. *Şiria*. Dl Dr. *Teodor Botiş* din Arad referiază printr'un proces verbal. Direct. este ales: dl primpretor *Simion Pop Zasló*. Vice dir. *Ioan Mladin*, dir. şcol.; secr. *Traian Debeleac*, inv.; casier *Gh. V. Popa*, notar com.; control. *Dasile Avram*, şef-contabil. S'au înscris 2 m. fond., 13 m. pe viaţă, 16 m. activi, 1 m. ajutător. Mulţumiri dlui Dr. *Botiş* pentru organizare. — Tot dl *Botiş* transpune libelul cu 38,475 lei încasaţi la adun. gen. din Arad (1924). *Primăria oraşului Arad* s'a înscris m. fondator, cu 1000 de lei. Mulţumiri. — Secret. desp. *Alba-Iulia*, dl *Horia Teculescu*, prof., trimite proc. verb. al adun. gen. a desp., jînute în com. *Cricău* (23 Apr.). Comit. eel nou: dir. lic. „*Mihai Diteazul*“ *I. Sandu*, director; preotul *Ilie Magda*, vice dir.; prof. *Horia Teculescu*, secr.; *Ilarie Cacoveanu*, casier. Inscrieri: 1 m. fond., 15 m. pe viaţă, 13 m. activi, 19 m. ajutători. Mulţumiri. Aprobare. — Desp. *Sighişoara* trimite listele

membr., corectate. Pe a. 1925: 8 m. fond., 14 m. pe viaţă, 32 m. activi. — Desp. *Jibou* trimite 500 lei p. 4 m. pe viaţă. — Căp. *N. Cărbulescu*, dela şcoala milit. de inf. „Principele Carol“ (Sbitu), confirmă primirea a 300 cărţi dăruite şi mulţumeşte. — Dlui general *Dragu*, stabilit în Sibiu, i se dau 300 de publicaţii de ale soc. pentru de a fi răspândite pe la regimentele, cart. îi aparţin. Desp. *Sibiu* adaogă 105 broşuri. Dl general îşi oferă serviciile, soc. mulţumeşte pentru interesul promis. — Pentru baterea unui cui în steagul soc. de muzică „Armonia“ din Braşov (*Rusalii*) se roagă dl Dr. *Ios. Blaga* să-l bată în numele soc. — Lucrarea „*La grande guerre*“ oferită spre vânzare de dna col. *Russo* (2500 lei) se cumpără p. Muzeu (2 vol.). — Membrii noi: dl supref. din *Careii Mari*, *Vasile Gheţie*, m. fondator; m. pe viaţă comunele: *Tăurenii*, *Zau*, *Țicud*, *Posaga de sus*, *Cheja*, *Hădărău*, *Şura mare*, *Posada de jos*, *Sălciua de sus*, *Sălciua de jos*, *Chimitelnicu de câmpie*. Se ia la cunoştinţă cu mulţumită.

*

Dela secţiunile literare şi ştiinţifice. Aducem cu bucurie la cunoştinţă cetitorilor noştri că sedinţele plenare ale secţiunilor noastre, jînute în zilele de 21—22 Mai, a. e., au reuşit peste aşteptări de bine. Mai rar şedinţe la cari să se discute cu atâta pasiune nobilă pentru propăşirea culturală. A fost o întrecere cinstită între membrii tuturor secţiunilor pentru a da cât mai multe şi mai fertile gânduri şi de a promite lucrări concrete. N'a fost bombasticism, n'a fost ventrilocism în vorbirile rostite — cu toţii au discutat ad rem.

Tonalitatea, în care s'a discutat, ne dă nădejdi întemeiate că au să-i urmeze și *faptele*. Toate secțiunile, reorganizate — numărul lor a crescut chiar! — au promis solemn o colaborare, atât la sate, cât și la orașe, atât la „Biblioteca populară“ cât și la „Transilvania“.

Avem de aici înainte 10 secțiuni:

1. Secțiunea literară și filologică; 2. S. artistică; 3. S. istorică; 4. S. geografică și etnografică; 5. S. științelor juridice; 6. S. științelor naturale; 7. S. medicală; 8. S. școlară; 9. S. socială și economică și 10. S. tehnică.

Roadele se observă de pe acum. Se țin ședințe de ale secțiunilor, se discută, se trimit articole, se tipăresc broșuri.

Di Dr. On. Ghibu referență în conferința din numărul de față despre fazele prin care au trecut secțiunile noastre.

Cetitorul va afla în viitorul număr procesele verbale ale ședințelor secțiunilor, dela Cluj, *in extenso*. Până atunci ne mărginim să însemnăm faptele acestea îmbucurătoare și să rugăm întreagă obștea românească să sprijinească publicațiile „Astrei“, ca să putem pătrunde cu cultura adevărată în pături cât mai largi.

*

Vești bune. I. Ședințele plene ale secțiunilor au hotărât: 1. publicarea unui concurs pentru cea mai bună piesă teatrală din viața poporului, *inedită, scrisă pentru popor, într'un act* (5000 de lei); 2. publicarea unui concurs pentru cea mai bună novelă, *inedită* (5000 de lei).

Piesa teatrală va apărea în „Bibl. pop.“, novela în „Transilvania“. Condițiile se vor tipări în curând.

II. A apărut un număr nou din „Bibl. pop.“ a Asoc. (Nr. 128): „*Harta de-o sută*“ (Alberto) de Edmondo de Amicis, povestire talmăcită de dna Șt. Bidnei. (5 lei). Una din perlele literaturii italiene. O povestire, care ar putea fi din povestirile lunare ale operei „Cuore“ (Ce simte inima copiilor), minunată carte a aceluiași scriitor. Lectură eselență pentru tinerime.

III. *Despărțimintele* vor primi în curând *liste de subscripție* pentru „Bibl. populară“ și pentru „Transilv.“ — Apoi *indemnuri* de răspândit „Bibl. pop.“ la sate (cuprinsul, pe scurt, al numerelor ultime, pentru țărani). Directorii de despărțământ și toți membrii din comitetele de despărțământ și de cercuri culturale (agenturi) să considere ca o datorie de onoare propaganda aceasta.

*

Secțiunea istorică și-a ținut șed. de reconstituire, în localul „Inst. de Istorie Naț.“ din Cluj, în ziua de 22 Iunie, a. c. De față d.ii: Th. V. Păcățianu, Dr. I. Lupaș, Ștefan Meteș, Dr. Silv. Dragomir, Em. Panaitescu, D. Braharu, C. Marinescu. — Șed. a deschis-o dl Dr. I. Lupaș, care a arătat că secț. n'a putut lucra în trecut atât de intensiv, fiindcă membrii îi erau respirați prin d.ș. orașe, acum însă, când Clujul este sediul secț. sunt nădejdi de o activitate intensivă și spornică. — Secț. s'a constituit astfel: preș. dl Th. V. Păcățianu; v. preș.: Dr. I. Lupaș; secr.: Dr. Silv. Dragomir; secr. ajutor: D. Braharu. Membri în comitet d.ii:

Ștef. Mețeș, Em. Panaitescu, G. Mateescu, Victor Lazar, Alex. Lapedatu, C. C. Diculescu, Marinescu și D. Teodorescu. — Ca program de activitate: popularizarea istoriei naționale prin broșuri și conferințe. Manuscrisele vor fi cenzurate de secțiune. Dl I. Lupaș promite să tip. în „Bibl. pop.“ până la Crăciun o broș. despre Gh. Barițiu, dl Em. Panaitescu, tot în aceeași „Bibl. pop.“, tot până atunci, o broș. despre „Traian“. Dnii Al. Lăpedatu și Orghidan vor fi rugați să dea voie să li se retipărească unele broșuri epuizate. — Dl *Dr. Silv. Dragomir* este ales ca *delegat în comitetul de redacție* al „*Transilv.*“ — Dl *Lupaș* și *Em. Panaitescu* discută colaborarea profesorilor secundari de istorie (titulari) din Ardeal și secț. hotărăște ca să fie invitați aceștia de a se înscrie ca membri ai Astrei, prin cari mai apoi se vor răspândi mai bine între elevi și în publicul mare broșurile istorice. — Legăturile între membri activi și corespondenți se vor ținea prin *excursiuni istorice*, prin *întâlniri anuale* în diferite regiuni și printr'un „*Buletin al secțiunii*“. Programul se va concretiza la toamnă, când urmează să se adune cu toții, după deschiderea anului școlar. Secțiunea decide ca „*Buletinul*“ să se redacteze în colaborare cu „*Inst. de Istorie Naț.*“, unde va fi de aici înainte și *biroul secțiunii istorice*.

*

Secțiunea științelor naturale a ținut în ziua de 29 Mai 1925, în biroul direcț. Acad. Comerciale din Cluj, o *ședință de constituire*. Au fost de față membrii activi, d-nii: Dr. Al.

Borza, Dr. Dim. Călugăreanu, Aurel Ciortea, Aug. Maior, prof. T. Neș. Dr. Victor Stanciu și membrii corespondenți, d-nii: Gh. Bujoreanu, Dr. U. Desmireanu, N. Gavrilescu, V. Lațiu, E. Pop, I. Pop-Câmpeanu. A prezidat dl prez. interimar *A. Ciortea*, rectorul Acad. Comerciale. Dl prof. la Școala normală (Cluj) Gh. Seceriu, având prea multe ocupații, nu poate primi alegerea dsale. Președ. inter. arată rostul secțiunii, care culminează în colaborarea la rev. „*Transilv.*“, în pregătirea broșurilor de popularizare a științelor (la „*Bibl. pop.*“) și a conferențelor și diapositivelor, etc., de vulgarizare a științelor. Descrie activitatea secțiunii înainte de război și propune să se aleagă biroul, sediul, un membru în comit. de red. al rev. „*Transilvania*“, apoi să se fixeze proximal program de muncă. — Discuția e susținută de d-nii: *Dr. V. Stanciu*, *Dr. Al. Borza*, *Dr. D. Călugăreanu*, Gh. Bujoreanu, V. Neș. ș. a. Regulamentul cel nou al secțiunilor este luat la cunoștință. — *Biroul* s'a constituit astfel: *prezident: Dr. D. Călugăreanu*, *v. prez.: Aurel Ciortea*; *secretar: Dr. Al. Borza*; *secc.-adjunct.: E. Pop*; *cassier: Dr. V. Desmireanu*. — *Sediul* va fi Clujul (la Acad. de comerț), unde dl rector oferă biroul d-sale. — Noul prezident, dl *Dr. D. Călugăreanu*, mulțumește p. alegere și promite că are să-și dea toată silința să corespundă așteptărilor. — *Reprezentant în comitetul de redacție* la „*Transilv.*“ e ales secret., dl *Dr. Al. Borza*. — *Următoarele articole și publicații* sunt luate în vedere, deocamdată: 1. *Dr. V. Stanciu*: O conf. despre trecutul geologic al țării (cu 30 diapositive); 2. *Dr. Al. Borza*: O conf. despre pro-

tecțiunea naturii (cu diap.); 3. *T. Neș*: O conf. dtn domeniul fizice; 4. *Dr. V. Desmireanu*: o broș. „Aritmetică p. popor“; 5. *Gh. Bujoreanu*: o listă a publicațiilor botanice, potrivite p. bibliotecii și o broș. despre însemnătatea portului național; 6. *Aurel Ciortea*: o fizică populară; 7. *Ioan Pop-Câmpeanu*: 2—3 broș. pop. în curând broș.: „Urăjmașii omului“; 8, 9, 10 d-nii: *N. Gavrilescu*, *E. Pop* și *V. Lăfțu* se angajează să dea notițe științifice p. „Transilv.“ — S'a ales o comisiune permanentă pentru alegerea celor mai bune și convenabile aparate de proiecțiuni, de recomandat comitetului central, despărțământelor și secțiunilor: d-nii *Aurel Ciortea*, *T. Neș*, *D. Stanciu* și *Al. Borza*. — Dl *T. Neș* pledează p. compunerea unei bibliografii resp. a unui catalog de cărți potrivite p. popor. — Dl *V. Stanciu* pledează p. un călindar de părete cu notițe din domeniul științelor naturale, cu clișee. Mai mulți domni se angajează să contribuie la această întreprindere. — Ședința a decurs în cea mai mare cordialitate și sunt speranțe ca secțiunea să lucreze din greu, conform promisiunii luate.

*

Secțiunea tehnică s'a reconstituit în ziua de 29 lunie, a. e., învitată fiind de preș. „Astrei“, de *V. Goldiș*, în sala de ședințe a primăriei orașului Cluj. Au luat parte un număr însemnat de ingineri români. Înainte de războiu au ventilat ideea și au militat pentru ea cu mai mult elan d-nii ingineri: *I. Negruțiu*, *S. Vidrighin*, *I. Ițu* și *C. Mesaroș*. — Dl *V. Vlad*, prin „Gazeta Inginerilor Români“ a făcut o propagandă intensă.

— Șed. a fost prezidată de dl ing. *N. Hoiescu*, care a bineventat pe cei prezenți și a rugat pe fiecare inginer român să dea mână de ajutor secțiunii. — *Comitetul* s'a ales precum urmează: preș.: *I. F. Negruțiu*; v.-preș.: *N. Hrisescu*; Secr.: *Al. Hossu*; membri activi d-nii: *T. Dragoș*, *Dușoiu*, *I. Ițu*, *Aug. Maior*, *C. Mesaroșiu*, *S. Vidrighin*. Membri corespondenți d-nii: *P. Dragoș*, *T. Filipescu*, *A. Maeșai*, *E. Monasterianu*, *C. Petroviciu*, *R. Pop*, *Roată* și *T. Suceava*. — Membru în comitetul de redacție al „Transilv.“ dl *Flaviu Șulufiu*. — Membrii și-au luat angajamentul să completeze armonice activitatea celorlalte secțiuni prin conferințe, demonstrațiuni practice, broșuri, etc., popularizând științele tehnice în mijlocul poporului nostru,

*

Dela serbările de Rusali din Basarabia. Ținem să înregistrăm aici, ca o completare, pe lângă raportul amănunțit din corpul revistei, următoarele: D-lui căpitan *Dumitrașcu* (28 luf.), directorului despărțământului nostru *Ismail*, i s'a trimis următoarea telegramă: „Celui ce a înființat întâiul desp. al Astrei pe teritoriul Basarabiei, îi trimitem saluturi cordiale și urări de succes deplin în lucrarea începută. Goldiș, etc., etc.“

D-lui senator *Vasile Stroescu* i s'a trimis la București următoarea telegramă: „Membrii comitetului Astrei, întruniți la întâia ședință în Basarabia, trimit respectuoasele lor omagii marelui binefăcător și mecenat al operei culturale săvârșite de Astra în timpuri grele. Goldiș, etc. etc.“

Inscripția pe monumentul ridicat celor trei martiri basarabeni (în Chișinău):

Simeon Murafa; P. Alexei Mateevici;
n. 24 Mai 1887 n. 18 Martie 1888
† 20 Aug. 1917 † 13 Aug. 1917

Andrei Hodorozea;

n. Oct. 1878
† 20 Aug. 1917

Apostoli basarabeni, martiri ai
sfintei cauze naționale.

„Eu cânt, căci văd că ele vin
Acele zile de senin,
Eu cânt, căci văd de-acum că pier
A jării veșnică durere.
Eu cânt, căci văd năcazul frânt
Și-aud plugari în zori cântând,
Nu doine de amar, de dor,
Înviorarea jării lor
Și glasul vieții ascultând —
Venirea zorilor eu cânt.

1906 „Cântarea zorilor“, de Mateevici.

Acest monument s'a ridicat de
cătră Soc. „Mormintele eroilor“. Co-
mitetul central Preș. I. P. S. mitro-
polit primat Miron Cristea, în urma
unei inițiative a unui comitet din Chi-
șinău, presidat de dl Pan Halțpa
și cu concursul comitetului regional
Chișinău. Preșident: general de di-
vizie I. Popoviciu și a generalului
de divizie I. Maeri.

(Sculptorul: Ionescu-Varo, Bu-
curești).

Nota: Revista Bisericii din Basarabia:
„Luminătorul“ (a. 58, Nr. 12—13, 15 Iunie—1
Iulie 1925) cuprinde o amănunțită dare de
seamă despre serbări și artelele entuziaste.
Impresii de călătorie se găsesc în „Socie-
tatea de mătne“.

*

**Serbările jubilarie ale liceului din
Brașov.** Frumos, înălțător de inimi
au decurs serbările jubilarie (de 75

de ani de existență) ale liceului ro-
mânesc „Andrei Șaguna“ din Bra-
șov, în 27—29 Iunie a. c. Pe lângă
toată ploaia, care a persecutat pe
jubilanții numeroși, persecuția sufle-
tului lipsea din mijlocul lor, și foști
elevi, în frunte cu ministri, bărbați
de stat, literați, artiști, au fraternizat
cu actualii conducători ai acestui
rodnic așezământ cultural, îmbărbă-
tându-i, dacă mai e lipsă de așa
ceva, pe cărarea apucată.

Așa aurăsunat Groaverii de armo-
niosul și îndușeforul „Gaudeamus
igitur“ (să ne bucurăm deci! — cân-
tecul studentesc), cântat de mii de
guri; a „mers o comandă 'n jurul
mesei“, ca pe vremurile cele bune,
când courigul era cu 2 creștari și
halba de bere șapte, iar „frate,
mândra ta se cheamă“... aducea
roșeața în obrazul celui tânăr, impri-
cinat. Dacă excursia la „Poiană“ a
trebuț să se contramandeze — cu
gândul au fost toți spre Postovar,
reamintindu-și fermecate timpuri tre-
cute. Mulți ochi se vor fi umesit de
lacrămi.

Alți „comilțoni“ își vor fi amintit
de dascălii lor dispăruți: de veselul
și vecinic interesantul Sandi Bogdan;
de „domnul“, Paul Bădiu, cel cu sa-
lutul „Benvenuto Cellini“ și cu scan-
darea versurilor grecești cu bastonul
lui cel gros; de inimosul, de înălță-
torul de inimi Virgil Onițiu, și de
mulți alții.

Despre decursul serbărilor au
relatat pe larg ziarele și revistele
noastre, încât ne simțim dispensați
de a insista aici. Vrem să înregi-
străm numai „ședința festivă“ dată
de secțiunile noastre literare și știin-
țifice, în ziua de 29 Iunie.

Sala festivă a liceului a fost fixată de lume. Mai rar o adunare așa de strălucită. Toți voiau să asculte pe conferențiarul iubiți, foști elevi ai liceului.

Ședința a deschis-o fostul profesor, președintele nostru, dl *Vasile Goldiș*, cu următorul discurs:

„Am convocat o ședință a secțiunilor literare și științifice ale „Asociațiunii“, spre a serbători liceul și școala românești din Brașov.

Am simțit această necesitate, de oarece, cum am spus și ieri, între liceul din Brașov și așezământul „Astrei“ au existat cele mai strânse legături.

Marele Andrei Șaguna a fost și întemeietorul „Astrei“ și a stropit cu agheazmă piatra fundamentală a liceului ortodox din Brașov.

El a fost chiar primul președinte al „Asociațiunii“.

Din cei 9 președinți de până acum ai „Astrei“ 3 au fost din mijlocul profesorilor din Brașov.

Aceștia sunt: G. Barilțu, Andrei Bârseanu și vorbitorul.

Am convocat această ședință, spre a serbători și pe acel pe care-l regretă lumea românească, pe Virgil Onițu, care a fost cel dintâi președinte al secției literare a „Astrei“, care își avea atunci sediul la Brașov.

Trebuie să se știe că profesorii acestui liceu au dat o contribuție valoroasă în activitatea de până acum a „Astrei“, iar foștii elevi ai acestei școli sunt propagandiștii cei mai fervenți ai „Asociațiunii“.

Despre ei va vorbi dl prof. I. Lupăș.

Am convocat această ședință și pentru un scop mai intim: serbăm

azi și noi 25 ani de la înființarea secțiilor literare și științifice ale „Astrei“.

Despre aceasta va vorbi dl prof. Ghibu, președintele secțiunii școlare.

Astăzi secțiunile acestea s'au reorganizat și au sediul la Cluj.

Și cred că e bine să arăt că aproape unanimitatea profesorilor Universității din Cluj s'au atașat „Astrei“.

Aceste două secțiuni vor începe deci viața nouă.

În de-o plăcută datorință să vă fac cunoscut că Ministerul Instrucțiunii publice, apreciind activitatea celor două secțiuni în noua lor organizare, le-a pus la dispoziție pentru anul curent suma de lei 80.000.

De acum va începe o nouă viață culturală în mijlocul poporului român.

Din această viață vor răsări vremile bune ale neamului nostru“.

Au urmat apoi conferințele cele două ale dilor *Dr. I. Lupăș* și *Dr. Onis. Ghibu*, ascultate cu atențiune încordată. Cetitorul le găsește, în întregime, în numărul de față.

Tot aici va afla o apreciere a serbărilor, din peana reputatului pedagog, a dlui V. Ghidonescu.

Așa a contribuit și „Astra“ noastră la festivitățile liceului.

Fie ca să ia parte cât mai mulți din cei de acum la jubileul de 100 de ani!

Înainte de războiu mulți din foștii elevi aveau senzația, de multe ori, că asista la „Ultima oră“ (ca în schița lui Alphonse Daudet), ultima oră de românește în liceul românesc. Guvernul maghiar mlop nu permitea la 3 milioane și mai bine de români să aibă licee decât 3. Cine caută un nex causal pentru căderea fo-

stului regim maghiar îl va găsi și aici: românilor nu li s'a dat voie să se desvolte în limba lor, spre binele patriei comune.

Fie ca liceul românesc să înflorească sub noul regim, sporindu-și mecenajii entuziaști, cari aduceau „stânci și var“ (după spusa „cântatei“ fostului profesor din Brașov, Andr. Bârseanu, fostul nostru președinte), ca să clădească „templul“.

Cu bucurie ne-am deschis coloanele ca să preaslăvim pe cei ce au contribuit la ridicarea liceului și ne umple inimele de bucurie faptul, că și capul de astăzi al liceului, pâr. protopop Dr. Iosif Blaga, este unul din falanga noastră, este merituosul director al desp. Brașov al „Astrei“.

*

„Premiul național“ de literatură.

Insemnăm cu deosebită satisfacție la răbojul cultural al vremii premiarea a trei conducători ai literaturii contemporane române. „Premiul național“ l-au primit în anul aceste d-nii *I. Al. Brătescu-Voinești*, pentru proză; *Mihail Codreanu*, pentru poezie și *G. Bogdan Duică*, pentru critică și istorie literară.

Cine este dl *Al. Brătescu-Voinești* nu trebuie să o spunem cetitorilor noștri. Au avut ocazie de nenumărate ori să cetească despre opera acestui scriitor cu simț de responsabilitate socială, observator fin și „om“ în întreaga accepție a cuvântului.

Dl *Mih. Codreanu* nu are reputația așa de stabilă la noi, cu toate că ar merita-o. Traducerile d-sale minunate din Rostand, sonetele d-sale (mai cu seamă „Statuile“, premiate, pe drept cuvânt, de Acad. Română) sunt pentru cetitori cu gusturi mai

„subțiri“, subțiri în înțelesul bun al cuvântului. A scrie un sonet cum o face dl Codreanu e a da probă despre o minunată auto critică, a stăpâni și forma dificilă și adâncurile gândirii filozofice. Dar despre personalitatea dlui Codreanu va trebui să se scrie mai mult de aici înainte în coloanele revistei noastre.

Faptul că a fost premiat cu marele premiu de critică și istorie literară dl *G. Bogdan-Duică* umple de bucurie nu numai secția literară-filologică, al cărei președinte este d-sa, ci întreagă Asociațiunea. Comitetul central s'a și grăbit să felicite pe cel premiat, arătându-i mulțumirea sa, în numele întregii societăți, pentru serviciile aduse până acum, dar și pentru viitoarele prețioase contribuții, promise cu atâta entuziasm, tineresc, am putea zice. Cine a muncit o viață întreagă, cum a făcut-o dl B.-D., pentru cultura românească, merită să fie sărbătorit, cum a fost sărbătorit, atât la București, cât și la Cluj. Aici câteva sumare notițe biografice. Născut în Brașov, în a 1865, a studiat la liceul de acolo, apoi a urmat literele la universitățile din Budapesta și Viena. S'a întors ca profesor la liceul din Brașov. Activitatea de ziarist și-o începe în 1890 la „Tribuna“ din Sibiu și la „Gazeta Transilvaniei“. Din Brașov trece la Sibiu (la „Tribuna“ lui I. Slavici), apoi se stabilește la București, ca profesor. De aici trimite prețioase dări de seamă, recenzii, studii despre mișcarea literară din Regat. Cronicile d-sale au fost foarte mult cetite, apreciate și au servit ca stimulent multor tineri pentru cristalizarea opiniilor lor literare, sociale. În Bucovina,

unde trăiește câțiva ani, conduce „Gazeta Bucovinei“ (1893—1895). Colaborează cu multă vervă la „Convorbiri literare“, „Luceafărul“ și „Diața Românească“. — În locul lui Titu Maiorescu a fost ales membru al Acad. Române. Astăzi ocupă catedra de istoria literaturii române dela universitatea din Cluj. Cărțile dsale formează o bibliotecă întreagă. Studiile despre Eminescu, Gr. Alexandrescu, Negruzzi, Alecsandri, Cârlova, Russo, Conachi, Barițiu, Panu, Budai-Deleanu, I. Văcărescu, Eliade Rădulescu, Faeca, C. A. Rosetti, Bolliac. S. Bărnui, ș. m. a. sunt dovezi despre sârguința de albină, despre orizonturile vaste, despre prodigioasa dsale lectură și despre neistovitu-i entuziasm. Traducerile dsale din autori streini (ca d. e. din Menger), escerptele din cărți valoroase (d. e. din Bryce, democrația) — toate ne arată un spirit vecinic activ, care însemănțează ogoarele gândirii românești. Mai multe cunoștințe! „Lărgiți-vă orizonturile“ și-ar putea lua dl B.-D. drept blazon nobiliar, dacă ar mai dăinui epoca blazoanelor. — Țărănistul B.-D. are nobleța eugetării într'aripate.

Chiar și în numărul de față publică dl B.-D. o miscellanee interesantă despre Eminescu. La ultima ședință plenară a secțiilor ne-a promis, în Cluj, 22—VII., „entuziasmul“ dsale „pe un an“, obligându-se să convoace pe clujenii, cari fac parte din secțiunile noastre, în fiecare lună, la o consfătuire, în folosul Asociațiunii. Suntem siguri că entuziasmul de un an se va prelungi, spre binele comun (ne-a și promis o „antologie“ a scriitorilor români din Ardeal) și

că ziua de 22 VII. o va da ultării când e vorba de măsurătoare a terminului de sprijin la o instituție ca a noastră . .

*

La sierțul lui Gheorghe Dima.*)
Nobilul bătrân, care ne părăsește, urmat de păreri de rău și binecuvântările unui neam întreg, era din rasa superioară a luptătorilor prin suflet, cari sunt cea mai curată glorie a Ardealului, pământ clasic al durerilor și speranțelor naționale.

Artist, el a adăugit visului patriotice toată strălucirea viziunii poetice. Arma lui a fost *cântecul*. Misterioasă putere vrăjită, care mișcă pietrele și îmblânzește fiarele, dar nu poate înmuia și îmblânzi inimile tiranilor. În sonoritățile muzicii lui Dima, urechea lor bănuitoare descoperise sunetul lanțurilor ce se șfarmă . . . După fiecare cântec al maestrului, după fiecare concert al lui, conștiința lor, apăsată de gravitatea păcatelor, simția cum sufletul celor oprimați se improspătează, crește, se umflă, năvălit de sufletul tuturor amintirilor trecutului, — și se temea. Gherla Clujului, — Fellegvár-ul, — a adăpostit deci, la ceasul primejdiilor supreme și al supremei dreptăți răsbunătoare, pe răscolitorul de suflet românesc prin cântec: Gheorghe Dima a stat în temniță.

Dar au venit zilele luminoase ale triumfului.

Îl văd, parcă, și acum: în acea neuitată vară a lui 1919, când dascăli români din toate unghiurile se adunaseră la Cluj, ridicându-se, pentru a mulțami înduioșat — și smerit, ca totdeauna, când era vorba de el, apărându-se, parcă, de omagiul ce se ridică, entuziast, către dânsul, — pentru iubirea ce i se arătase.

A fost apoi, peste câțiva ani, — ani plini de rodnică muncă pentru întemeierea și organizarea învățământului muzical superior în Clujul românesc, — septuagenarul jubilar acclamat de toată suflarea românească.

Aceiași senină, discretă atitudine a omului nedepins să bată monedă și medalii din menitele sale. Un înțelept și un cavalier.

Acum Gheorghe Dima se duce pentru totdeauna dintre noi.

Figura aceea de dulce severitate părintească, îmbinând, într'o rară și fericită armonie, autoritatea și bunătatea patriarhului, nu va mai răsări de-acum în loja din dreapta a Teatrului Național, cu acea admirabilă devoțiune sacerdotală, pe care nu o au decât adevărații profeți ai artei.

Dar sufletul lui mare, sufletul acela creator, va rămâne pururea al nostru: în inimile, cari l-au iubit și venerat, în cântecele, cari vor vibra de adierile lui, atâta timp, cât va înflori o viață românească pe plaiurile acestea — în vecii-veclilor.

Odihnește în pace, bătrân glorios al neamului meu! La căpățîniul tău sărac va veghia flacăra eternă a recunoștinții naționale și generații după generații vor rosti cu evlavie numele tău, — binecuvântându-te într'un glas: pentru credința ta fermă și îndărătnică, pentru neobosita-ți trudă, pentru sfânta ta jertfă, pentru dumnezeiasca solie de dreptate, pe care ai proclamat-o, în auzul tuturor, de amândouă laturile Carpaților maiestroși și veșnică, — veșniciei ea numele tău simbolie și maiestroși ea însuș viitorul neamului nostru.

Slavă amintirii tale!

V. Bogrea,
prof. univ. (Cluj).

O nouă stea română: cântăreața dna Letiția Piraccini, născ. Anușca.

— Avem înaintea noastră „*Le Journal de Pékin*“ (Jurnalul din Peking) din 13 Martie 1925. Pe pagina întâi citim: „*Concertul dnei Piraccini*. După cum am anunțat ieri, la „ultima oră“, concertul dat de dna P, la Grand Hotel de Pékin a obținut un mare succes. Între persoanele prezente am remarcat pe: Dna de Martel și dl de Martel, ministrul Franței (urmează numele: dnei și dlui ministru al Italiei, al dlui „Chargé d'affaires“ la legația Angliei, ministrul Americii, al Belgiei, Spaniei, Portugaliei, Serbiei, Norvegiei). A asistat întreagă legația laponiei la audiție. Dl ministru Ioshisawa și-a exprimat regretul sale dnei P. că n'a putut lua parte la acest eveniment artistic din cauza indispoziției sale, care ține de câteva luni... Dna P. reprezintă minunat (admirablement) arta *bel canto*. Vocea dsale este tot atât de remarcabilă în urma amplexului, cât și a întinderii sale, dând, cu aceeași ușurință, notele înalte ale unui sopran ca și notele grave ale unui contralto. Ansamblul este un sopran dramatic de cel mai cald și vibrant timbru. Cu astfel de daruri (vocale) nu i-a fost greu dnei P. să câștige sufragiile unanime în interpretarea ariilor celebre ale repertoriului operei. Este greu de a indica o preferință, când e vorba de o execuție atât de perfectă, dela un capăt la celalalt al programei. Cu toate acestea s'a întrecut dna P. mai cu seamă în aria din *Tosca*, în aceea din *Madame Butterfly* și — mai cu seamă — în aria din *Metistofele* de Boito; punctul acesta ultim, pe care a trebuit să-l biseze, i-a adus ovațiile întregii săli; aici ne-a făcut să ascultăm acele

admirabile note grave, caracteristice, ale registrului dsale estins.

„A fost o adevărată îndrăzneală (un rămășag) să introduci într-o programă de opere cântece populare de *Dvorák* și arii fragede și subtile de *Debussy*. Cu toate că poți admite că vocea dnei P. convine mai mult unei muzici mai exterioare, trebuie să aduci omagii supleței unei interpretări, care i-a permis, mai cu seamă în *Gipsy Songs*, de *Dvorák*, să se evidențieze toate finețele.

„Dna P. a găsit o acompania-toare (la pian) ideală în persoana d. Whiffen“.

Cum să nu ne bucurăm de recenziiile acestea elogioase, apărute în ziarele franceze și engleze din China, știind că în fața unui public select o românecă a putut repurta un succes atât de desăvârșit?

Ca să nu se creadă că numai în China are dna P. succese, servească drept dovadă un pasagiu dintr'un ziar *italian* din Prato (Toscana), despre o reprezentație a operei lui Verdi „Un ballo in maschera“: „Dotată cu un frumos timbru și cu o puternică extensiune de voce, dș. Anușca (pe atunci era încă dș.) s'a achitat cu mult *brio* de rol, mai ales în dificila parte din a. al III-lea, în care publicul, transportat, a aplaudat-o, la scena des hisă, cu un entuziasm nemărginit. De remarcat că pe lângă vocea fără pereche dș. A. are și un frumos temperament artistic. A fost, în fine, atât de mult apreciată, încât s'a cerut menținerea ei în rolul Ameliei (în Italia!) la câteva reprezentații în șir“.

Dar gloria cântăreței române nu s'a mărginit numai aci. După con-

certe strălucite, date în Alexandria, Cairo, Calcuta, Bombay, Bankoh, a plecat la Manilla, cu jachetul președ. Mc. Kinley și aici a dat, o operă, o reprezentație, despre care au scris ziarele de acolo („The Indian Daily Mail“, „La Vanguardia“ și „El Mercantil“) ca cele 4 ziare citate mai sus — apoi a fost angajată... o mare distincție... la opera cea mare, Metropolitană, din New-York.

Ziarele mai scriu: Contesa *Letitia Anușca-Piraccini* este originară din Brăila. Studiile de canto și le-a început la conservatorul din București, unde a obținut premiul I, le-a urmat mai apoi în Italia, desăvârșindu-le. În călătoria triumfală prin străinătate este întovărășită cântăreaja de soțul ei, contele Piraccini.

Adăogăm: fericirii părinți sunt ardeleni. Tatăl dnei Piraccini, este profesor la liceul românesc din Sibiu, „Gh. Lazăr“....

O nouă cântăreajă română: dna *Veturia Dr. Onis. Ghibu*. Recenzentul muzical german al ziarului sibitian: „S. D. Tageblatt“ (17. V. 1925) scrie despre concertul dat de dna Ghibu în Sibiu (15. V. 1925) următoarele elogioase rânduri: „*Serata de „Lieduri“ a dnei Veturia V. Ghibu*. Pe baza solidă a unei pregătiri muzicale escelente (*gediegen*) — Dna Ghibu a fost, încă înainte de a se fi dedicat cântării, o pianistă perfectă — pe baza aceasta solidă zace arta ei de cântăreajă, care a ajuns la o treaptă înaltă de cultură (muzicală), în urma darurilor spiritului și ale sufletului. Vocea are eufonie și volum și e bine dezvoltată, ceea ce se remarcă mai cu seamă într'un pianissimo plin de culoare, ca d. e. în „Abendrot“

(Roș de soare) de Schubert. Cu toate că s'a reținut, în general, cântăreața dela còmpleta manifestare a mijloacelor ei vocale, am putut, totuș, să însemnăm în cântece ca „iubirea a minții“ (Schubert) și „Despre iubirea vecinică“ (Brahms) gradații dinamice puternice.

„Programa nespuse de bogată n'a fîntit la efecte exterioare și a conținut multe perle din domeniul artei celei mai intime (Un ton, de Cornelius). Lângă Schubert, Cornelius, Reger, Wagner (Rugăciunea Elisabetei din Tannhäuser), Brahms și Hugo Wolff au fost reprezentați și Negrea, un compozitor român modern de tot, Dima și Brediceanu, mai apoi Tschakovsky, Fauré și compozitoarea Chaminade, ceea ce a dovedit multilateralitatea cântăreței. Dna Ghibu a cântat în limba germană, română și franceză, la ceea ce și-a căzut bine numai pronunțarea corectă, ei și adâncirea în spiritul acestor cântece atât de deosebite. Auditorul, care s'a adunat în număr mare, pe lângă toată epoca neprielnică (pentru concerte), a aplaudat din greu și și-a exprimat recunoștința și printr'o serie de cadouri de flori. Dșoara Ostrun Schuster a acompaniat pe cântăreața la pian cu delicateța-i cunoscută și a scos în relief, desvoltând din punct de vedere muzical, integral, multe pasagii, cari au fost marcate cu finețe.“ (Subseris: U.)

Recenzia aceasta a criticului muzical german vorbește destul de elocuent. Dna Veturia Dr. Ghibu a dat concerte până acum în Cluj, București, Sibiu și Chișinău. Concertul din Sibiu a fost în seara zilei de 3/15 Mai, fiind de față și ministrul Bucovinei, dl I. Nistor, conferențiarul

„Astreii“ și al „Universității libere“. În Chișinău a dat concertul dna Veturia Dr. Ghibu în fața oaspeților ardeleni și a tot ce are Chișinăul românesc mai de seamă. Prestațiunile acestea frumoase numai măguli ne pot. Dna Ghibu este la începutul carierei dsale de cântăreață. Îi urăm o carieră strălucită. (După cum se știe, dna V. Dr. Ghibu este tovarășa vieții a membrului nostru din comitetul central, dl prof. univ. Dr. Onis. Ghibu.)

*

Buletinul Societății Regale Române de Geografie. Tomul XLII. 1923. București, 1924. Atelierele grafice Socec & Comp. S.A. 318 pag. 8° mare.

Societatea R. R. de Geografie, înființată de marele Domnitor Carol I. la 1875, deci cu un frumos trecut de o jumătate de secol, rodnic și merituos, publică acest buletin anual și-l distribuie membrilor săi gratuit. Toate articolele publicate în buletin sunt originale. În afară de buletin, Societatea mai publică și alte lucrări, privitoare la cunoașterea pământului românesc și dispune și de o prețioasă bibliotecă în localul „Fundățiunii Universitare Carol I.“

Membrii Societății plătesc o cotizație anuală dela 100 Lei în sus și la înscriere un drept de intrare de 50 Lei, odată pentru totdeauna. Plata cotizației anuale poate fi răscumpărată printr'o plată unică, odată pentru totdeauna, de 5000 Lei și în acest caz membrii sunt considerați membri activi pe viață. Membri donatori sunt acei cari donează Societății o sumă de cel puțin 20,000 Lei. Numele lor figurează perpetuu pe lista membrilor Societății. Calitatea de membru

activ se obține prin cererea înscrisă, susținută de 2 membri ai Societății.

Anul acesta Societatea împlinind 50 ani ai existenței sale, intenționează să serbeze acest semicentenar prin un jubileu și importanța momentului să o reliefeze prin bătărea unei medalii ocazionale, artistice executate în bronz, reprezentând efigia răposatului Rege Carol I., întemeietorul Societății, și a M. S. Regelui Ferdinand, președintele Societății, apoi prin clădirea unui palat propriu și prin editarea unei lucrări monumentale asupra României din punct de vedere geografic, etnografic, economic, social și artistic, care să servească nu numai românilor, ei și străinilor prin traduceri în alte limbi, drept izvor de informațiune și de orientare vrednică de încredere.

Dar Societatea a binemeritat și până acum de unanima recunoștință a neamului românesc, între alte numeroase prestații, îndeosebi prin publicarea cunoscutelor dicționare geografice ale județelor vechiului regat, concentrate apoi în *Marele Dicționar Geografic al României*, formând 5 mari volume în folio, o lucrare monumentală, aceasta cuprinzând 35,000 numiri topice. Afară de acestea a publicat *Dicționarele Basarabiei și Bucovinei* și prevede în programa sa de lucru și publicarea *Dicționarului Transilvaniei* și al celorlalte provincii alipite, precum și editarea hărților întregului teritoriu al României întregite.

Revenind acum asupra Buletinului mai nou al Societății, publicat sub îngrijirea comitetului de redacție de sub prezidenția distinsului aca-

demician, dl *S. Mehedinți*, remarcăm din bogatul și interesantul lui cuprins următoarele articole: *C. Brătescu*, Dacia și Moesia, după Ptolomaeu. Sec. II. d. Chr. Cu o planșă. *Dr. P. Enculescu*. Progresele cunoștințelor noastre cu privire la biosfera vegetală în România. *Șt. Manciulea*, Contribuții la studiul șesului Tisei (cu 3 figuri). *J. Mačurek*, Toponimia românească din Valahia Moravică. *Vintilă Mihăilescu*, Infiltrația ruteană în nordul Moldovei (cu 4 figuri). *C. S. Nicol.-Ploșor*, O statistică a populației jud. Mehedinți la 1838. *I. Neicu*, O infiltrație românească în Dobrogea veche și colonizarea Dobrogeii noi cu Macedo-Români (cu o figură). *D. Leonida*, Perspectivele economice legate de valea Bistriței Moldovene (cu 41 figuri). *I. Rich*, Asupra variațiunii nivelului apelor Moldova și Bistrița (cu 8 figuri și 2 diagrame) și *I. Vidrașcu*, Brațul Chilla. Urmează mai departe: note și traduceri din scriitori străini; articole mai mărunte, recenzii, bibliografie și comunicări din viața Societății, delapag. 223—318.

Duminecă, în 14 lunie c. Societatea și-a ținut adunarea generală la „Fundăția Carol I.” sub prezidenția d-lui general *Coandă*, cu care ocazie au făcut comunicări d-nii *S. Mehedinți*, *P. Suciu* și *V. Mihăilescu*.

(ut).

*

„*Codrul Cosminului*”. Buletinul „Institutului de Istorie și Limbă” cu 2 hărți și 9 planșe. Director: Ion I. Nistor, membru al Academiei Române, profesor universitar. Secretar: Vasile Grecu, profesor universitar. Anul I.—1924. Cernăuți, 1925. Institutul de arte grafice și editură „Glasul

Bucovinei". XVI+653 pag. 8° mare. Prețul Lei 350.

E primul produs literar, cu care „Institutul de Istorie și limbă“ de pe lângă Universitatea din Cernăuți a Bucovinei desrobite se prezintă lumii științifice în noua eră *românească*, sperăm pe vecie. Și trebuie să recunoaștem, că se prezintă cu toată vrednicia. E un volum, care face cinste noului „Institut de Istorie și Limbă“ în primul rând, apoi întregii Universități dela Cernăuți și îndeosebi științei românești. Ți se umple inima de bucurie răsfoind acest volum respectabil, cu titlul său atât de sugestiv de „Codrul Cosminului“, ceea-ce indică nu atât un fapt istoric de înaltă mândrie națională a lui Ștefan cel Mare și Sfânt, ci proprie recenta biruință a culturii românești asupra culturii streine, în Țara Fagilor, pe care noi, Ardelenii, totuș ar trebui s'o cunoaștem mai bine și mai temeinic.

Atât execuțiunea tehnică superioară, cât și bogăția materialului irat, și seriozitatea științifică, în care se prezintă volumul, impune, și pare-că răsfoindu-l îți scapă de pe buze spontan, fără să-ți dai seamă, oftarea: ce nu s'ar fi putut produce de cei chemați ai neamului nostru pe terenul științific, dacă acest neam românesc n'ar fi fost încătușat veacuri dearându-l la mâni și la picioare în lanțuri, cu șapte lăcate?!

„Institutul de Istorie și Limbă“ de pe lângă Universitatea dela Cernăuți, cum ne spune dl. I. Nistor în prefața volumului, funcționează în baza unui statut fixat în ședința din 4 Decembrie 1922 a profesorilor: R. Cândrea, V. Grecu, L. Morariu, I.

Nistor și Al. Procopovici. Acel statut fu aprobat de colegiul facultății de litere și filosofie, de senatul universitar și pe urmă de Ministerul Instrucțiunii prin deciziunea din 5 Faur 1924 Nr. 9921, și astfel Institutul a primit ființă legală, iar în ședința directoriului Institutului din 2 Ianuarie 1924 s'a luat hotărîrea de a se începe publicarea unui buletin cu titlul „Codrul Cosminului“, potrivit scopului Institutului, care e: promovarea studiilor istorice, arheologice și lingvistice din domeniul trecutului românesc.

Pentru înlesnirea acestor studii, Institutului îi stau la dispoziție veniturile fundațiunii „Regele Ferdinand“ înființată prin adresa Ministrului-delegat al Bucovinei, din 20 Aprilie 1920 Nr. 4095, cu un capital de 500,000 Lei venituri sporite prin o donațiune anuală din partea Ministerului Instrucțiunii.

Tot din prefața volumului aflăm, că în ședința directoriului din 28 Faur 1925, pentru anul ert. fu ales președintele d. Nistor, iar secretar d. V. Grecu. Membrii activi au fost cooptați dnii: Valerian Șesan, Constantin Brătescu și Dragoș Protopopescu, iar membrii corespondenți fură numiți dnii: Grigorie Nandriș, Nic. Grămadă, Toader Bălan și Simion Reli.

Președintele directoriului, dl. I. Nistor, ne mai spune, că îndată ce mijloacele materiale vor permite, se vor publica de cătră Institut și lucrări afară de buletin și se va începe cu publicarea „Documentelor Bucovinene“, care așteaptă de mult lumina tiparului și ne asigură de un „neîntrecut dor de muncă și de o

mare dragoste de știință“ a directorului.

Relevăm aici pe scurt studiile cuprinse în acest merituos volum, ca *Leca Morariu*, Morfologia verbului predicativ român. *N. Iorga*, Note asupra înecă unui „Câmpulung“ muntean. *Vasile Greco*, Versiunile românești ale erminilor (manualelor) de pictură bizantină. *Gr. Nandriș*, Contribuție la morfologia verbului slav. † *Orest Luția*, Legenda s. Ioan eel Nou dela Suceava în frescurile din Voroneț. *E. Herzog* și *V. Gherasim*, Glosarul dialectului Mărginean. *Al. Bocăneșu*, Contribuții epigrafile relative la chestiunea financiară din Illyricum. *N. Grămadă*, Vietna. Isoare cartografice, origina numelui, identificarea orașului. *Ion I. Nistor*, Românii Transnistrienți. Urmează apoi: articole mărunte, recenzii, cronică și la sfârșitul volumului un amănunțit indice de materii, cuvinte și nume de localități și de persoane. Deosebit de interesant e fără îndoială studiul d-lui Nistor asupra Românilor Transnistrienți, care ne oferă adevărate revelații despre frații noștri din bezna muscălească.

Spațiul restrâns de care dispunem nu ne îngăduie să insistăm mult asupra acestei opere științifice, dar — *vivant sequentes!* (ut).

*

I. Un roman englez despre regimul românesc în Ardeal: „*Pimpernel and Rosemary*“, de *Baronesa Orczy*.

„Englez“, fiindcă e scris englezeste: autoarea, d-na Montagu Barton, născută Orczy, e de origină maghiară. „*Pimpernel*“, unul din cele două nume ce alcătuiesc titlul romanului, îl arată ca un fel de conti-

nuare a scrieri: „*The Scarlet Pimpernel*“ (1905) și „*The Elusive Pimpernel*“ (1908) și, de fapt, cea mai proaspătă operă (1924) a fecundei romanciere; face parte din familia acelor povestiri de detectivi și spioni, cu care urmașa după mamă a comitelui Dass și-a inaugurat, la „*Royal Magazin*“, cariera literară.

Aceste câteva date, culese din „*Who's Who*“, sunt, socotim, destule, spre a fixa „identitatea“ — nu suntem în materie de detectivi? — autoarei romanului, în care ni se înfățișează Ardealul sub stăpânirea românească.

*

Suntem în Iulie 1917 (ziua nu se precizează). Într-o localitate franceză, „*Guillaumet*“, o femeie, *Alice Gerbier*, repară tunicii pentru aviatorii englezi. Dar tunicile acestea pot furniza oarecare documente prețioase cui știe să le buzunărească, cum știe „*Lucien l'Americain*“, „prietenul“ femeii. Ah, ce admirabilă recoltă de informații pentru germani, — constată „*Americainul*“. „*Americainul*“ acesta însă nu era de loc american, cum s'ar crede, și nici măcar „*Lucien*“, ci, — asta se va vedea, peste trei zile, la Lille, — un spion deghizat în *Lucien*, care, de altfel, nici el nu era „*Americain*“, decât pentrucă îndeplinea slujba de portar la un spital american din localitate.

În adevăr „*Number Ten*“ (Numărul zece), pe care-l așteaptă nerăbdător, la primăria din Lille, l. de Kervoisin, mare admirator al lui Marcel Proust (*Conan Doyle* și *Wilkie Collins* neputând forma singuri numele literar al unui „diplomat“ ca el), nu e decât acel pretins „*Lucien*“,

care, în realitate, e un englez și se cheamă: Lord Jasper Tarkington. Că Alice însăși l-a putut confunda cu prietenul ei, nu trebuie să ne mirăm: nu numai pentrucă asemenea confuzii puteau intra în obiceiurile ei, ci pentrucă, de fapt „lordul“, d-lui de Kervoisin e foarte meșter în arta sa.

Dar acest interesant personaj nu mai are un amic: pe tânărul Peter Blakeney, un jumătate-englez, jumătate-ungur, făcând furori la Albert-Hale, cu frumosu-i costum național maghiar, moștenit dela bunicul său, „un minunat costum de o splendoare semi-barbară“, și cu nepuștile-i juvaieruri din veacul al XV-lea, moștenite dela mama-sa, baronesa Heves. În acest somptuos ornat își exprimase dorința să-l vadă adevărat „moștenitor al lui Scarlet Pimpernel“, — și adevărat cumulard în materie de moștenire! — tânărul admiratoare, Miss Rosemary Fowkes. Și-l va vedea. Dar Rosemary nu e numai o frumoasă admiratoare a costumului național al lui Blakeney, ci și un remarcabil talent de gazetar; iar, în această din urmă calitate, ea scrisese, sub pseudonimul „Uno“, în „International Review“, o serie de articole, intitulate: „Relele biurocrației în Orientul-apropiat“, în care stigmatiza violent abuzurile administrative ale „moștenitorilor“ Austro-Ungariei.

Așa stau lucrurile, când, în salonașul de întâlnire interlopă al d-nei Orange din acelaș Albert-Hall, apare — „General Naniescu“.

„Drăguț Român“, acest „gubernator militar al Transilvaniei“, care distribuie galant complimente am-

fitrioanii, în franțuzește și'n englezește, și îndreaptă, rând pe rând, „bateria ochilor săi galeși“ spre ea și spre Mademoiselle Fairfax, care discută... Proust cu dl de Kervoisin, prietenul generalului — și al spionului. La un moment dat, însă Proust e uitat, în favoarea d-rei Rosemary: făcându-i elogiul, M-lle Fairfax de-stăinuiește, că ea e autoarea răsunătoarelor articole din revista pomenită. Generalul, care n'avea numai ochi de curtezan, ci și urechi de detectiv, aude și ia act, că faimosul „Uno“ nu e în realitate, decât... Una.

De aici încolo, el va discuta, desigur, făcând reflecții malițioase asupra femeilor maghiare în comparație cu conaționalele d-rei Fairfax, care-i amintese chiar de „Venus Aphrodite“ (cultură de general și cultură generală nu sunt totdeauna sinonime), dar gândul lui e aiurea: cum ar putea să schimbe atitudinea ostilă a ziaristei față de țara sa?

Conversația lunea însă și odată ce generalul pomenise de Venus, interlocutoarea se crezu obligată să pomenească, picant, de un... Dulcan respectiv, care s'ar chema în spijă: Lord Tarkington. „Un mare prieten al țării dv., fost corespondent la „Daily Post“, când cu intrarea trupelor românești în Ardeal, la 1919“, explică d-ra Fairfax generalului, care, spre marea ei surprindere, îi spusese că nu-l cunoaște.

Se prefăcea generalul? Poate că nu de tot, pentru că titlul de „lord“ îl căpătase numai de curând... „Lucien l' Américain“, iar numele lui „de guerre“, familiar generalului, era, precum știm: „Number Ten“.

Conjunctura era în orice caz, cum nu se putea mai fericită: „Number Ten“ va lua în căsătorie pe „Uno“, — o adevărată căsnicie cifrată, predestinată diplomației și anexelor ei.

În mintea de strateg a generalului, planul se încheagă îndată, și, odată încheiat, se execută: d-na Orange îi va înlesni cunoștința logodnicei (pe viitorul soț îl cunoaște), căreia el îi va propune să vină la Cluj, spre a putea împărtăși presei, în perfectă cunoștință de cauză și libertate de cunoștință, impresiile sale.

Incântată de perspectiva călătoriei într'un loc unde ea mai fusese înainte de război, „atunci când Clujul se numea Holozsvár“ și unde avea strânse legături cu familia Imrey, Rosemary acceptă — și peste puțin, soții Tarkington descind în Budapesta.

Ce bucurie! Căpitanul Payson, din misiunea militară britanică, cu soția, vin să le țină tovărășie. Și de pe buzele tuturor, răsună elogiul ungurilor, cari sunt „o nație de gentilomi, întocmai ca englezii“. Dar Number Ten, — vreau să zic: Lord Jasper Tarkington, — care zăbovise puțin pe afară, vine și anunță apropiata vizită a generalului Naniescu. Căpitanul se retrage imediat cu consoarta, declarând că e pe picior de război cu generalul. Întră acesta, prezentând obsevios omagiile sale doamnei. Se începe o discuție relativă la pasapoartele pentru Cluj și la libertatea corespondenței față de drepturile cenzurii, în privința căreia generalul e mai puțin categoric și generos ca odi-

nioară, — mai ales când află că oaspeții săi înțeleg să tragă în gazdă la vechii prieteni maghiari ai doamnei, — dar mântule, cavalereste, cu asigurarea, că „fiece cuvânt scris de d-na va fi transmis la destinația“ prin îngrijirea lui însuș.

Sosirea la Cluj, — „plieticos nume, nicideată nu mi-l pot aminti“, exclamă vechea adoratoare a „Kolozsvár“-ului, — e plină de melancolie și decepții... Nu mai e acelaș portar la otelul „New-York“, și ne mai fiind acelaș proprietar la restaurant ca și la otel, nu mai poți avea în cameră decât doar cafeaua-cu-lapte, dimineața!...

În această atmosferă de „Alt-Heidelberg“ trece întâta zi. A doua zi, trăsura grofului amic (căci „automobil nu e voie de ținut“) va transporta simpaticul menaj voiajor la moșia — Kis-Imre.

Alte desiluzii, alte regrete acolo!

Mica Ana Heves s'a angajat în prăvălia lui Balog din Cluj! Ce mizerie! O, nu de alta, dar vărul ei, Filip Imrey, n'ar putea expeda articolele sale antivalahe la „Evening Post“, dacă micuța nu le-ar strecura în pachetele cu mărfuri, ce trimite Balog regulat la Budapesta. Căci Filip turbează la gândul, că va trebui să-și facă stagiul în armata română, cum și-l făceau valahii în cea ungară. „Românii sunt drojdia pământului, o hordă de muștei neciopliți“, spunea mama Anei: fetița a avut dela cine lua lecții; și Filip a avut dela cine moșteni ura și disprețul față de un neam inferior, fiindcă patrioticul sânge armenesc sau țigănesc, — autoarea lasă liberă alegerea, — al părintelui său, Mau-

rus Imrey, îi furnase în vine această elementară antipatie.

Capitol după capitol se înșiră, apoi, istoria învâlmășită, fantastică și aventuroasă, a gesturilor de ne-loyalitate și violență ale micilor și marilor „patrioți“, cari spionează, insultă armata, terfelesc toate instituțiile românești și pe toți câți le reprezintă, convinși că își servesc astfel neamul, — și a nesfârșitelor intervenții și influințe... engleze la generalul, în favoarea inocentelor victime ale despotismului valah. Generalul promite, se eschivează, rezistă cum poate. Iar soțul doamnei îl secundează, — ceea ce dânsa simte vag la început și în măsura în care simte, se îndepărtează de acest om, pentru a se apropia de celalalt Peter Blakeney, care (uitasem să spun) venise și el la Cluj.

Neputând obține dela Rosemary niște articole favorabile pentru români, generalul se mulțamește cu mai puțin: să împiedece publicarea unor articole defavorabile — și manevrează în acest sens. Dar „Numărul zece“ e expert: după note furnizate de el, „Uno“ redactează un articol în genul dorit de Naniescu. Însă nici Blakeney nu doarme: prinzând de veste că manuscrisul articolului, împreună cu scrisoarea către redactorul dela „Times“, e în mâna lui Tarkington, dăbusna pe fereastră în camera acestuia, îl doboară la pământ și-i smulge manuscrisul, pentru a-l oferi, el, spre vânzare generalului, în schimbul titlurilor de proprietate ale moșiei Kis-Imre, în pericol de a fi înstrăinate. Târgul se face, amândouă părțile fiind încântate de el, dar mai ales

Naniescu, care, pe urma aceluia articol elogios asupra administrației sale, se și vedea chemat la București spre a primi felicitările Regelui și răsplata guvernului.

Tarkington e, firește, desolat. Indignarea sa în contra rivalului e cu atât mai mare, cu cât el nu-i fusese numai manuscrisul soției sale, ci și inima ei. Pentru Rosemary, acest individ, pe care el „nu-l poate urî, cum nu poți urî o năpărcă ori un vierme“, era din ce în ce mai mult, un idol, un salvator providențial: moșia amenințată, el o scăpase; el liberase „copiii prizonieri“, Filip Ana, insistând ca Naniescu să-și execute obligația luată în schimbul articolului favorabil; el o va scăpa și pe ea de... bărbatul ei. Și treaba nu va fi grea. Căci, la Cartierul generalului, în biroul maiorului „Boriecha“, unde-o condusesese amabil locotenentul Urieșu, Rosemary a putut surprinde o convorbire telefonică a soțului său, care se anunța lui Naniescu ca „Number Ten“ și pâra pe maior, că promisese liberarea „copiilor“! Mai putea fi ceva comun între ea și un astfel de om?

Și iată-o față'n față cu el, acasă. Afirmația brutală a individului, că, chiar dacă iubește ea pe altul, el singur are drept asupra ei, o exasperează. Dar omul n'are să facă confidențe și, detectivă născută, femeia ciulește urechile și ascultă: cum prietenul lui, Kervoisin, i-a vorbit de Transilvania și de Naniescu, „un om ambițios, fără scrupule și venal“ (cine spune!), inventând intrigi și comploturi inexistente, spre a se menține la putere; a câștigat în trei ani 100,000 de lire sterline și are

perspective încă mai mari... Naniescu îi oferise 1000 de lire pentru a cerceta puternitatea articolelor apărute în presa engleză și americană contra administrației sale și alte 10,000 lire de fiecare articol favorabil scris de autorul atacului, în „Times“. Dar „peteritatea“ căutată s'a dovedit a fi o grațioasă maternitate, și așa a cunoscut-o el pe Rosemary. Au venit la Cluj, dar Blakeney i-a urmărit. El era în legătură cu Ana Heves („copila inocentă“!), care, din prima zi a venirii lor în Cluj, le-a tradat secretul. Și omul mântuite dramatic, melodramatic, cu acest avertisment: „Ține minte ce-ți spun: suntem într'o țară, în care banul poate obține orice, chiar și o mărturie, care să mă pună în poziția de a divorța de d-ta și de a face un așa de infernal scandal în jurul lui Petre Blakeney, încât nici un om de onoare din Anglia să nu-i întindă mâna“...

Ce e de făcut? — Nu, pe Tosca ea nu va juca-o de dragul lui, cum îi sugerează... dar Maurus Imrey va putea fi, într'un sens, „the Moor of Venice“: sub un pretext oarecare, el invită pe Tarkington la o excursie nocturnă și, la trecerea pe o punte, se aruncă în spatele lui, prăbușindu-l în apă, — nu fără a-l urma, totuși, el însuși în apă și, ceva mai târziu, în groapă.

„Morții cu morții și viii cu viii“. Vorbă crudă, dar adevărată. Acum drumul e liber: îndrăgostiții dela Albert-Hall se pot căsători. O căsnicie idilică, ideală, între două flori (căci Rosemary e „rosmarin“ și Pimpernel e „scânteuță“), pe atât de practică, pe cât de prozaică fusese

căsnicia între „Number Ten“ și „Uno“ (o „algebraic lady“, cum ar fi zis Carlyle).

Și povestea s'a isprăvit.

... Ca să înceapă critica?

Ce folos?

Autoarea laudă într'un loc pe Rosemary, că „a danțat imparțial și cu ungurii și cu românii“...

De ce n'a încercat s'o imiteze?

Ar fi reușit, de altfel, tot atât de puțin, ca și eroina D-sale.

Tesist și în cel mai înalt grad fantesist, romanul d-nii Barston vrea să înfățișeze o icoană a superiorității de rasă și cultură a unguirilor asupra românilor, — aceasta e evident. Vorba e numai: oare a isbutit, în adevăr?

Cred că nu.

Nicăiri, în tot cuprinsul romanului, nu veși întâlni, în gura unui român, nici lauda exagerată la adresa neamului său, nici blamul trivial la adresa maghiarilor, în timp ce pretutindeni se înalță, de pe buze maghiare, imnuri de slavă pentru virtuțile neamului lor și cele mai grele insulte la adresa naștei noastre. Și totuși, „Ungurii sunt o nație de gentilomi“, iar noi, „drojdia pă-mântului și hordă de moșici neciopliți“...

Insuș Naniescu — presupunând că el ar fi existat mai mult decât a existat vreodată un „guvernator militar al Transilvaniei“ noastre, — dacă nu ne poate inspira simpatie, cu toți ochii d-sale „mari și expresivi“, cari au sufragiile autoarei, apoi nici atât de „odios“ nu ni se pare, când e în stare să spună, — parodind atitudinea de trușășă intransigență a ziaristei, — cuvinte că

acestea: „De sigur că nu vă gândiți serios că m'aș putea preta la un trafic, în care se pune în joc siguranța țării mele... De unde ați luat, scumpă doamnă, concepția dv. asupra unui ofițer român și unui gentilom român?”

Autoarea a avut, totuși, toată bunăvoința de a înegri figura acestui „general român”.

Dacă n'a isbutit, înseamnă că n'a putut: a învins — odată mai mult — soldatul valah. Adecă: dreptatea și adevărul.

Și cum ar fi putut fi altfel?

A apăsa și asupra pe alții e pentru noi tot atât de odios, ca și a fi apăsat și asuprit de alții.

Delicația aceea, plină de înțelesuri și subînțelesuri, pe care o pune istoricul italian Gaetano De Sanctis la cel mai nou volum din a sa *Storia dei Romani*: „Celor foarte puțini, cari desprețuiesc deopotrivă de a fi opriți și de a se face opresori”, o poate revendeca, pe cea mai sfântă dreptate, un popor, în sufletul căruia dăcul tragic e tot atât de viu ca și romanul epic.

E un adevăr, care se impune oricărei conștiințe neprevenite, — ceea ce nu era cazul romanțioasei „Uno”. Dovadă, între atâtea altele, articolul: „When slaves rule their former oppressors” (Când sclavii guvernează pe foștii lor opresori), publicat de profesorul american Charles Upson Clark în revista „Our World” din Octombrie 1922, — articol din care publicul de limbă engleză s'a putut informa ceva mai veridic și mai puțin tendențios despre realitățile politice minoritare dela noi, decât din ficțiunile anglo-maghiare ale d-nei Barstow-Orezy.

S'a zis, că istoria cea mai veche a romanilor e un roman grecesc: ce-ar fi, Dumnezeu mare, dacă istoria cea mai nouă a românilor n'ar fi decât un roman unguresc!

V. BOBREA

*

II. Un roman maghiar despre viața de provincie maghiară? Numărul prim din biblioteca ieftină „*Legjobb könyvek*” (cele mai bune cărți) à 40 de bani! din editura revistei „*Érdekes Ujság*” din Budapesta (adecă a fraților Legrády), conține un roman de *Stigismund (Zsigmond) Móricz*: „*Domnul Bovary*”. Institutul de editură s'a lăudat că în câteva săptămâni a vândut câteva zeci de mii de exemplare.

Să vedem cu ce își începe activitatea o bibliotecă ieftină, menită să ofere publicului „cele mai bune cărți”. Móricz este un scriitor maghiar remarcabil. Nu e semit, după cum l-ar arăta, poate, numele. A scris romane, piese teatrale populare, schițe din viața poporului dela țară — cu mult spirit de observație, în direcția naturalistă.

Și romanul „*Domnul Bovary*” este naturalist. Dl Móricz a citit cu mult folos pe Flaubert, pe Stendhal, pe Maupassant — învățând dela dânșii cum să observe lumea. Are acelaș dispreț, aceeaș greață, față de viața burghezilor din orașele provinciale, ca și Flaubert, are acelaș fanatism al adevărului, ca să-i zicem așa, în descrierea scenelor mai delicate, ca Maupassant, și aceeaș ură înviersunată, cred, față de preoțime, ca Stendhal. Va trebui să motivez în câteva rânduri cele susținute.

Ilova, orașelul unguresc din mijlocul ținutului slovacese, ne apare în roman în întreagă goliciunea sa — oraș cu intrigi, cu interese mărunte, cu oameni mici, mărginiți la minte, flecari — „cel mai mare cuib de flecării“, cum îi zice odată unul din roman, orașului (pg. 32). Cine va vrea să cunoască, viața *in parte* „intelectuală“, dintr'un oraș de provincie la noi n'ar face rău să citească și romanul lui Móricz, fiindcă, după cum găsește la Flaubert atmosfera idioată a orașelului francez de provincie, la Fogazzaro a celui, italian, sau la Cehov a orașelului rus — la Sadoveanu și Caragiale a orașelului românesc — tot astfel găsește un document cultural al orașelului unguresc la scriitorul maghiar.

Grozav de multă proză în viața asta a „intelectualilor“!

Împrejurul unei femei, nevasta învățătorului de stat Veres, nu prea frumoasă, dar drăguță, înimoasă, primitoare, se învârt bărbații și nu e unul care să nu-și ardă aripile, îndrăgindu-o. Ea e femeie cinstită — nu-i vorbă, îi place și ei să flecărească, cântă grozav de fals la pian, dar chiar cântecul acesta e interpretat de adoratorii ei drept cântec de strenă. Cine e împrejurul ei? Un tânăr capelan; un învățător, camarad al bărbatului ei, om înșurat; un preot bătrân, luteran; un subjude tânăr, cetit, sceptic; bărbatul ei, învățătorul și fratele bărbatului tinăruț de 18 ani din preajma „maturiei“ (bacalaureatului).

„Șase bărbați și o femeie. Toți șase pândesc, flecare cu o patimă la fel de mistuitoare, pe femeia aceasta“ (pg. 38).

Bărbatul e un incult. Vesel, comunicativ, de o naivitate adorabilă. Móricz l-a descris minunat. Îi vezi par'că ațevea. Învățătorul acesta, care se laudă cu mașina de aprins țigarele și o arată ca pe o minune la lume și țară; bărbatul, care-și invită mosafiri la masă, fără ca nevasta să știe ceva, și-apoi bea, bea cu ei, până ce ajunge *sub* mesă; cu glumele lui răsuflete, cu înjurăturile lui bătărane.

Subjudele îi dă numele: „Domnul Bovary“. „Pe mine mă chiamă Veres“, întrerupe învățătorul. Subjudele zimbește. Ce știe „ăsta“ de romanul lui Flaubert „Doamna Bovary“ și de bărbatul doamnei Bovary, căruia îi pune coarne nevasta!

Conflictul din romanul unguresc este simplu, dar cu atât mai dureros: Învățătorul invită pe capelanul cel nou la prânz — amândoi se îmbată de ajung sub masă — femeia tinăară e silită să țârească pe capelan în odata cumnatului ei, a studentului — capelanul se trezește puțin, îi declară dragoste — ea nu dă seama unui om îmbătat, dar, cum îl țârește cu puterea până în odaie, desprinzându-se din îmbrățișarea bețivului, nevasta învățătorului își pierde doi nasturi dela bluză. Cumnatul, studentul, vine acasă, după ce colindase pentru întâia dată pe uliți și prin localuri studențești nepermise, găsește nasturii și — presupusul îl doboară la pământ. Ca să scape cinstea femeii iubite în taină, neagă în fața directorului său că ar fi vorbit cu dânsul noaptea, neagă și întâlnirea cu un alt profesor, tipul profesorului „câpău“, care adulmeacă transgresiuni tinerești de ale ele-

vilor — și e gata să fie dat afară din gimnaziu. Cumnată-sa îi pricepe sbuciumul sufletesc și-l pricepe și mai bine când îl găsește cu o haină de a ei, cu doi nasturi rupți — voia să scape cineea pângărită a cumnatei. „Cazul“ e prins, firește, ca o „senzație“ în orașel — trece din gură în gură.

Bărbatul, natul și blândocul, invită la masă pe subjucele, care-l numise „Bovary“, ca să clarifice „chestia“ — dar subjucele prinde foc și el și așteaptă numai clipa să-și apuce prada. La masă vin, din întâmplare, și capelanul și preotul bătrân și învățătorul camarad al gazdei casei și tinăra nevastă se gândește să-și salveze cumnatul cu ajutorul preotului.

Toate merg bine până într'un moment anumit. Bărbații sunt încântați de „Dna Bovary“, fiecare în felul său — nevasta camaradului lui Veres, o incultă, care vorbește ceasuri întregi despre slujnici și alte fleacuri, e cuprinsă de gelozie, dar nu îndrăznește să izbucnească. Numai după ce vede o scenă. Scena s'a petrecut între preotul luteran *bătrân* și nevasta lui Veres. Bătrânul îi face o ofertă nerușinată (nu-i vorba, într'un moment nespus de prost ales!), femeia tinăra îl insultă — bătrânul, crezând că, de fapt, s'a petrecut ceva între ea și capelan, urea să-și răzbune, amenințând că-l dă afară pe capelan din slujbă. Schinteia a aprins butoiul cu praful de pușcă: Geloasa își duce bărbatul dintr'o „așfel“ de casă, preotul pe capelan, subjucele, amețit de beutură și de senzualism, lăsat singur de învățător cu nevastă-sa, urea să-i declare el

sentimentele, dar abea o imbrățișează — sare studentul într'ajutorul cumnatei, — subjucele e bruscat de învățătoreasă, pleacă — la altă femeie, care n'are să-l respingă, și prins în flagrant delict, de bărbat, sare pe fereastră afară și — moare. O moarte proastă, idioată.

Te-ai aștepta că după scenele de după masă să le spună tuturor bărbaților acestora dna Veres buchile, în față — să-și apere cineea, pe care i-o târășc în noroi. Nimic din toate acestea. Nu e leoaica, ce-și apără pui, cineea, ci izbucnește ca o furtună asupra bărbatului, de fapt secătură, punându-i întrebarea dureroasă: pe cine am luat eu de bărbat? El, nu e nici el leneș și-i răspunde și el cu o întrebare: pe cine am eu de nevastă? O scenă brutală și dureroasă, peste care ar trece ușor învățătorul, dacă n'ar fi nevastă-sa, care și le ia toate la inimă — care se vede — cam teatral și silit — în oglindă, după seena casnică, cu erefele batrâneții în obraz îmbătrânită, (ea, care era foc și pară cu câteva ceasuri mai înainte!) și — iarăș nenatural — se aruncă și ea pe fereastră când aude de moartea subjudelui, pe care l-a cunoscut numai de o zi. Romanul se gafă ca o burlescă. Nevestii învățătorului nu i s'a întâmplat nimic — a căzut ca un „pui de măt“. Bărbatul elatină din cap, în restaurant, auzind vestea, își aprinde pipa și pleacă spre casă tacticos. O brută!

Nu vor strica încă vre-o câteva observări. Ascultați ce grațiozități îi aruncă în față tinăra nevastă preotului, când preotul luteran *bătrân* o roagă să-l placă și pe el puțințel:

„Ai nebunit?... „Măgar bătrân, greșos!“ „pore bătrân, respingător!“ la ceea ce bătrânul răspunde cu aceeaș monedă, într'acelaș ton, crezând că o atinge pe nevasta tinăra până 'n adâncul sufletului: „Hei! Da de ăi mai tinăr îți place mai mult? Nu-i așa? Capelanul! Ce? Ei bine, să știi — mâne pleacă domnișoru' de-aici!... O să-i nimicim noi diploma!... o să-l aducem noi în fața consistorului!...“ (pg. 46 și 47).

Realismul acesta cras este din școala lui Flaubert, a lui Maupassant, a lui Zola. Romanul francez „Madame Bovary“ (apărut în 1857) a stârnit o furtună mare în cercurile literațiilor francezi, tocmai pentru brutalitățile, cari erau descrise într'ânsul cu o fidelitate fotografică. A și rămas numele de „bovarysm“ în terminologia literară pentru maniera, felul de a scrie, în romanul lui Flaubert: redarea fidelă a adevărului, oricât de brutal să fie el, fără de a arăta autorul părtinire pentru vre-o persoană descrisă (ca și când autorul ar putea să fie cu desăvârșire imposibil!)*)

Móricz vrea să fie din școala „bovary“-smului în scenele acestea.

După toate astea mă întreb însă: e cu cale ca un astfel de roman să ajungă în mâinile a zeci de mil de cetitori, în mare parte tineri, cari ademeniți de coperta simpatică (capul unei femei tinere) și de prețul mic, vreau să citească ceva „bun“? Pun întrebarea, ca unul, care-și dă seama de importanța unei idei sau

*) „Bovary“-smul literar mai constă și în maniera de a descrie lucrurile esențiale și neesențiale cu aceeaș conștiențiozitate fotografică.

a unei lozinci greșite, răspândite în masele publicului cetitor. (Firește, din punct de vedere „estetic“ „l'art pour l'art“ — întrebarea aceasta a mea este „naivă“!)

Întreb: e cu cale ca tineretul maghiar să citească pagini în cari se descriu scene ca declarația de dragoste a preotului bătrân sau ca beția până la inconștiență a capelanului și a învățătorului sau ca scena când tinărul student pleacă ca un „laș“ dela o servitoare, care e singură acasă și-l poștește înlăuntru, (aș avea și alte scene de amintit, dar sunt destule și cele arătate)?

După cum a fost o ideie nefericită aceea a unui editor francez de a răspândi în sute de mii de exemplare „Florile răului“, vestitele poezii pecadente ale lui Baudelaire — tot astfel e greșită ideea de a populariza icoana „culturală“ a talentatului scriitor Móricz.

(Praga.)

H. P.-P.

Post Script: Paginile de mai sus le-am scris în decursul răboiului, în Praga. Sunt un ă propos potrivit, cred, la romanul baronesei Orezy.

Nu vreau să afirm că viața intelectuală în orașele de provincie maghiară a fost, *pretutindeni*, ca cea descrisă în romanul dlui Móricz. O generalizare ca aceasta ar fi... criminală. Aș *nedreptăți* atâtea și atâtea inteligențe, pe cari soarta le-a adus în cutare și cutare orașel de provincie.

Acum, numai două întrebări: cu *reavoință* (cum a făcut-o scriitorul Kienzl cu literatura românească) nu poți să alegi din *fiecare* literatură, a *oricărui* neam, părți... umbroase,

ca să le arăți în defavorul neamului respectiv? și alta: ajută cineva culturii, propășirii generale, dacă lasă să se răspândească în masele publicului cetitor cărți, cari vreau să ponegrească un popor întreg, în loc de a căuta o transacție cinstită, ca să dispară asperitățile și să se ajungă la o colaborare rodnică?

Răspunsul la amândouă întrebările nu poate fi îndoios.

Ifigenia spunea: nu sunt născută ca să urâsc, ci ca să iubesc, ca să îmblânzesc relațiile între oameni. Dna Orezzy vrea să dea nutremânt nou și să ațâțe focul urei de rasă și mai tare. Spre binele cui?

H. P.-P.

*

Adevăruri mari. În revista pariziană „La revue hebdomadaire“ (rev. săptămânală) a început un ziarist talentat, dl H. Ruffin, să scrie o serie de articole sub titlul: „*Vom avea din nou războiul*“? O prețioasă anchetă întreprinsă în mijlocul unor personalități chemate să-și spună cuvântul (Weygand, Foch, Mantoux, Sarrault, Le Trocquer, etc.).

Să cităm aici numai pe fostul ministru francez de lucrări publice, pe deputatul actual Le Trocquer, pe organizatorul operațiunii în Ruhr. „Concluzia mea este limpede: *dacă vrem noi să păstrăm pacea să evităm în discuțiile noastre interne tot ceea ce este capabil de a săpa un șanț (o groapă) între cetățeni.* Să combatem cu hotărâre pe aceia, cari n'ar sta la îndoială să neliniștească spiritele prin apologia sau propaganda unor principii contrare ordinii sociale. Să nu uităm că *a slăbi țara noastră*

moralicește, ca și materialicește ar însemna să încurajăm pe dușmanii, cari veghiază; ar însemna să punem în primejdie siguranța frontierelor noastre și pacea lumii“.

O mărturisește un francez! Cine îl ascultă în zilele noastre de dihonie, când învierșunarea între partide par'că și-a ajuns paroxismul? „Primejduiți patria! Primejduiți pacea lumii!“ strigă francezul. Mușunache zimbește...

Dar ascultați pe fostul ministru al coloniilor franceze, pe fostul guvernor general al Indo-Chinei, pe actualul ambasador francez la Angora, pe dl *Albert Sarrault*:

„Noi, albi, vom lucra, fără să vrem, la conflictul ce ne amenință, la cel mai mare conflict din câte a cunoscut vre-odată umanitatea.

„La origina conflictului Pacificului se află o chestiune demografică. Trebuie să știm că *dacă albi își dublează populația în 80 de ani, galbenii și-o dublează în 60 și negrii în 40.* În schimb multiplicarea rasei galbene a avut în decurs de ani îndelungați ca contrapunct o uriașe mortalitate infantilă. Grație acestei mortalități populația galbenă a rămas la gradul cel mai jos. Europa a fost care, remediând această mortalitate, a permis *poporului japonez*, mai cu seamă, să se procreeze, ca să aibă astăzi *322 locuitori pe km. pătrat*, astfel, că Japonia modernă se înneacă în adevăratul înțeles al cuvântului în interiorul frontierelor sale prea strâmte.

„Răul ar fi mai puțin tragic pentru Japonia dacă, în fața insulelor ei suprapopulate, o țară, la care noi nu ne gândim destul de des, Au-

Australia, puţin mai mare decât Statele Unite, n'ar număra decât *un locuitor pe km. pătrat* şi, la o suprafaţă mult mai mare, mai puţin de 7 milioane de locuitori, câtă vreme Statele Unite dau nutremânt la 120 milioane de locuitori.

„Dacă i-aş spune unui om, pe care l-aş întâlni pe stradă: „Dle. vom avea războiul, şi aceasta din pricina Australiei“, mi-ar râde acest domn în nas şi, după ce mi-ar fi mulţumit pentru informaţiile mele, mi-ar da adresa unei clinici pentru boalele mentale. Şi cu toate acestea! Nu comiţi, după părerea mea, nici o exagerare afirmând, că malthusianismul unei ţări mari şi bogate cum este Australia poate fi într'o zi apropiată cauza celui mai mare conflict al istoriei.

„Iar francezii să nu spună că „asta nu-i interesează“, fiindcă li s'ar putea aminti fapte, cari îi ating mai de-aproape.

„Când englezii ne cereau, la conferinţa dela Londra, concesii pentru aplicarea planului Dawes, ce raţionamente invocau ei pentru ca să obţină consentimentul nostru? Ne arătau Germania închisă pentru industriile lor şi pe cei 1,200,000 de lucrători fără de lucru, pe cari „imperialismul“ nostru îi condamna, spuneau ei, la mizerie.

„Or, reţineţi bine aceasta, aceeaşi Anglie exporta pe an în Australia, înainte războiului, 200,000 din lucrătorii ei. Australia a închis porţile, brusc, după război, chiar şi fraţilor ei de peste ocean. Aceasta ţine de 6 ani; 6 ani în decursul cărora de 6 ori 200,000 lucrători, adică 1,200,000, cifră egală cu aceea a so-

merilor actuali ai Marii Britanii, au fost împiedecaţi să treacă mările. Astfel că, în definitiv, noi, francezii, suntem aceia, cari plătim, cu concesiunile noastre făcute Germaniei, malthusianismul unui dominion britanic.

„Astfel să nu pretindem că problemele de peste ocean nu ne interesează decât medioerul. Aceasta ar însemna să nu cunoaştem *geografia, istoria şi abc-ul unei diplomajii prevăzătoare*.

„Francezii facem rău că ne hipnotizăm cu problemele exclusiv europene. Problema franco-germană nu este singura, care interesează siguranţa noastră. *Cine ştie câtă vreme, fiind dată dezvoltarea transporturilor aeriene, şi, pentru război, aceea a explozivelor şi a gazurilor, va mai prezenta ceeace numim noi graniţa (bariera) Rinului, un interes veritabil pentru apărarea noastră?*

„Rău facem, vă asigur, rău facem că nu realizăm în deajuns unitatea, solidaritatea politică, economică şi morală a lumii şi că nu înţelegem cu destulă dreptate *interdependenţa tuturor intereselor*. Lucrând astfel, comitem cu încăpăţinare o eroare de psihologie şi de tactică, care ar putea să ne coste scump într'o zi.

„*Riscurile cele mari din ziua de mâine zac în demografie şi în chestiunea materiilor prime*. Populaţia şi trebuinţa de a avea alimente — iată în fond cele două necunoscute.

„Sunt *trei ţări* pentru cari de pe acum aceste necunoscute au un *interes vital*: e Italia, unde naşterile trec anual cu 450,000 decese; e Germania şi e Japonia.

„*Din disproporţia între suprapopulaţie şi între debuşuri se naşte*

primejdia războiului și câtă vreme nu se va găsi mijlocul de a se rezolvi această antinomie, va amenința ceaanul să explodeze.

Cum de n'am înțeles mai de vreme pentru ce motive, cu toate acestea atât de clare, America și Marea Britanie, s'au desinteresat eu așa de mare iușeală de afacerile curat continentale, după războiul? Dacă nu s'a încheiat pactul tripartit anglo-franco-american, dacă n'a avut Franța sprijinul Angliei pentru reparațiuni, dacă nu s'a ratificat din partea engleză Protocolul din Geneva, este a se atribui faptului că foștii noștri aliați și asociați au fost obligați, sfârșindu-se războiul în Europa, să-și arunce privirile în Azia. Anglia a fost chemată la realitățile ei îndepărtate din partea propriilor sale dominionuri. Nu! Nu! Nu se va putea opri ea ochii Angliei și ai Statelor Unite să nu fie de aici înainte, mai cu seamă, așintii asupra țărurilor Pacificului.

„E vorba: conflictul acesta nu s'ar putea evita? Poate că se laudă unii, că vor putea cel puțin să-l localizeze. Nu ezit să spun că aceasta este o curată himeră. Am convingerea intimă că, dacă s'ar declara conflictul, incendiul Pacificului ar cuprinde încet pe neetul întregă Azia, apoi Europa, mai cu seamă dacă Japonia ar putea să apară ca șampionul raselor colorate.

„Acelora, cari își închipuiesc că Japonia n'ar rezista unor coaliții anglo-americane, îi sfătuiesc să fie prudenți. Experți militari americani au mărturisit-o în cărți, că nu sunt de loc convingși despre aceasta. Japonia este stăpână pentru apărarea

insulelor ei peste poziții aproape inexpugnabile. Nu poate fi sensibilă decât numai față de un blocus (de o blocare) economică, fiindcă are trebuință de aproape totul, ea să importeze pentru nutrirea ei.

„Dar aceasta o știe Japonia mai bine decât orișicine și nu e interzis să erezi (să cugești) că recentul său tratat cu China i-a dat în privința aceasta prețioase siguranțe. Iar prin tratatul său cu Rusia Sovietetelor n'a dat Japonia unor anumite puteri epene un avertisment? Nu se poate pune ipoteza, că în caz de conflict, Rusia și, cine știe? Germania, ar încerca în Europa, în folosul Japoniei, să înghebeze o diversiune cu scopul de a reține departe de Pacific puterile engleze?

„Vedeți că conflictul Pacificului ne poate duce departe de tot. Trebuie deci să încerci totul, ca să îl eviți. Nu-l dorește nimeni, nici în Japonia, nici în America, nici în Europa... Datoria fiecăruia este de a răsândi aceste probleme.

„Soluția, zace ea în constituirea Statelor Unite ale Europei? Poate, dar cu condiția ca această federație să nu fie echivalentul unui front de ofensivă contra raselor asiatice și, tocmai contrarul, *fructul unei solidarități europene, destinate să se manifeste în folosul oamenilor de culoare. Fiecare război se poate împiedeca — dar e vorba că trebuie să o vrei cu toată tăria.*

„Ca să delături primejdia Pacificului este trebuință și e de ajuns ca să umanizezi civilizația, să dai pâne aceluia ce flămânzesc, spațiu aceluia cari stau să se sufoace, de a face, într'un cuvânt, lumea capabilă de a fi

locuită de toți — și ea să ajungi la această finjă — nu este alt mijloc decât acela al cooperării internaționale“.

Nu sunt elocvente tezele și argumentele puse de ambasadorul francez? Nu încearcă Sarrault să trezească conștiința europeană pentru o colaborare, arătând că politica trebuie să se lase condusă de norme etice, dacă urea să salveze cultura europeană? Interdependență economică, socială, culturală, — iată ce pretinde adâncul cunoscător al Orientului, acela, care prevestește că se va deslănșui uraganul cutropitor, dacă popoarele Europei nu vom fi eu toatele cu ochii în patru.

Poți să zimbești și să-ți urmezi cancanul politic — dar atunci dai dovadă de o criminală miopie europeană.

H. P. P.

Naționalism rău înțeles. În privința răului ce-l pricinuieste sportul, întrecerile naționale, în opinia publică, prin întârzierea masselor, ne-a dat amănunte prețioase un scriitor francez, sportiv cu trup cu suflet, într-o conferință, ținută la „Universitatea Analelor“, în 28 Noiembrie 1924 (v. rev. „Conferența“, XIX, Nr. 3). Experiențele sale, de pe vremea jocurilor olimpice din Paris 1924, sunt dintre cele mai triste. Aici câteva constatări:

1. Echipa americană, care bătuse pe estonteni, a fost urmărită la ieșire, a fost silită să părăsească terenul sub adăpostul unui grilaj și poliția a luat-o sub scutul ei. — 2. „Apoteozarea“, relatată de ziare, a echipei celor din Uruguay, era mai-mai să degenereze într-o încălțare a acestora cu echipa olandeză, pe care o bătuse în joc. Olandezii se respi-

rară în mulțime și numai poliția a putut despărți pe cei din Uruguay și din Olanda. — 3. La scrimă s'au oferit mereu spectacole de denigrare, de reclamări, de constestări. La întrecerea în sabie s'a retras Italia de două ori, de pe teren. „Tintașii italieni au pălmuit pe tintașii maghiari“. Rezultatul a fost un duel în sabie, de o oră, cu 30 de reprize, la care fiecare din adversari s'a ales cu mai multe răni. 4. La luptă, același lucru. Arbitrii nu știau cum să împace spiritele. *Reprezentanții întregului neam se identificau cu judecarea exponentului lor și volau să tragă consecințele, părăsind terenul de luptă, dacă nu li se va asculta cererea.* — 5. La boxă, deasemenea. „Un boxer englez, făcând o reclamație, pe care majoritatea publicului și juriul o judeca de falsă, oficialii Statelor Unite au declarat în corpore, că dacă nu li se acceptă această reclamație, își retrag toți oamenii dela jocurile (olimpice). În fața amenințării cu un astfel de scandal, a cedat comitetul olimpic“.

Unul din conducătorii sportului, dl Marcel Delarbre, a declarat: „Asprimea și pasiunea (partizanilor cutăruta și cutăruiă), maniera în care un șovinism turburător își dă vânt adeseori prin graiul lor; „naționalismul“ evident, care dă târcoale în această atmosferă de așa-numit *inter-naționalism sportiv*, are ceva ce te *înfricoșează* și ceva *într'adevăr primejdios*, care ar dărâma convingerile sincere, dacă...“

Câteva scene respingătoare:

„În timp ce se punneau pe trepte, un domn îmbrăcat în alb, căruia îi curgea sângele părâu și fără de

eunoștință de sine, cobora peluza, trecut din mână în mână, ca păpușa din (pantonima dela operă) „Petrușca”. A rămas cel pușin două minute — luați-vă ceasul în mână și judecați dacă e lungă vremea aceasta — cel pușin două minute *lungil* pe iarbă, fără ca cineva să se fi hotărît să meargă și să-i dea ajutor. Apoi l-au dus — încă pe unul! — pe pat. S'a aflat mai apoi că a fost un student american, pe care publicul îl *linșase*, fiindcă încurajase cu *prea* mare ardoare pe compatrioșii săi. Un agent, cerut ca să aresteze pe agresori, a refuzat, spunând că bine i-au făcut. *Nebunia* a fost atât de mare, încât în decursul acestui match *loial* o secție din cei de pe trepte a strigat în cor, pe aria, care cere să fie spânzurat cineva de felinar: „Arestați! Arestați!”, pentrucă erau incapabili cei de acolo, fizicește, de a suporta căderea. Zece minute înainte de a se sfârși (întrecerea), părăseau bărbați tribunele, trăgând femeile lor de mână: „Repede! vino... nu se plătește să vezi asta!...” Bătrânii, pe cari i-au adus anume acolo ca să li se arate singura victorie franceză, poate la jocurile olimpice, bătrânii contemplant toate cu ochii răătăciți. Privirile acestea trebuiau să le fi avut aceia, cari, în satele noastre de Nord, în August, după Charleroi, priveau cum trec trupele bătute. — Când s'a terminat jocul, echipa americană, victorioasă, ordonată, și-a ascultat imnul național. Dădeam eu socoteala că se cântă (imnul american), după singurul fapt, că jucătorii priveau la ei, fiindcă la 50 de metri dela muzică, n'am auzit nici-o notă, literal, nici o *singură* notă, așa de violentă, așa de sălbatică a fost

uriașa *hulduială*, care îl innăbușa. Remarcați că aceea ce era de huiduit era națiunea, care ne-a permis să câștigăm războiul, că echipa aceasta a fost invitata noastră, că a făcut 12000 de Km. ca să răspundă invitării noastre și că ne bătuse toemai, în mod loial”.

„Adevărul”, trage concluzia dl H. de Montherland, „adevărul este, că — departe de a lucra pentru o penetrare mai mare a națiunilor între ele — *sportul lucrează pentru naționalism*... O victorie olimpică, precum a fost aceea a *Uruguayului* la football, face să se urce cota, reputația acestor miei țări în lumea întreagă. S'a scris că *Charpentier* a fost un *ambasador al mușchilor francezi*. O să-mi spuneți că aceasta este absurd. Dar este așa. Cred cu multă convingere că marea victorie a unui boxeur francez în America ar ridica pușin eurentul de dispreț, care stăpânește actualmente față de noi în această țară. Faptele acestea pot să ne atingă neplăcut, dar sunt *faște* și, ca fapte, trebuie să îi cont de ele”.

În „*Universul*” cetim (15. XI. 923):

Foot-ball și Politica. — Camera deputaților braziliană a aprobat un proiect de lege prin care se oprește în tot teritoriul republicii, matchurile internaționale de *foot-ball*.

Expunerea de motive, care însoțește proiectul arată că „Jocul a ajuns să ia caracterul de certuri internaționale, că pățimașii au mers până acolo că fac să consiste onoarea națiunii în agerimea jucătorilor de football și să înjosească celelalte națiuni. Astfel de exagerări pot deci să devie periculoase și e de neapărată trebuință să se oprească *matchurile* internaționale”.

Atunci n'ar fi cu eale ca publicul nostru să nu identifice și el o țară, un popor întreg cu mușchii și sprințenia (de sigur lăudabilă) a unui pumn de oameni? „România“ bate „Austria“ la football? „Kinzsi“ — „Hagiborul“?

Dar e absurd! Aici nu: crede, fiindcă este absurd!

*

Căminul scriitorilor și artiștilor, dela Sâmbăta. O faptă bună! O instituție, care va da prilej literelor și artelor române să se desvolte și mai mult.

„Odihniți-vă în pace, pentrucă aveți drept la odihnă!“ Cuvintele de pe frontispiciul Căminului inaugurat de curând, în Sâmbăta de jos, dela poalele munșilor Făgărașului. Negoiul va străjui pe cei 4 ziaristi, 4 scriitori, 4 reprezentanți ai artelor plastice și 4 artiști dramatice, cari se vor refugia de sgomotul lumii, de aici înainte, în fiecare lună de vară, tot alții și alții. — Negoiul i va sili să se gândească, în plimbările lor, în discuțiile lor peripatetice, și la înălțimi, la necuprins, ca apoi și peana și daltă și glasul lor să se înfrupte de simțemintele acestea spre ceva excelsior. Este ceva mai mult de dorit pentru zilele noastre de dihonie?

...Și alta: ce gând frumos: „aveți drept la odihnă!“ Drept la odihnă! Va să zică: a purta penelul, a mânui daltă, a juca pe scândurile scenet, a duce condeiul pe hârtie, după ce ți-ai sbuciumat creierul — nu este lucru de disprețuit, nu e floare la ureche, pentru o națiune! Va să zică nu sunt îndreptățite ifosele cutăror îmbogății de rășbotu și cutăror arti-

știți, cari sfidează pe „intelectualii“, cari n'au „fericirea“ să taie la cu-poane?! În epoca noastră de blăstemat materialism se mai găsește oameni, cari să pună degetul pe rana fimpului și să caute să o vindece!

Cine s'a îngrijit ca acest așezământ să ia ființă? Înainte de toate un ministru, care se vede că își are cultul frumosului, ca o vioară a lui Ingres, pe lângă meseria de toate zilele, dl ministru al domeniilor Alex. Constantinescu. Dsa a pus la dispoziție „copiilor țării“ întregi căminul acesta, construit dintr'o clădire a lui „Brâncoveanu Constantin, Boier Vechiu și Domn Creștin.“

Ascultați cuvinte de aur: „Nu am putut uita“, a rostit dl ministru, „nu am putut uita pe artiștii, literașii, mânăitorii condeiului și maestrii ai cuvântului, ai daltetii sau ai penelului. Nu am putut uita pe cei ce cu puterea darului lor, de a ceti desfășurarea vieței și a sufletului omeneș, romancierii, nuveliștii sau poeții, — intrupează caracterul vremurilor și împrejurărilor sau cântă durerea ori fericirea inimii; Nu am putut uita pe cei ce cu măiestria penelului sau a daltetii, desprind din înfățișările vieței, senzația frumosului și emoția estetică, fixând-o pentru vecie pe pânză, în marmură sau bronz; Nu am putut uita pe artiștii dramatici, cari fac să trăiască și să vibreze sufletul nostru zguduît de puterea talentului lor și nici pe ziaristi, pe cei ce cu pana veșnic trează și atentă, prind din notanul evenimentelor de toată ziua, cursul vremurilor și, analizându-l la lumina conștiinței lor, îl răspândește apoi, în mii și mii

de foi, opiniei publice doritoare de adevăr. Din potrivă, admirând puterea lor de concepție și talentul lor, și fiind adânc pătruns de truda și de sbuciumul ce se ascunde după fiecare creațiune a lor, nu puteam să nu mă gândesc și să nu simpatizez cu cei ce nu șovăiesc și nici nu desnădăjduiesc în fața piedicilor și greutăților fără de număr.“

Al doilea, căruia i se cuvine mulțumita pentru înfăptuirea căminului, este dl ministru al cultelor și artelor, *Al. Lăpedatu*. A priceput chemarea, a înțeles că acest așezământ n'are viitor dacă nu va fi finanțat și dacă nu li se va da pensionarilor vremelnici ajutoarele trebuincioase. De aceea a donat din bugetul resortului dsale câte 200,000 lei, în rentă, „Sindicatului ziariștilor“, apoi „Soc. Scriitorilor români“ și artiștilor plastici, ca din venitul acestei sume de 600,000 de lei să se ajute cei ce vor veni în vilegiatură.

La serbarea înăugurării a ținut serviciul bisericesc membrul nostru în comitetul central I. P. S. Sa Mitropolitul Dr. Nicolae Bălan, care — de asemenea — în cuvinte frumoase a preaslăvit memoria Brâncoveniștilor și a accentuat însemnătatea unor instituții cum este Căminul acesta al scriitorilor și artiștilor.

*

O expoziție românească la Paris. În mijlocul defăimărilor criminale, în mijlocul discuțiilor homerice pentru probleme mirridone — o mază sufletească, unde sufletului îi cade bine să se întremeze!

„Expoziția de artă românească, veche și nouă“, dela Paris, a reușit cât se poate de bine.

În locul placardelor strigătoare și strihină sufletească, așifătoare de spirit, placarde, cari ne prezintă cu pe nește sugrumători de conștiință omeniești, ca pe nește retrograzi „balcanici“ — arătam în saloanele elegante ale Muzeului „*Jeu de Paume*“, că avem și noi opere de artă de cari n'are să ne fie rușine.

Înaltul patronaj al expoziției l-au luat MM. LL. Regele și Regina României și dl președinte al Republicii franceze. Organizată a fost expoziția din partea despărțământului „Școlilor streine a Muzeului național a Luxembourg-ului“, cu concursul „Fondațiunii A. S. R. Principele Carol“ și a societății „Amicii României“, (Dela 25 Mai—1 Aug. 1925).

Din vestibulul de intrare s'au putut vizita opt săli. În sala II: Artă populară; în sala III: arta contemporană; în sala IV: pictori morți (din sec. al XIX-lea); în sala V: negru și alb; în sala VI: arta documentară; în sala VII: sala cu broderii religioase; în sala VIII: sala de picturi religioase (fresce și icoane); în sala IX: sala iconostasului.

Ascultați cum scrie dl *Henri* (Burić) *Focillon*, fostul director al muzeului din Lyon, actualul profesor de universitate (istoria artelor) din Paris: „... pe zidurile moldovene ale sec. al XVI-lea are marea pictură religioasă de odinioară în România, poate, cea mai mare savoare (gust) și cel mai mare farmec. Cine a văzut odată aceste delicioase biserici din Bucovina, nu poate să le mai uite. Într'o regiune plină de terburii și de păduri, sub un cer luminos și temperat, sunt înflorite de primăvara

vechică a imaginilor. Făcute pentru
plein-air, expuse direct luminii pe
păreții exteriori, frescele acestea au
o sonoritate de gamă și o autoritate
decorativă, care ne încântă. Voro-
nețul, Moldovași, Homorul — în după-
amiezile fine ale țării fagilor, în mij-
locul frunzișului lor verde, măturți
mari, vechi, învelite toate de tăcerea
câmpiilor — sunt tot atâtea capod'
opere ale unui geniu, unde puterea
inspirației jărănești însușește ve-
chiile teme canonice.“

„Cum să nu fim emoționați cetind
viața unui Grigorescu, care începe
în mănăstirea dela Agapia, se întâl-
nește la Barbizon cu elita peisa-
giștilor noștri și care, din amintirile
sale, din călătoriile sale și din prie-
tiniile sale, extrage subtilul și pu-
ternicul amalgam al unei arte cu
dublu parfum și de un farmec dublu,
imaginație a vieții, în care noi ne
regăsim, îmbinați cu poezia unei
esențe îndepărtate? Odiñoară do-
ream să văd pe amicii mei pictori
români mai puțin sensibili față de
admirabila Bretanie a unui Lucian
Simon sau față de cercetările sa-
vante ale „constructorilor“ noștri,
mai atenți față de zidurile ce te pun
în urmă, ridicate sub Petru Rareș,
în Bucovina, și unde se alinaza,
fixate în trăsături energice, atâtea
expresii într'adevăr mari ale genului
țării lor... Dar orice-ar face și chiar
adoptând disciplinele noastre, au
întotdeauna (pictorii români) acea
prospăritate de gingășie (tandreță),
aceia vivacitate, acea melancolie,
acel accent natal, — întreg patri-
moniul acesta de sensibilitate, par-
ticulară rasei bune și pe care nu
le uită, nici nu le disprețuiesc nici-
odată cu toții.

„Această constanță de virtuți
vechi, această tramă elegant-solidă,
unde apare ea mai bine la iveală
decât în arta populară? Ea cores-
punde stabilității umane. Ce te face
să te miri, a unei rase, căreia i s'au
suprapus elite ieșite, de obicei, din
păturile ei profunde și care nu i-au
alterat de loc manierele esențiale
de a simți. Dar că, aici, de tot
aproape de pământ, la umbra ma-
rilor arbori pacinici, în micile odăi
de lemn ale caselor acoperite cu
șindrilă, să se fi născut și să se
mai nască mereu atâtea opere fer-
mecătoare (charmantes), încă scutite
de valurile internaționale și de gustul
burgheziei — iată ce ne pune în
uimire și ce ne încântă!“

Am putea cita încă multe pasagii
din frumosul articol al dlui Focillon,
ne mărginim încă la două pasagii:
„Se află aici (în România) mulți
(pictori) visători buni, talente mari
ingenue și libere și și spirituale, ra-
finat. Este o „școală“, și nu con-
fluențului maurerismelor diferite. De
ne-ar putea da într'o zi, nu sub titlul
de pastişă, nu ca un sec tipar, ci
cu spontaneitate, de acord cu viața,
nu cu teorii sau cu cărți, pe un con-
tinuator al pictorului dela Voroneț!
Vitalitatea genului unui popor nu se
afirmă prin tentative de arhaism, dar
se poate defini prin continuitate.
Moralmente una de secole, marea
România contemporană nu ne pre-
zintă, la expoziția ei dela Jeu de
Paume, o improvizație de cultură, ci
un prezent și un trecut, cari se com-
pletează. Nu este o simplă con-
strucție politică, un sistem de idei,
ci o putere de echilibru și de invenție,
indispensabilă comunității europene
și dragă prietenilor franceze.“

lată cum serie un cunoscător al artelor, un specialist, unul care poate privi evoluția artistică a unui popor dintr'un punct de vedere mai superior.

Un Vlahuță n'ar fi putut serie pagini cu mai multă căldură pentru acest popor românese, atât de mult prigonit și bârfit de toți nechemaii!

După probele acestea *evidente*, că avem și noi ce să arătăm lumii, că nu suntem acel ciurue al ciururilor, cum binevoiesc să ne arate cu degetul acei — orbiți de patimă — dușmani, cari își taie și lor eraca de sub picioare, urându-ne astfel, și cum îndrăznesc să ne prezinte chiar și unii inconștienți din mijlocul nostru — se nase unele întrebări, cărora n'ar strica să le dăm un răspuns respicat.

În loc de broșuri incendiare, cari ajătă poște de boa-constrictor și sunt fermentul disolvant în mijlocul răbdurii noastre popor dela țară, n'ar fi mai cu cale să tipărim pe bănișorii aceia broșuri, pe cari, ce-tindu-le, să fi se deschidă ochii, țte, minoritarile necunoscătoare a frumuseților noastre, și țte, cel ce te încunjuri cu ziduri chinezești, ajungând habotnicul român — căci există și habotnicie românească! — habotnicul român, vecinic cu bârfeala pe buze și cu veninul în ochii, cari ar mai trebui să privească, din când în când, și cătră cer?

Vocile de presă, recenziile streine, franceze, engleze, adunate, tipărite în traducere germană, maghiară, bulgară, în fruntea unui volumaș cu fotografiile obiectelor și pânzelor laudate (elișeele există) — să fie răspândite în mijlocul celor

ce strâmbă din nas când văd opineă românească și celor ce se uită de-a călare când aud grai valah. De sigur — mulți vor mai zeflemisi, fiindcă zeflemeaua ticăloasă este în aier, astăzi — dar *gutta cavat lapidem*, picătura găurește piatra, încet pe 'nceetul.

Va colinda din mână'n mână albumul și are să câștige aderenți. Măine-poimăine va spune cutare om, care mai gândește în zilele noastre de spureată d'honie, când va veni vorba despre noi și va vedea că se ivesc pe buzele streinilor surăsurile malițioase: Ei bine, nu! lată ce au fost în stare unii români să plăsmuiască, în zile grele!

... Și așa, încetisor, au să se dărâme zidurile chinezești...

Dar ce ar opri statul român, ca, în legătură cu aceeaș „Fondațiune“ a Principelui Carol, să deschidă expoziția românească dela Paris și prin orașele noastre: la Chișinău, Țg.-Mureș, Timișoara, Arad, Oradea-Mare, Sighișoara, Mediaș, Sibiu, Brașov, etc.? Acum sunt adunate toate odoarele și ar fi așa de ușor să le mai ții laolaltă încă vreo 2—3 luni!

Post Script. În comitetul de organizație, românece, sunt dnii: G. Balș, comisar al guv. rom.; Dr. I. Cantacuzino, prof. univ.; R. Cioflec, fost dir. dela belearte; Drăghiceanu, dir. la minist. artelor frumoase; Garoflid, f. min.; Ghika-Budești, arhitect; sculptorul Jalea; Mugur, dir. gen. al Fond. Princ. Carol; S. Popescu, F. Șirato, I. Steriadi — pictori; Țigara Samureaș, cîr fundațiunii Carol, dir. Muzeului de artă naț. din București.

Di I. D. Ștefănescu, dir. la Fund. Princ. Carol, a dat mână de ajutor, câștigându-și merite pentru călăuzirea celor dormici de a cunoaște odoarele spiritului românesc. Dsa a și ținut în față o serie interesantă de conferințe despre această expoziție, și în cadrele „Asoc.“ noastre.

Generalul Frangulea, novele de *Livius Rolando*. Tipografia „Ardealului“, 1925, 40 lei. Două novele ale unui pseudonim. Prinzi cartea în mână cu o oareșcare neîncredere — fiindcă prea mulți scriitori de calitate dubie s'au manifestat în timpul din urmă în ogorul literelor române; dela pagină la pagină însă îți dispare neîncrederea — făcând loc unui semn de întrebare ispititor: cine se recomandă atât de bine, dela primul pași, în arena literară?

Ai impresia că ești în tovărășia unui om cult, care povestește fluent, cu spirit de observație și care e stăpân pe o autocritică severă. Câte un suris în colțul gurii se erată, ca o tresărire de fulger îndepărtat. E ceva din Anatole France.

Sentimentele, cari străbat cele două novele ale volumașului, frumos tipărit, sunt o gamă întreagă, dela virilitate, la o resignare cu un strop de amărăciune, până la o dutoșie plină de farmec.

Mentalitatea tinărului licean, mediul dela internat, atmosfera din școala dela călugărițe, aluziile la „Cyrano de Bergerac“, cu paralela reușită — toate sunt redată plastic, încât pui cartea la o parte, spunându-ți: cine se recomandă *astfel* pe arena literelor are ce se spună

și trebuie să i se dea atenție de aici înainte...

*

Nex causal. Din vorbirea reprezentantului „Academiei Române“ la serbările jubilară dela Brașov ale liceului „Andr. Șaguna“ (75 de ani), a dlui *Dr. Sextil Pușcariu*:

„Când ungurii n'au lăsat să fiinzeze în țara lor decât trei licee românești întregi, ei nu și-au dat seama că astfel creiază cele mai vajnice lăcașuri de înfrățire românească.“

(v. „Gazeta Transilvaniei“, 12 VII. 1925.)

*

O excursie culturală de mare importanță întreprinde, din nou, „Ateneul Popular“ — „Tătărași—lași.“ Aceasta este a 8-a excursiune de propagandă și de înfrățire culturală. Plecarea va fi din Iași în ziua de 25 Aug., sosirea înapoi în 6 Sept. Itinerarul este următorul: Iași—Palanca—Mierecurea Ciucului—Dej—Careii Mari—Satu Mare—Sighetul Marmăției—Baia Mare—Năsăud—Bistrița—Datra Dornei—Gura Humorului—Mrea Putna—Iași. În fiecare oraș vizitat se va da câte o șezătoare de misiunea de propagandă culturală a Ateneului. Excursiunea se face sub auspiciile Fundației Culturale „Principele Carol“. 400 din cei 600 de excursioniști vor fi basarabeni. — Indemnăm și noi pe toți cei din fruntea despărțămintelor și satelor și orașelor noastre să primească cu brațele deschise pe trimișii Moldovei și ai Basarabiei. Ne-am convins și noi despre vâncioșia lor, despre idealismul conducătorilor excursiunii, încât numai bine poate urma pe bazele unei înfrățiri culturale ca cea proiectată.

*

Culu'rcap. Un american povestea în Londra următoarea întâmplare: Când a ajuns președintele Statelor Unite din America, Wilson, în rai, l-a ieșit înaintea Moise și l-a spus: „Imi pare rău!“ „De ce îți pare rău?“ Să-l fi întrebat Wilson. — „N'ai fost tu președintele Statelor Unite din America?“ — „Ba da“. „Nu ți-ai așternut propunerile tale pentru o

îmbunătățire a lumii în cele 14 puncte?“ — „Da, am făcut-o“. — „Ei, atunci“, l-a spus Moise, „de ai imi pare rău de tine: tau te uită numai ce-au făcut oamenii din cele 14 puncte ale tale!“ — „Al dreptate“, să-l fi răspuns Wilson, „dar îți recomandă să te interesezi mai întâi și mai întâi ce-au făcut oamenii cu cele zece porunci ale tale!“

BIBLIOGRAFIE.

Au apărut în edit. „*Cartea Românească*“ (București, Bdul Academiei 3) următoarele cărți și broșuri, nouă sau retipărite:

Din bibliot. „Cunoștințe folositoare“: Seria A. Nr. 6: Raze vizibile și invizibile, de C. V. Gheorghiu. Nr. 7 (retipărit) Viața microbilor, de Dr. I. Gheorghiu. Nr. 19: Omul de la Cucuteni, de I. Simionescu, profesor Universitar. Nr. 20: Protozoarele, de I. Lepși, profesor. Nr. 21: Electricitatea atmosferică, Fulgerul și trăsnetul, de C. Gh. Bradeșanu, profesor. Seria B. Nr. 4: Livadă din sâmburi, de G. Gheorghiu. Nr. 5: În jurul casei, de M. Lupescu. Nr. 6: Casa, de prof. I. Simionescu. Nr. 7: Morcovul și alte legume, de P. Rostade. Nr. 8: Sifilisul și alte boale lumești, de Dr. E. Gheorghiu. Nr. 36: Omul și societatea, de Alex. Giuglea, profesor. Nr. 38: Cultura sfecei de zahăr, de C. Iacrișeanu, profesor. Seria C. Nr. 1 (retipărit): Ucraina, de G. Năstase, asistent universitar. Nr. 4: Finlanda, de prof. I. Simionescu. Nr. 5: Bucovina, de prof. I. Simionescu. Nr. 21: Țara Hațegului, de Gavril Todica. Seria D. Nr. 7—9: Locomotiva, de Ing. A. Casetti. „Biblio-

teca Agricolă“ Nr.-ele 23 și 24: Altfirea pomilor roditori, de D. I. Ștefănescu, inspector horticol. Nr. 28: Un mare dușman al mărului: păduchele lănos, de W. Knechtel, inspector entomolog. „Pagini alese“ Nr. 44 (retipărit): Poezii populare, de V. Alecsandri. Nr. 48: Legende istorice, de D. Bolintineanu. Nr. 185: „La Roștorii de Vede“, de P. Ispirescu. Nr. 166: „Popa Duhu“, de I. Creangă. Nr. 174: „Moldova“, de D. Cantemir. Nr. 187: Mărgărita, de V. Alecsandri. Nr. 188: Pădurea din Solca, Schițe și amintiri, de Traian Demetrescu. „Biblioteca Minerva“, Nr. 43: Mansarda, de Jules Claretie. Nr. 90: Despre producerea operetii de artă, de H. Taine, tradusă de Mih. Sadoveanu. Nr. 149 (retipărit): Povestiri de A. Fogazzaro. — Nuvele vol. II (retipărită) de I. Slavici. Cultura Lemgelor, ediția II-a de Ilie Morlova. Însăilări, premiată de Academia Română, de M. Lungianu. Opere complete vol. I. de I. Al. Odobescu. Povestiri din 1001 de nopți. Povești vol. I. (retipărită) de I. Slavici. „Cum să ne creștem copiii“, premiată de Cartea Românească și de Ministerul Sănătății Publice, de Dr. I. Glăvan.